

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÜNÜMÜZ KUR'AN KURSLARINDA HAFIZLIK
EĞİTİMİ VE PROBLEMLERİ
(İSTANBUL ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bilal ÜNSAL

**Enstitü Ana Bilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı: Din Eğitimi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Suat CEBECİ

MAYIS 2006

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÜNÜMÜZ KUR'AN KURSLARINDA HAFIZLIK
EĞİTİMİ VE PROBLEMLERİ
(İSTANBUL ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bilal ÜNSAL

**Enstitü Ana Bilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı: Din Eğitimi**

Bu tez 26/06/2006 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

**Prof. Dr. Suat Cebeci
Jüri Başkanı**

**Doç. Dr. Recep Kaymakcan
Jüri Üyesi**

**Doç. Dr. İsmail Albayrak
Jüri Üyesi**

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bilal ÜNSAL
30.05.2006

ÖNSÖZ

İslam Dini'nin insanlığa getirdiği ilk uygulamalardan birisi eğitimidir. Bu eğitim ise, dinin öğrenilmesi yani Kur'an eğitimi olmuştur. Ezberleme yolu ile eğitim (Hafızlık) ise o günün insanının en çok kullandığı eğitim metodudur. İslam'ın ilk yıllarından bu güne gelene kadar da bu metot hiç terk edilmemiştir. Büyük bir ihtimalle Müslümanlar yaşadıkça da devam edecektir. Çünkü İslam dini Kur'an'ın öğrenilmesine ve öğretilmesine çok önem vermiştir. Hem bu önemden aldığı payla, hem de kendisine duyulan ihtiyaçtan dolayı Müslümanlar arasında Hafızlığa çok rağbet edilmiştir.

Son yıllarda ülkemizde hafızlığa olan rağbette dikkat çekici bir azalma görülmektedir. Bu çalışma ile, Türkiye'de yapılmakta olan hafızlık eğitiminin mevcut durumu tespit edilip, problemlerini ortaya çıkarmak ve tespit edilen problemlere çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan alan araştırmasından elde edilen bulgularla hafızlığın eğitimi ile ilgili kişi ve kuruluşlara, eğitimin daha iyiye taşınması noktasında yardımcı olacak veriler sunulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmayı bana teklif eden ve gerçekleştirilmesinde sürekli desteğini gördüğüm danışmanım sayın Prof. Dr. Suat CEBECİ'ye, araştırma süresince bana hep yardımcı olan sayın Doç. Dr. Recep KAYMAKCAN'a, bu güne kadar bana hiç bir zaman desteğini esirgemeyen aileme, araştırma sırasında yardımlarını gördüğüm yönetici, öğretici ve öğrenci arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Bilal ÜNSAL

30.05.2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: HAFIZLIK VE TARİHİ GELİŞİMİ	7
1.1. Hafızlığın Tanımı ve Önemi	7
1.2. Hafızlığın Ortaya Çıkışı ve Sebepleri	8
1.3. İslam'ın İlk Yıllarında Hafızlık Eğitimi.....	10
1.4. Osmanlıdan Önce Hafızlık Eğitimi	14
1.5. Osmanlıda Hafızlık Eğitimi	15
1.6. Cumhuriyet Döneminde Hafızlık Eğitimi	17
1.7. Günümüz Kur'an Kurslarındaki Hafızlık Eğitimi.....	18
BÖLÜM 2: BULGULAR	22
2.1. ANKETE KATILAN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ BULGULAR	22
2.1.1. Öğrencilerin kişisel bilgileri ile ilgili bulgular.....	22
2.1.2. Öğrencilerin hafızlık ile ilgili yaşantıları	30
2.1.3 Öğrencilerin hafızlık ile ilgili düşünceleri	38
2.2. ANKETE KATILAN ÖĞRETİCİLERLE İLGİLİ BULGULAR	63
2.2.1. Öğreticilerin kişisel bilgileri ile ilgili bulgular	64
2.2.2. Öğreticilerin mesleki durumları	67
2.2.3. Öğreticilerin hafızlık eğitimi ile ilgili uygulamaları	70
2.2.4. Öğreticilerin hafızlık eğitimi ile ilgili düşünceleri.....	84
SONUÇ VE ÖNERİLER	104
KAYNAKÇA	112
EKLER	117
ÖZGEÇMİŞ	148

KISALTMALAR

- Bkz.** : Bakınız
- c.** : Cilt
- DİA** : Diyanet İslam Ansiklopedisi
- DİB** : Diyanet İşleri Başkanlığı
- İ.H.L.** : İmam-Hatip Lisesi
- K.K.** : Kur'an Kursu
- M.** : Miladi
- Ö.** : Ölüm Tarihi
- s.** : Sayfa
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- vb.** : Ve benzeri
- vd.** : Ve diğerleri
- vs.** : Vesaire
- yy.** : Yüzyıl

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1	: Kurslar ve öğrenci sayıları.....	22
Tablo 2	: Öğrencilerin cinsiyeti.....	22
Tablo 3	: Öğrencilerin yaşlara göre dağılımı	23
Tablo 4	: Öğrencilerin mezun oldukları okullara göre dağılımı.....	24
Tablo 5	: Öğrenim durumunuz nedir ?* Kaç yaşındasınız ?	24
Tablo 6	: Babalarının öğrenim durumu.....	25
Tablo 7	: Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu.....	25
Tablo 8	: Öğrencilerin babalarının meslekleri.....	26
Tablo 9	: Öğrencilerin annelerinin meslekleri	26
Tablo 10	: Öğrencilerin babalarının dini tahsil durumu.....	27
Tablo 11	: Öğrencilerin annelerinin dini tahsil durumu.....	28
Tablo 12	: Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumu.....	28
Tablo 13	: Öğrencilerinin ailelerinin oturdukları evlerin durumu.....	29
Tablo 14	: Öğrencilerin hafızlık yaparken başka okula devam durumu.....	30
Tablo 15	: Hafızlık yaparken aynı zamanda başka bir okula da devam eden öğrencilerin devam ettikleri okullar.....	31
Tablo 16	: Öğrencilerin hafızlıkta geçirdiği süreye göre dağılımı.....	32
Tablo 17	: Öğrencileri hafızlık yapmaya sevk eden sebepler.....	32
Tablo 18	: Öğrencilerin kaçınıcı sayfaları ezberledikleri (kaçla gittikleri).....	33
Tablo 19	: Öğrencilerin günlük yaptıkları (ham) ezbere göre dağılımları.....	34
Tablo 20	: Öğrencilerin hafızlığı bitirdikten sonra eğitim yapmak istedikleri sahalar...	34
Tablo 21	: Öğrencilerin hafızlığı bitirdikten sonra çalışmak istedikleri sahalar.....	35
Tablo 22	: Öğrencilerin hafızlığa başlamadan önce Arapça öğrenim durumu.....	36
Tablo 23	: Öğrencilerin eğitim süresince nerede kaldıkları.....	36
Tablo 24	: Öğrencilerin Kurs masraflarını kimin karşıladığı.....	37
Tablo 25	: Öğrencilerin hafızlık yaparken başka şeylerle meşgul olma durumu.....	37
Tablo 26	: Öğrencilerin hafızlık yapıyor olmaktan memnun olup olmadıkları ile ilgili düşünceleri.....	39

Tablo 27 : Öğrencilerin hafızlığa başlamadan önceki duruma dönseler yine hafızlığa başlamak isteyip istemeyecekleri ile ilgili düşünceleri.....	40
Tablo 28 : Öğrencilerin hafızlık yapmakla neyi gerçekleştirmiş olacakları ile ilgili düşünceleri.....	40
Tablo 29 : Öğrencilere hafızlık yapıyor olmaları sebebi ile insanların nasıl davrandıkları ile ilgili düşünceleri.....	41
Tablo 30 : Öğrencilerin hafızlığa başlamadan önce belli bir düzeyde Arapça öğrenmenin gerekli olup olmadığı hususundaki düşünceleri.....	42
Tablo 31 : Öğrencilerin öğretmenlerinin kendilerine yaklaşımını nasıl buldukları ile ilgili düşünceleri.....	42
Tablo 32 : Öğrencilerin öğretmenlerinin eğitim tarzını nasıl buldukları	43
Tablo 33 : Öğrencilerin hafızlık yaparken birden canının sıkılıp hafızlığı bırakmak istediğinin olup olmadığı ile ilgili düşünceleri.....	43
Tablo 34 : Öğrencilerin din görevlisi olmayanların hafızlık yapmalarının gerekli olup olmadığı ile ilgili düşünceleri.....	44
Tablo 35 : Öğrencilerin hafızlığa başlayan bir öğrencinin Kur'an'ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığı tamamlayıp tamamlaması hususundaki düşünceleri.	45
Tablo 36 : Öğrencilerin dersi zamanında ve tam olarak yapamadığında hocasından nasıl bir ceza gördüğü.....	46
Tablo 37 : Öğrencilerin dersi zamanında ve tam olarak yaptığında hocasından nasıl bir ödül aldığı.....	48
Tablo 38 : Öğrencilerin kurslarda hoşlanmadıkları şeyler.....	51
Tablo 39 : Öğrencilerin kurslarda beğendikleri ve hoşlarına giden şeyler.....	54
Tablo 40 : Öğrencilerin “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere şunu yapmazdım” dedikleri şeyler.....	56
Tablo 41 : Öğrencilerin “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere karşı şöyle davranırdım” dedikleri şeyler.....	58
Tablo 42 : Öğrencilerin hafızlık eğitiminde önemli gördüğü ve şöyle olmalı dedikleri eğitim faaliyetleri.....	61
Tablo 43 : Kurslar ve öğretici sayıları.....	63

Tablo 44 : Öğreticilerin cinsiyeti.....	64
Tablo 45 : Öğreticilerin medeni durumu.....	64
Tablo 46 : Öğreticilerin yaşı.....	65
Tablo 47 : Öğreticilerin en son mezun oldukları okullara göre dağılımı.....	65
Tablo 48 : Öğreticilerin hizmet süreleri.....	67
Tablo 49 : Lisansüstü eğitim yapıp yapmama durumu.....	68
Tablo 50 : Öğreticilerin hafızlık durumu.....	68
Tablo 51 : Öğreticilerin hizmetiçi eğitim kursuna katılım durumu.....	69
Tablo 52 : Mesai saatleri dışında gelir getiren başka bir işle meşgul olup olmaması....	70
Tablo 53 : Öğreticilerin şimdiye kadar kaç hafız yetiştirdiği.....	70
Tablo 54 : Şu anda kaç öğrencisinin hafızlığa çalıştığı.....	71
Tablo 55 : Hafızlığa başlamadan önce öğrencinin ezberleme kabiliyetinin test edilip edilmediği.....	71
Tablo 56 : Öğreticilerin kendi kurslarında hafızlığa başlayan öğrencilerin yüzde kaçının hafızlıklarını tamamlayabildikleri.....	72
Tablo 57 : Öğreticilerin ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencilere verdikleri cezalar.....	73
Tablo 58 : Öğreticilerin ezberlerini muntazam yapan başarılı öğrencileri nasıl ödüllendirdiği.....	75
Tablo 59 : Öğreticilerin kurslarda hoşlanmadıkları şeyler.....	77
Tablo 60 : Öğreticilerin kurslarında beğendikleri ve hoşlarına giden şeyler.....	80
Tablo 61 : Öğreticilerin Hafızlık eğitimi verirken karşılaştıkları güçlükler.....	82
Tablo 62 : Çocuğun en ideal hafızlığa başlama yaşı ile ilgili düşünceleri.....	85
Tablo 63 : Din görevlisi olacak bir kişinin hafız olmasının gerekli olup olmaması ile ilgili düşünceleri.....	86
Tablo 64 : Din görevlisi olmayanların hafızlık yapmalarının gerekli olup olmaması ile ilgili düşünceleri.....	86
Tablo 65 : Hafızlığa başlamadan önce öğrenciye belli bir düzeyde Arapça öğretmenin gerekli olup olmaması ile ilgili düşünceleri.....	87
Tablo 66 : En son mezun olduğunuz okul nedir? * Size göre hafızlığa başlamadan önce çocuğa belli bir düzeyde Arapça öğretmek gereklidir?.....	88

Tablo 67 :	Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitimine öğrenci sayısı açısından etkisi hakkındaki düşünceleri.....	89
Tablo 68 :	1991-2004 Arası Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an Kurslarında Hafızlığa devam eden öğrenci sayısı.....	89
Tablo 69 :	Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitimine eğitim kalitesi açısından etkisi hakkındaki düşünceleri.....	90
Tablo 70 :	Öğreticilerin ilkokul mezunu öğrencilerle ilköğretim mezunu öğrencilerden hangilerinin hafızlıkta daha başarılı olduğu hakkındaki düşünceleri....	91
Tablo 71 :	Öğrencinin gelişmesi ve başarılı olması bakımından hafızlık yapan öğrencinin yatılı mı yoksa gündüzlü mü olması ile ilgili düşünceleri.....	92
Tablo 72 :	Bu gün Hafızlık Kur'an Kurslarındaki eğitimin amacı ile ilgili düşünceleri	92
Tablo 73 :	Bu amaçları gerçekleştirebilme ile ilgili düşünceleri.....	94
Tablo 74 :	İdeal bir hafızlık eğitimi programında olması gerekenlerle ilgili düşünceleri.....	94
Tablo 75 :	Hafızlık yaptıran Kursların bu statü ve metotla mı verimli olduğu yoksa yeni bir statü veya metoda ihtiyaç olup olmadığı ile ilgili düşünceleri.....	95
Tablo 76 :	Normal bir öğrencinin ideal olarak günde kaç sayfa ham ezber yapması ile ilgili düşünceleri.....	96
Tablo 77 :	Kursunuzun hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında nelere dikkat edildiği ile ilgili düşünceleri.....	97
Tablo 78 :	Bunların hiç birine bakılmaksızın müracaat eden de kabul edilip edilmemesi ile ilgili düşünceleri.....	98
Tablo 79 :	Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaati ile ilgili düşünceleri.....	99
Tablo 80 :	1981-2004 Arası Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan Hafızlık belgesi alanlar...	100
Tablo 81 :	Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaati kısmen de olsa doğru kabul edilecek olursa bunun sebebi ile ilgili düşünceleri	101
Tablo 82 :	Kur'an Kursu öğretmenlerinin tahsil durumu ile ilgili düşünceleri.....	102

Tablo 83 : Öğreticilerin “Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur’an-ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir” fikrine katılıp katılmaması ile ilgili düşünceleri.....	103
---	-----

Tezin Başlığı: Günümüz Kur'an Kurslarındaki Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)

Tezin Yazarı: Bilal Ünsal

Danışman: Prof. Dr. Suat CEBECİ

Kabul Tarihi: 26 Haziran 2006

Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 116 (tez) + 32 (ekler)

Anabilimdalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Bilimdalı: Din Eğitimi

Bu çalışma, günümüzde Hafızlık eğitiminin içinde bulunduğu durumu incelemek ve problemlerini tespit edip çözüm önerileri ortaya koymak amacı ile yapılan bir alan araştırmadır. Araştırmada örneklem olarak İstanbul seçilmiş ve buradaki 8 Kur'an Kursundan rastgele seçilmiş 416 öğrenci ve 71 öğretici üzerinde anket uygulanmıştır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın konusu, amacı, önemi ve yönteminin anlatıldığı giriş bölümünden sonra birinci bölümde; Hafızlığın tarihi süreci, ikinci bölümde; uygulanan ankette elde edilen bulgular ve yorumları, üçüncü bölümde ise bulgulardan ortaya çıkan sonuçlar ve çözüm önerileri yer almaktadır.

Araştırmada önce hafızlığın ortaya çıkışı ve bu güne kadar geçirdiği safhalar teorik bir çalışma ile ele alınmıştır. Daha sonra seçilen örnekleme uygulanan veri toplama aracı ile öğrencilerin; kişisel bilgilerine, hafızlıkla ilgili yaşantı ve düşüncelerine, öğretmenlerin; kişisel ve mesleki durumları ile hafızlıkla ilgili uygulama ve düşüncelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bulgularla hafızlığın bu günkü durumu incelenmiş ve Hafızlık eğitiminin, Kur'an Kurslarının, öğretici ve öğrencilerin sorunları araştırılmıştır.

Araştırmadan elde ettiğimiz sonuçlara göre Hafızlık eğitiminin; statü, program, gelecek kaygısı, donanım gibi sorunları, Kur'an Kurslarının; fiziki yapı, maddi sıkıntı gibi sorunları, öğretmenlerin; statü, çalışma şartları, yeterlilik gibi sorunları ve öğrencilerin; yaş, yaklaşım ve iş gibi çözüm bekleyen ciddi sorunları vardır. Bu konuda daha pek çok araştırma yapılmalı ve bu sorunların çözümü için öneriler getirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Kur'an Kursu, Hafızlık

Title of the Thesis: The education of being a Hafiz and its problems in today's Koran Courses (The sample of Istanbul).	
Author: Bilal Ünsal	Supervisor: Prof. Dr. Suat CEBECİ
Date: 26 June 2006	Nu. of pages: ix (pre text) + 116 (main body) + 32 (appendices)
Department: Philosophy and The Sciences of Religion Subfield: Religious Education	
<p>This study is a field of research that is aimed at examining the situation which today's education of being a Hafiz (one who has learned the whole Koran by heart) is in, at determining their problems and bringing up suggested solutions. In this research, Istanbul was selected as the representative sample and a survey was carried out on 416 students and 71 teachers who were the subjects selected randomly from 8 Koran Courses in the province of Istanbul.</p> <p>The research study consists of three sections. In the introduction; the topic, objectives, rationale and the method of the research study are explained; in the first section, the historical process of being a Hafiz; in the second section, the findings and the interpretations of the survey that is carried out; and in the third section, the results derived from the findings and the suggested solutions are included.</p> <p>In the research study, firstly the origins of being a Hafiz and the procedure it has gone through up until today were worked on with a theoretical study. Then, with the instrument that was conducted on the representative sample to collect data, it was attempted to reach students' personal information, their experiences and thoughts in relation to being a Hafiz as well as the teachers' personal and professional status, their practice and thoughts about being a Hafiz. Using these findings, the present status of being a Hafiz was examined and the problems of the education of being a Hafiz, Koran Courses, students and teachers were investigated.</p> <p>According to the results obtained from the research study, there are problems in the education of being a Hafiz in terms of status, program and future anxiety; problems of Koran Courses such as physical structure and financial problems; the serious problems of teachers such as status, working hours, proficiency; and of students such as age, approach and occupation, which need to be solved. Many more research studies should be carried out in this area and some suggestions should be brought up for the solution of these problems.</p>	
Key Words: Religious Education, Koran Course, Being a Hafiz	

GİRİŞ

Hafızlık, Hz. Peygambere gelen ilk vahiyle beraber Kur'an'ın muhafazasına yönelik bir eğitim faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber ve Sahabesi inen bütün ayetleri ezberlemek sureti ile korumuşlardır. Bu şekilde ortaya çıkan hafızlık, Kur'an-ı Kerim'in, korunması ve yazıya geçirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple hafızlık, Müslümanlar arasında özel bir kıymete haiz, en eski ve en uzun soluklu bir eğitim faaliyeti olduğu söylenebilir. Ayrıca Kur'an'ın ibadetlerde okunma mecburiyeti, Kur'an'da ve Sünnet'te, Kur'an'a ve Kur'an okumaya atfedilen önemden dolayı hafızlık, bir ibadet olarak algılanmış, hafızlık yapan kişilerle birlikte, hafızın ailelerine de vaad edilen Ahirete yönelik manevi mükafatlar (Buhari, "Tefsir", 80/1; Tirmizi, "Fedailü'l-Kur'an", 13), Hz. Peygamberin başka bir hadisinde "Sahibü'l-Kur'an"ın ahiretteki derecesinin, bildiği ayetler sayısınca yüksek olacağını haber vermesi (İbn Mace, "Edeb", 52; Tirmizi, "Fedailü'l-Kur'an", 18; Ebu Davut, "Vitr", 20) Müslümanları bu konuda daha coşkulu hale getirmiştir .

İslam'ın Kur'an'ın hıfzına verdiği ehemmiyet nedeni ile hafızlığa olan ilgi her geçen gün daha da artmıştır. Neticede her dönemde binlerle ifade edilen hafızların varlığı günümüze kadar devam etmiştir. Müslümanların yaşadığı bütün coğrafyalarda olduğu gibi ülkemizde de durum böyle olmuştur. Hatta Türk toplumu bu işe daha da fazla önem vermiştir. Mesela; Medreselerde sırf bu işe hasredilmiş Darul-Kurrallar, Darul-Huffazlar günümüzde yine sadece hafızlık eğitimi verilen Kur'an Kursları diğer toplumlardan farklı olarak bu işe verdiğimiz önemin göstergesidir.

1. Araştırmanın Konusu

İslam'ın ilk yıllarından beri Müslümanlarca ve milletimizce çok büyük değer verilen ve adeta bir ibadet olarak algılanan hafızlık, günümüze kadar devam etmiş bir eğitim faaliyetidir. Ancak, günümüzde hafızlık eğitimi ile ilgili olarak çeşitli problemler yaşanmaktadır. Gerek hafızlık eğitiminin içeriği ve programı, gerekse hafızlık eğitimine devam eden öğrenci sayılarındaki düşüş gibi konularda çeşitli sıkıntılar mevcuttur.

Bu durumun sebepleri nelerdir? Niçin öğrenci sayısında bir azalma görülmektedir? Yüzyıllardan beri devam ede gelen hafızlık eğitimi yöntemleri günümüz öğrenim şartlarına uygun mudur? Hafızlık eğitimi veren Kur'an Kursları, öğrenci sayısının

düşmesi konusunda ne gibi tedbirler almaktadırlar? Gibi sorular araştırmamızın problemini oluşturmaktadır.

Araştırmamızda, ayrıca hafızlık eğitiminin yapıldığı yerler olarak Kur'an Kurslarındaki eğitimin durumu ve problemleri araştırılmıştır. Bu sebeple araştırmamızın problem cümlesi "**Günümüz Kur'an Kurslarındaki Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)**" dir.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de yapılmakta olan hafızlık eğitiminin mevcut durumunu tespit edip, problemlerini ortaya çıkarmak ve bu problemlere çözüm önerileri geliştirmeye çalışmaktır. Bu nedenle aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Hafızlık eğitimine niçin ihtiyaç duyulmuştur, bu gün bu ihtiyaç hala devam etmekte midir?
2. Hafızlık eğitimi başlangıçtan bu güne hangi aşamalardan geçmiştir?
3. Hafızlık eğitimini tercih noktasında öğrenciler hangi faktörlerden etkilenmektedir?
4. Öğrencilerin hafızlık eğitimine bakışı nasıldır? Bu işi bir dini gereklilik olarak mı, yoksa bir meslek olarak mı görmekte-dirler?
5. Öğrencilerin hafızlık ile ilgili eksik gördükleri konular nelerdir? Bu işe olan sevgi ve bağlılıkları ne ölçüdedir? Bu işteki seviyeleri nasıldır?
6. Toplumun hafızlık eğitimine bakışı nasıldır?
7. Mevcut hafızlık eğitimi program ve yöntemi uygun mudur?
8. Hafızlık eğitiminin problemleri nelerdir?
  - a) Teknik Problemleri (Eğitim faaliyeti olarak, müfredat vs. ve öğreticilerin durumu vs.) var mıdır? Nelerdir?
  - b) Kur'an Kurslarının mali problemleri var mıdır? Nelerdir?

c) Kur'an Kurslarının fiziki problemleri var mıdır? Nelerdir?

Gibi soruların cevaplarını bulmaya çalışarak sonuca ulaşma amaçlanmıştır. Bu araştırmayla hafızlık eğitimini geliştirme ve daha fonksiyonel hale getirme çalışmalarına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

3. Araştırmanın Önemi

Kur'an eğitimi ve Kur'an Kursları üzerine değişik araştırmalar yapılmıştır. Bunlar; Bayraktar'ın yaptığı, "Eğitim kurumu olarak Kur'an Kursları üzerine bir Araştırma" (Bayraktar,1992, İstanbul), Şen'in yaptığı, "Kur'an Kursu öğrenci ve öğretmenlerinin beklenti ve sorunları" (Şen, 1995, Bursa), Kirpitçi'nin yaptığı, "Kur'an kursları ders programlarının geliştirilmesi üzerine bir araştırma" (Kirpitçi, 1996, Konya), Yürük'ün yaptığı, "Kur'an Kursu öğretmenlerinin Psiko-Sosyal problemleri" (Yürük, Samsun, 1992), Ay'ın yaptığı, "Diyanet İşlerine bağlı Kur'an Kurslarının problemleri ve beklentileri" (Ay,1994, Bursa), Büyükdiñ'in yaptığı, "Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitim sonrası Kur'an kurslarında eğitim ve öğretim" (Büyükdiñ, 2001, Adapazarı) ve Genç'in yaptığı, "Kur'an kurslarında eğitim ve toplum (Sakarya örneği)" (Genç,1997, Adapazarı) vb. çalışmalardır.

Bu çalışmaların tümünde genel Kur'an Kursu öğrenci ve öğretmenlerinin sorunları üzerinde durulmuştur. Hafızlık eğitimi bu genel eğitimin içinde değerlendirilip Hafızlıkla ilgili özel bölümler dahi oluşturulmamıştır. Bu araştırmalardan başka hafızlıkla ilgili yeterli bir araştırma ve alan araştırması da mevcut değildir.

Araştırma, hem hafızlıkla ilgili yapılan ilk alan araştırması olması açısından ve hafızlık eğitiminin içinde bulunduğu durumu ve hafızlık eğitiminin sorunlarının incelemesi bakımından, öğrenci ve öğretmenlerin de bakış açıları ile ilgili bir veri ortaya koyacağı için önemlidir. Bu gün itibari ile Türkiye'de Hafızlık eğitiminin ciddi bir gerileme içerisinde olduğu bilinmektedir. Böyle giderse bu müessesenin kapanacağı ve hafızlık eğitiminin ülkemizde yok olacağı endişesi mevcuttur (Öcal, 2003,216). Bu araştırmayla, bu gerilemenin sebepleri araştırılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Bu sebep ile bu konuda yapılan her araştırma hafızlık eğitiminin geleceği açısından önemlidir.

Ayrıca bu araştırma, Kur'an Kurslarındaki hafızlık eğitimi veren öğretmenlere, Diyanet İşleri Başkanlığının ilgili birimlerine ve İlahiyat Fakültelerinin ilgili öğretim görevlilerine bilimsel veriler ortaya koyacağı için önemlidir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızın problem alanını oluşturan “Günümüz Kur'an Kurslarındaki Hafızlık Eğitimi” konusunun incelenmesinde iki yöntemden yararlanılmıştır. Öncelikle hafızlık eğitiminin tarihçesi literatür taraması yapılarak incelenmiş ve daha sonra veri toplama aracı olarak “Günümüz Kur'an Kurslarındaki Hafızlık Eğitimi” adlı anket hazırlanmıştır. Bu araştırmaya 416 öğrenci ve 71 öğretici katılmışlardır.

Hem öğrenci hem öğretmenlere yönelik hazırlanan iki anket çalışması ile hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin hafızlık eğitimi ile ilgili düşüncelerine ulaşılmış, ayrıca veri toplama aracı olarak anketin dışında focus grup oluşturulmuş, hoca ve öğrencilerle derinlemesine görüşmeler yapılmış, yeri geldikçe verilerin değerlendirmesinde başka bilgi ve tablolardan da istifade edilmiştir.

4.1. Evren Ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini İstanbul'da Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı hafızlık eğitimi veren Kur'an Kursları oluşturmaktadır. Örneklemine ise İstanbul'un değişik ilçelerinden seçilmiş sekiz tane Kur'an Kursu oluşturmuştur. Bu kurslar; Fatih İsmailağa Erkek Kur'an Kursu, Fatih Camii Erkek Kur'an Kursu, Gaziosmanpaşa Küçükköy Merkez Camii Erkek Kur'an Kursu, Bayrampaşa Devrim Mahallesi Yeşil Camii Erkek Kur'an Kursu, Fatih Karagümrük Tuba Kız Kur'an Kursu, Pendik Şeyhli Mahallesi Tuba Kız Kur'an Kursu, Ümraniye Aziz Mahmut Hüdayi Kız Kur'an Kursu ve Eyüp Alibeyköy Emniyettepe Kız Kur'an Kursudur. Bu Kur'an Kurslarının seçiminde İstanbul'un bu konuda genel profili verme ve Türkiye'yi temsil etme niteliğinin olması, bu kursların İstanbul'un köklü kurslarından olması ve kalabalık öğrenci kapasitesine sahip olmaları etkili olmuştur.

4.2. Veri Toplama Aracının Hazırlanması

Türkiye'de yapılmakta olan hafızlık eğitiminin mevcut durumunu, problemlerini ortaya koyma ve bu problemlere çözüm önerileri sunmaya yönelik iki adet anket

hazırlanmıştır. Öğrenciler ve öğretilere uygulanan bu anketin hazırlanmasında daha önce Kur'an Kurslarına yönelik uygulanmış anketlerden ve araştırmalardan yararlanılmış ve araştırmanın amacını gerçekleştirmeye yönelik sorular hazırlanmıştır.

Anketlerin ön uygulaması Ankara'da bazı Kur'an Kurslarında 50 öğrenci ile 15 öğretici üzerinde yapılmış, anketin aksayan yönlerinin olup olmadığı incelenmiş ve anlaşılma zorluğu çekilen ve eksik görülen bölümleri yeniden gözden geçirilerek anket formlarına son hali verilmiştir.

Hazırlanan anket formlarında deneklerin kişisel ve sosyo-ekonomik bilgilerinin yanında hafızlık eğitimi ile ilgili düşünce ve yaşantılarını sorguladığımız öğrencilere 39 ve öğretilere de 37 soru sorulmuştur.

4.3. Anketin Uygulanması Ve Değerlendirilmesi

Bu anketler bizzat araştırmacı tarafından; adı geçen Kur'an Kurslarında rasgele seçilmiş öğrencilere gruplar halinde, sınıflarda, önce araştırmanın önemi, amacı anlatılarak ve cevaplandırmanın doğru olmasını temin adına gerekli izahlar yapılarak uygulanmıştır.

Aynı şekilde bu kurslarda görev yapan öğretilere öğretmenler odasında gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra uygulanmıştır. Anket uygulaması esnasında herhangi bir problemle karşılaşılmağı aksine hem öğretilerden hem de öğrencilerden yakın ilgi görülmüştür. Özellikle Öğrencilerin pek çoğu anket formlarının arka sayfasına memnuniyetlerini ifade eden cümleler yazmışlardır. Öğrencilerin ifadelerine göre, bunun sebebi, bu güne kadar hafızlıkla ilgili herhangi bir araştırmanın yapılmamış olmasıdır.

Anketin uygulaması bittikten sonra formlardaki veriler sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan "SPSS for Windows 11,5" istatistik programına yüklenmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulardaki sayısal değerler tablolarda düzenlenmiş ve ortaya çıkan sonuçlar yorumlanarak araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlara ulaşılmıştır.

4.4. Sınırlılıklar

Her araştırma, özellikle de empirik araştırmalar, zorunlu olarak bazı kapsam ve sınırlar dahilinde gerçekleştirilmektedir. Bu sebepten araştırmamız, zaman açısından 2005 bahar ve güz öğretim yılı ile, denekler açısından da İstanbul'dan seçtiğimiz Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı hafızlık eğitimi veren yukarıdaki Kur'an Kurslarındaki öğreticiler ve eğitim gören kız ve erkek öğrencilerle sınırlıdır. Ayrıca alan araştırmamızdan elde edilen veriler deneklerin vermiş oldukları cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımıyla hareket edilmiştir.

BÖLÜM 1: HAFIZLIK VE TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. Hafızlığın Tanımı ve Önemi

Arapça'da "korumak, ezberlemek" manasındaki hıfz kökünden türemiş bir sıfat olan hafız (çoğulu huffaz) sözlükte, "koruyan, ezberleyen" anlamına gelip Kur'an'ın tamamını ezberleyene hafız denilmiştir. Hafız kelimesi Kur'an'da sözlük anlamında bir çok ayette yer almakta ve üç ayette Allah'ın sıfatı olarak geçmektedir (Bozkurt, Hafızlık, 15/74). Bunlar; "**Allah, hafızların (koruyanların) en hayırlısıdır**" (Yusuf, 12/64), "**O zikri (Kur'an'ı) biz indirdik ve Onun koruyucusu da elbette biziz!**" (Hicr,15/9) ve "**Kendisi için dalgıçlık ve daha başka birtakım işler yapan bazı cinleri (şeytanları) da onun emrine verdik. Biz onları gözetim altında tutardık**" (Enbiya, 21/82). Toplumda kullanılan yaygın manada ise; Hafız, Kur'an-ı Kerim'i baştan sona ezberlemiş kimseler için kullanılan isimdir. Ayrıca hadis nakil ve rivayetini meslek edinip çok miktarda hadisi ezbere bilen kimselere hadis literatüründe de hafız denilmektedir.

Bu noktada hafızlığa konu olan Kur'an'ın ve bu kelime ile birlikte kullanılan, ilgili diğer kelimelerin de manasına bakmanın faydalı olacağını düşünüyoruz. Kur'an; kelime olarak okumak, toplamak, bir araya getirmek demektir. Terim olarak ise; "Allah, tarafından Cebrail vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed'e indirilen, Mushaflarda yazılan, tevatürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fatiha Suresi ile başlayıp Nas Suresi ile biten, başkalarının benzerini getirmekte aciz kaldığı Arapça mu'ciz bir kelimedir" (Birişik, "Kur'an", 26,383)

Kur'an'ın kendi tarifi ile ise Kur'an; hakkında hiçbir şüphe olmayan (Bakara, 2/2), ne önünden ne de arkasından batılın ilişemediği (Fussilet, 41/42), ondan daha doğru sözlü kimsenin bulunmadığı (Nisa, 4/87,122) Allah'ın katından, ayetlerinin düşünülmesi ve akıl sahipleri öğüt ve ibret alsınlar diye (Sa'd, 38/29) gönderilen ilahi bir kitaptır. Ayrıca Kur'an kelimesinin türediği "K R E" kökünden türeyen, Kıraat; okumak, Kari ve Kurra; okuyan-okuyucu, Darul-Kurra veya Darul-Kur'an ise Kur'an okunan ve Kur'an ilimleri tahsil edilen yer manalarına gelmektedir (İbn Manzur, Lisanü'l-Arap, c.1, s.128).

Bu tanımlardan sonra araştırmamızın konusu olan hafız kavramını; Kur'an'ı tümüyle ezberlemiş ve hafızasında tutan kimselere verilen isim olarak, hafızlığı da Kur'an ezberleme eğitimi olarak ele alacağız. Önceleri hafızlara "Kurra" denilirdi (Önkal, 2000, 40; Canan, 2004,51). İslam'ın doğuşundan günümüze kadar hafızlık çok özel bir eğitim faaliyeti olarak algılanmış, ona atfedilen değerlere istinaden pek çok kişinin hayallerini süslemiştir. Hafızlığa bu denli önem verilmesinin nedenlerinin başında, Hz. Peygamberin uygulamaları, emir ve tavsiyeleri gelmektedir.¹ Ayrıca Kur'an'ın sahip olduğu özellikler ve namazlarda gerekli olan Kur'an okuma mecburiyeti de Kur'an'ın ezberlenmesi hususunda etkin rol oynamıştır.

1.2. Hafızlığın Ortaya Çıkışı ve Sebepleri

Kur'an, okuma ve yazma bilmeyen ümmi bir peygambere gelmişti. Kur'an'da bu konu şu şekilde anlatılır: **"O, ümmiler arasından, kendilerinden olan bir elçi gönderdi. Bu elçi onlara Allah'ın ayetlerini okur, onları inançlarına ve davranışlarına bulaşmış kirlerden arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir. Halbuki daha önce belli ve kesin bir sapıklık içinde idiler"** (Cuma, 62/2). Yazı bilmeyen bir peygamberin vahyi koruması ancak ezberleme yolu ile olabilirdi. Cebrail Hz. Peygambere bu sebeple ilk Kur'an eğitimini ezberleme yani hıfz yolu ile öğretti.

Hz. Peygamber kendisine verilen vahye muhatap olmanın verdiği heyecanın yanında bir de üstlendiği sorumluluğun büyüklüğü karşısında zaman zaman Kur'an ayetlerini ezberlerken acele ediyor, yanlışla düşmemek için büyük çaba gösteriyordu. Bunun üzerine Allah ona gönderdiği ayetlerle nasıl davranması gerektiğini bildirdi: **"Sana vahyedilene unutmamak için tekrarlarken hemen anında bellek için dilini kımıldatma. Çünkü vahyi senin kalbinde toplamak ve onu okutmak bize ait bir iştir. O halde biz Kur'an'ı okuduğumuzda, sen de onun okunuşunu izle."** (Kıyame, 75/16-18) ve **"Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan unutma endişesi ile**

---

¹ Bu konuda Hz. Peygamberin: **"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir"**(Buhari, Fedailü'l-Kur'an, 21; Tirmizi, Fedailü'l-Kur'an, 15) **"İbadetlerin en faziletlisi Kur'an kıraatidir"** (Münavi, Feyzu-Kadir şerhul-Cami-i sağır, C.2 sh:44), **"İçinde Kur'an'dan hiçbir şey bulunmayan kişi harap ev gibidir"**(Tirmizi, Fedailü'l-Kur'an, 18) , **"Allah'ın Kitabı'nı okumak ve aralarında onu ders konusu yapmak üzere Allah'ın evlerinden birinde toplanan hiçbir topluluk yoktur ki; onların üzerine huzur inmemiş, rahmet onları kaplamamış, melekler onların etrafını sarmamış ve Allah onları kendi katında olanlar arasında zikretmemiş olsun"**(Müslim, "Kitabüz-zikr ved-dua vet-tevbe vel-istiğfar", 38;Ebu Davud, "Kitabül-vitr",14) gibi hadisi şerifleri zikredilebilir.

Kur'an'ı okumada acele etme ve: ‘Ya Rabbi! Benim ilmimi artır’ de!’ (Taha, 20/114).

Bu şekilde Kur'an'ı ilk ezberleyen ve hafızların piri Hz. Peygamber olduğu gibi, şüphesiz Kur'an'la ilgili her konuda da Müslümanların müracaat kaynağı yine Peygamberimizdi. O, Allah'ın emrettiği şekilde² gece gündüz ibadetlerde ve her vesile ile yavaş yavaş, tertil üzere Kur'an'ı okuyor ve ashabına da okutuyor ve öğretiyordu. Her sene Ramazan ayında da Hz. peygamber o ana kadar nazil olan ayetleri Cebrail'e okuyor, arz ediyordu. Vefatından önceki son Ramazan ayında ise Hz. Peygamber Cebrail'e Kur'an'ı iki kere okumuş, hatta, “Arza-i Ahire” denilen bu okuma, karşılıklı olmuştu (İbn Sa'd, Et-Tabakatü'l-Kübra, 2/194).

Kur'an'ın parça parça inişi uygulamayı kolaylaştırıyordu. Diğer yandan, bu sayede, gelen ayetler ezberlenip, kalplere yerleştiriliyordu. Bu konuda müşriklerin bazı eleştirirleri olmuştu. Allah Kur'an'da bunun sebeplerinin şöyle açıklamıştır: **“İnkâr edenler; Kur'an ona bir defada indirilmeliydi, derler. Halbuki biz onu böylece senin kalbine yerleştirmek için azar azar indirir ve onu ağır ağır okuruz”** (Furkan, 25/32).

Bu şekilde başlayan Kur'an'ın ezberlenmesi işi zaman içerisinde yaygınlaşmıştır. Bunu bizzat Hz. Peygamberin teşviki, namazlarda Kur'an tilavetinin farz oluşu, İslami hükümlerin ana kaynağının Kur'an oluşu ve Kur'an okumaya ayet ve hadislerdeki özendirme ve vaat edilen mükafatlar insanların gelen vahiyleri ezberlemelerini sağlamıştır. Bütün bunlarla birlikte geneli ümmi olan ve öğrenmenin en yaygın yolunu ezberleme olarak kullanan, bütün kültürlerini öteden beri sözlü rivayetlerle sürdürmüş bir toplumun Kur'an'ı da ezber yolu ile öğrenmeleri kaçınılmazdır.

İşin bir başka yönü de Kur'an'ın korunması ihtiyacıdır. İlk zamanlar Kur'an-ı Kerim, Hz. peygamber devrinde bizzat vahiy meleği ve onun birbirlerine karşılıklı okumaları ve de sahabelerin ezberlemesiyle korunmuştur. Daha sonraları Kur'an'ın yazılması gündeme gelmiştir ki Hamidullah bunun muhtemelen vahyin gelişinin 5. yılı olduğunu söyler (Hamidullah, 2000,41). Buna sebep olarak da bazı ilim adamları, ilk gelen

---

² **“Hem o vahyi, insanların zihinlerine sindire sindire okuman için zaman zaman gelen Kur'an dersleri halinde indirdik”** (İsra/17: 106)

ayetlerde (Alak, 96/1-5) Allah'ın kaleme vurgu yapmasının Kur'an'ın korunmasında yazının da kullanılmasını Allah'ın zımnen emretmesi olarak belirtmişlerdir (Hamidullah, 2000, 41; Yıldırım, 1983,57).

Böylece Kur'an hem kalplerde (hafızalarda) ezberden, hem de satırlarda (yazıyla) olmak üzere her iki şekilde korunmaya başlamıştır. Vahyedilen bütün sureler hafızlar tarafından ezberlenerek, kemik, tahta, papirüs, deri ve kiremit inceliğindeki pişirilmiş tuğlalara yazılmak suretiyle korunmuş oluyordu (Bırışık, "Kur'an", 26,385). Bu sayede şayet hafızada silinecek olsa yazıdaki hatırlatacak; yazıdaki silinecek olsa, hafızalardaki hatırlatacağı. Kur'an'ın yazıyla muhafazası hafızlığa olan ilgiyi azaltmamış aksine artırmıştır. Karaçam bu konuda şöyle der:

"İbn Teymiye (Ö.728/1326) ve İbnü'l-Cezeri (Ö.833/1429) gibi bir çok alimler, Kur'an'ın bu 'ezberlenebilir' vasfı dolayısı ile: "Kur'an'ın naklinde esas dayanak, kalplerin ve göğüslerin hıfzettiğidir, Mushafların ve kitapların cem ettiği değil" demişlerdir." (Karaçam, 1990,94)

Bu şekilde Kur'an'ın ezberlenmesi (hafızlık), bir eğitim faaliyeti olarak ortaya çıktı. Bu eğitim faaliyetinin ilk öğretmeni Cebrail, sonra Hz. Peygamber ve daha sonra diğer Müslümanlar; ilk eğitim yeri Hira mağarası, sonra efendimizin evi, daha sonra Erkam'ın evi ve daha sonraları ise peygamber mescidi ve diğer mescitlerdir.

1.3. İslam'ın İlk Yıllarında Hafızlık Eğitimi

Bu şekilde başlayan Kur'an eğitimi³ dolayısı ile hafızlık eğitimi her geçen gün biraz daha önem kazandı. İlk önce Cebrail ile Hz. Peygamber arasında ferdi bir faaliyet olarak başlayan bu eğitim; Hz.Peygamberin peygamberlik görevlerinden birisinin de Kitabı (Kur'an'ı) ve hikmeti (ondaki hükümleri) öğretmek olması (Bakara, 2/129) sebebi ile Müslümanlara bunu öğretme yolundaki çabaları ile yaygınlaşmış ve kurumsallaşmıştır.

Önceleri bu eğitim için evini kullanan Hz. Peygamber, daha sonra safa tepesinin eteklerinde bulunan Erkam'ın evinde (Kazıcı bu tarih için bi'setin dördüncü yılı

---

³ İslam'ın ilk yıllarında Kur'an eğitimi ve öğretimi olarak Kur'an'ın ezberlenmesinin ve anlaşılmasının gerçekleştirildiğini düşünerek bunu hafızlık eğitimi olarak algılayıp konuyu o şekilde ele alıyoruz. Zira bizdeki gibi önce Kur'an okumayı öğrenme konusu o zaman için söz konusu değildi. Çünkü onlar zaten eğitimde Arapça'yı dolayısı ile Kur'an harflerini kullanıyorlardı.

olduğunu söyler, Bkz. Kazıcı, 2004, 20) bu eğitimi devam ettirmiştir. Burada hem kendisini dinlemek isteyenlere hem de Müslümanlara Kur'an okuyup öğretiyordu.

Akabe biatlarında Müslüman olan Medinelilerin Hz. Peygamberden Kur'an öğreticisi istemesi ve Peygamberimizin de oraya Mus'ab b. Umeyr'i öğretmen olarak göndermesi ile (İbn Hişam, Es-Siretü'n-Nebeviyye, 1/434) konu farklı bir boyut kazandı. Böylece bu eğitim Mekke dışına taşınmış oldu.

Hz.Peygamberin Medine'ye hicretinden sonra inşa edilen Mescidi Nebevinin yanına yapılan Suffa, İslam tarihinde eğitim-öğretim açısından önemli bir yer tutmaktadır. Burada ailesi olmayan ve maişet telaşı olmayan kimseler kalıyor, bunların her türlü ihtiyaçları Müslümanlar tarafından karşılanıyordu. Burada kalanlar ise buna karşılık özel bir eğitim ve öğretime tabi tutuluyorlardı. Fakat Suffa, sadece fakir ve aciz kimselerin sığındığı bir yer değildi. Aksine burası Kur'an'ın hıfz edilip, ahkâmının öğrenildiği bir medrese idi (Elmalı, II, 940-941). Burada Hz. Peygamber bizzat kendisi ders veriyor, Kur'an ayetlerini ve İslami hükümleri bu insanlara öğretiyordu. Bu merkezle ilgili Şengül şöyle der: "*Suffa, Kur'an'ın hıfz edilip, ahkâmının tedris edildiği bir medrese idi.*" (Şengül, 2004,129)

Bu eğitim merkezinde sadece yatılı kalanlar ders görmüyor, dışardan gelen misafirler ve vakti müsait olan her Müslüman gelip ders alabiliyordu. Bu manada kadınların da bu ders halkalarında bulunduğu hatta kadınlara ait Suffanın olduğu da söylenmektedir. Burada kalanların sayısında bir netlik yoktur. Değişik rivayetlerde otuz ila dokuz yüz kişiden bahsedilir. Burada kalanlara daha ziyade Kur'an eğitimi aldıkları için "Kurra" denilirdi (Gözütok, 2002,141). Hz. Peygamber döneminde Kur'an'a vukufiyetleri ile öne çıkan Müslümanlara da "Kurra" denildiğini görüyoruz (Önkâl, 2000,40).

Medine'de Mescidden ve Suffadan başka eğitim merkezleri de vardı. Abdullah b. Ümmü Mektum'un Medine'ye hicret ettikten sonra yerleşip orada Müslümanlara Kur'an öğrettiği "Darul-Kurra" diye isimlendirilen Mahreme b. Nevfel'in evinin de eğitim merkezi olarak hizmet ettiği görülmektedir (Bozkurt, "Darul-Kurra" 543, Önkâl, 2000,40; Gözütok, 2002,125). Ayrıca Medine'de dokuz tane mescidin de bu manada eğitim merkezi olarak kullanıldığı bildirilmektedir.

Görüldüğü gibi İslam'ın ilk yıllarından itibaren, Hz. Peygamberin sağlığında iken Kur'an'ı ezberleyen onunla meşgul olanlara "Kurra" ve "Hadimül-Kur'an", bu eğitimin verildiği mekanlara da "Darul-Kurra" ismi verilmiş ve Müslümanlar arasında ciddi bir itibara sahip olmuştur.

Ashabın hayatlarında önem verdikleri şeylerin başında Kur'an gelmekteydi. Kur'an'ı ezberleme, öğrenme ve anlama konusunda adeta birbirleriyle yarışıyor, ezberledikleri miktarı birbirlerine aktarıyorlardı. Evlerinde çocuklarına ve eşlerine de öğretiyorlardı. Evlenirken sahabe hanımlarından birisine kocası tarafından mehir olarak Kur'an'dan bir sureyi öğretmesi, onu son derece mutlu etmekteydi. Kur'an'ı, okuma, öğrenme ve öğretme faaliyeti o kadar yoğun ve şevkli bir faaliyetti ki, gecenin zifiri karanlığında sahabenin evlerinin yanından geçen birisi arı uğultusu gibi Kur'an sesini işitirdi. Kur'an okuyuşları sebebiyle Mescid-i Nebevi'den de bir uğultu duyulurdu ki, Hz. Peygamber karıştırıp yanlış okumamaları için sahabeye seslerini kısımlarını emretmişti (Şengül, 2004,122).

İlk Müslümanların Kur'an'ı ezberlemelerinin altında yatan bazı sebepler vardı. Bunlar; Sahabenin ümmi olması, Kur'an'ın parça parça inmesi, namazda okunma mecburiyeti, Kur'an'ın hükümleri ile amel etme mecburiyeti, Kur'an'ın sahip olduğu belağat ve i'cazı ve Peygamberimizin Kur'an okumaya verdiği önem şeklinde sıralanabilir (Şengül, 2004,130-131)

Rasülullah uzak yerlerde oturanlara da onlara Kur'an okutacak, Kur'an öğretecek kimseleri mutlaka gönderiyordu. Kur'an okuma, ezberleme, öğrenme ve öğretme faaliyetinin son derece yoğun olduğu Hz. Peygamber hayatta iken Kur'an'ın tamamını ezberleyenlerin yanında, Kur'an'ın tamamını ezberleme fırsat ve imkanını bulamayan birçok sahabi de O'nun vefatından sonra ezberlerini tamamlamışlardı.

Bununla beraber, onlardan hafız olanların sayısı kesin bir rakamla tespit edilmiş değildir. Fakat bazı olaylar, onların arasında çok sayıda hafız bulunduğunu düşündürmektedir. Mesela hicri 4. yılda meydana gelen Bir-i Maune vakasında 70 kadar hafız sahabinin (İbn Hişam, 184); hicri 11. yılda gerçekleşen Yemame savaşında şehit edilen beş yüz kişi içinde pek çok hafız sahabinin bulunması hafız sahabelerin sayılarının fazlalığı ile ilgili bize bir fikir vermektedir (Halife bin Hayat, 2001,138).

Fakat bazı kaynaklarda da hafız sahabi sayısının sadece dört olduğu üzerinde de durulmuştur.

Hz. Peygamber yeni feth edilen yerlere gönderdiği valileri aynı zamanda bir Kur'an öğretmeni olarak da tayin ediyor ve gittikleri yerlerde halka Kur'an'ı ve İslam'la ilgili bilgileri öğretmelerini istiyordu. Bu şekilde Mekke ve Medine'nin de dışında Kur'an eğitim merkezleri açılmaya başlamış oldu. Mus'ab'ın Mekke'den Medine'ye taşıdığı Kur'an eğitimi bu ikinci aşama ile geniş coğrafyalara taşınarak evrensel bir eğitim haline geldi. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi buralarda çoğunlukla Kur'an'ın ezberlenmesi ve anlaşılması üzerinde durulduğunu düşünüyoruz. Zira bu insanların ibadet etmeleri için Kur'an'dan parçalar ezberlemeleri gerekmektedir.

Kur'an'ı ezberlemeye ve anlamaya olan ilgi Hz. Peygamberin vefatından sonra da devam etmiştir. Dört Halife döneminde de bu faaliyetlere aralıksız devam edildi. Hz. Ömer devrinde Kur'an öğretimine daha hız verildi. Gerek Medine'de gerekse sınırları günden güne genişleyen İslam coğrafyasının diğer merkezlerinde en sıhhatli kaynak olan hafız sahabilerin öğretmen ve gözetmenliğinde pek çok hafız yetiştirilmiştir. Nakledildiğine göre Hz. Ömer, çeşitli şehirlere maaşlı Kur'an öğretmenleri tayin etmiştir. Bu arada Ubade Humus'a, Ebu'd-Derda Şam'a, Muaz da Filistin'e gönderilmiştir. Hz. Ömer'in, hafızlara da bir süre maaş bağladığı bilinmektedir. Ebu Musa el-Eş'ari, Halife Hz. Ömer'e bir mektup yazarak Basra'da birçok kimsenin Kur'an'ı ezberlediğini bildirdi. O da cevaben, onlara maaş bağlamasını emretti (Hamidullah, 2001, 37-38).

Hz. Osman devrinde ise, Medine'de Zeyd b. Sabit, Mekke'de Abdullah b. Saib Şam'da Muğire b. Ebi Şihab, Kufe'de Ebu Abdurrahman Sülemi ve Basra'da Amir b. Abdülkays Kur'an öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. Bu konuda dikkat çeken bir husus da, İslam Tarihi boyunca bu işin sıkı tutulması ve sağlam bir esasa bağlanmış olmasıdır. Buna göre; Kur'an'ı ezberleyen, yahut mütevatir kıraatlara göre okumayı öğrenen kimseye bir diploma (eski adıyla icazetname) verilir. Her üstad öğretmen, kendisi tarafından verilen bu diplomada, öğrencisinin kıraatinin doğruluğunu ve ayrıca kendi üstadından öğrendiği kıraata uygun olduğunu ve kendi üstadının da üstadından bunu böyle okuduğunu isimlerini vererek zikreder ve bu üstad öğretmen zinciri Hz. Peygambere kadar ulaşırdı (Hamidullah, 2001, 37-38).

Kur'an'ın, İslami ilimler içindeki yeri muhakkak tartışılmazdır. Fakat Kur'an'ın cem edilmesi çalışmaları bu sahada biraz daha uzmanlaşma ve bu konuya daha özel ilgi oluşmasına vesile oldu. Değişik coğrafyalarda eğitimine başlanan Kur'an, kıratların ortaya çıkması ile başlı başına bir bilim dalı oldu. Bu aşamayı hazırlayan mesele yukarda da ifade ettiğimiz gibi kıraatlerin ortaya çıkışı idi. Bu konuda Yıldırım şöyle demektedir:

“7 harfin (lehçenin) hikmeti, Tirmizi'nin rivayet ettiği hadisten de anlaşıldığı üzere Kur'an okumayı kolaylaştırmaktır. Kur'an'ın ilk muhatapları kabileler halinde dağılmış olduklarından, aralarında telaffuz farkları vardı. Bu özür sebebi ile onlara bir ruhsat verildi. Ruhsat: “Asli hükmün sebebi devam etmekle beraber, bir özre binaen, şer'i hükmün daha kolay doğru değişmesidir. “ 7 farklı vecihle okuma (kıraat) izni verilmişse de, kitabet (hat, yazı) sadece Kureyş lehçesi üzere olmuştur. Bu da ihtilafı asgariye indirmiştir. Zira kolaylaştırmayı gerektiren özrün zail olmasından sonra, asli harfin kitabeti tilavet için de esas olmuştur”. (Yıldırım, 1983, 68)

Burada bahsedilen yedi Kıratın (Kıraat-i Seb'a) Karileri ise şunlardır: İbn Kesir, Nafi, İbn Amir, Ebu Amr, Hamza, Kisai ve Asım. Bunlardan başka Ebu Cafer Yezid b. Ka'ka, Yakub el-Hadrami ve Halef b. Hişamın kıraatleri ile mütevatir kıraatlerin sayısı ona çıkmıştır. Bu on kıraat daha sonra Darul-Kurra'ların başlıca ders konusu oldu (Bozkurt, Darul-Kurra, 8/543).

1.4. Osmanlıdan Önce Hafızlık Eğitimi

İslam tarihinde ilk dört asırda camiler, uzun süre yüksek seviyede Kur'an tahsilinin merkezi olma özelliğini korumuştur. Küçük çocukların Kur'an eğitimi ise Küttap denilen mahalle mekteplerinde gerçekleştirilmiştir. Bunda küçük çocukların ibadet huzurunu bozacağı endişesiyle camiye alınmaması etkili olmuştur. Buralarda ileri seviyede Kur'an eğitimi için oluşturulan ders halkaları “seb” ve “tasdir” diye anılmıştır. Ayrıca kıraat hocasına “Şeyhü'l-Kıraa” ve onun görevine de “Meşihatü'l-Kıraa” denilmiştir. Buralara ilk zamanlar “Darul-Kurra” ismi verilirken hicri 4.yy.dan sonra müstakil eğitim merkezleri yani Medreseler kurulmaya başlandı (Bozkurt, Darul-Kurra, 8/543).

Hafız yetiştiren öğreticiler kendilerine has metotlar geliştirmişlerdi. Ayetler onar onar veya beşer beşer ezberletilir, bunlar iyice öğrenilmeden yeni ders verilmezdi. Bazı öğreticiler talebenin çokluğu sebebi ile birkaç öğrenciyi aynı anda dinlemek zorunda kalırdı. Yolda yürürken bile öğrencilerini dinleyen öğreticiler vardı (Bozkurt, Hafızlık, 15/76).

Camiler dışında yüksek seviyede Kur'an öğretimi için kurulan ilk müstakil medreseler "Darul-Kur'an"lardır. İlk kurulan Darul-Kur'an Dımaşk'ta Hicri 391 (M.1001) Sadiriyye Medresesidir. Fakat esas Kur'an eğitim merkezleri Darul-Kurralar olmuştur. Darul-Kurra açılmayan yerlerde ise büyük camilerin civarında Kıraat ilminin okutulduğu özel bölümler vardır. Ayrıca diğer Medreselerin içinde de Kur'an ilimlerinin ders olarak okutulduğu veya bölümler açıldığı bilinmektedir (Bozkurt, Darul-Kurra, 8/543).

Şam'da, Bağdat'ta ve diğer Müslüman şehirlerinde yukarıda ifade ettiğimiz şekilde Kur'an eğitimi verildiği kaynaklarda görülmektedir. Ayrıca Mısır'daki meşhur Ezher'de kurulduğu günden beri Kur'an dersleri okutulmuştur (Bozkurt, Darul-Kurra, 8/543).

Selçuklular zamanında Kıraat ilminin okutulduğu medreselere genellikle "Darul-Huffaz" denilmiştir. Bu Darul-Huffaz'ların çoğu şahıslar tarafından açılmış ve pek azı bugüne kadar ulaşmıştır. Ama Osmanlı zamanında bunların büyük bir kısmı faaliyetini devam ettirmiştir. Bu medreselerin başındaki kişilere "Reisu'l-Huffaz" denilirdi. Buralarda da ileri seviyede Kıraat dersleri okutulurdu. (Baltacı, 2000,16).

Selçuklular döneminde açılmış meşhur Darul-Huffaz'ların bazıları; Konya'da Sahib Ata, Ferhuniye, Saduddin Ömer, Nasuhbey, Karamanoğulları döneminde; Hacı Yahya bey, Hoca Selman, Has Yusuf Ağa, Kadı İmadüddin ve Hacı Şemseddin Darul-Huffaz'larıdır (Kazıcı, 2000,36)

1.5. Osmanlıda Hafızlık Eğitimi

Osmanlı döneminde ise bu Kur'an eğitiminin verildiği merkezlere "Darul-Kurra" denilmiştir. Osmanlıda bu merkezleri oldukça yaygın bir şekilde görüyoruz. Bunlarla ilgili bilgilere tarihi kaynaklarda, seyahatnamelerde ve tabakat kitaplarında yer alan biyografilerde rastlanmaktadır. Bu Darul-Kurraların büyük bir kısmı selatin, vüzerâ,

ayan ve eşraf camilerinin bünyesinde açılmıştır. Öğrenci sayıları çeşitlilik arz etmektedir (Akyüz, 2001,67-68).

Sıbyan mektebini bitiren yani temel eğitimini tamamlayan bir öğrenci, önce alt seviyedeki bir Darul-Kurra'ya gider, orada hıfzını tamamlar, sonra daha yüksek bir seviyedeki Darul-Kurra'ya devam ederdi. Bu medresede ise “ilmi kıraat” ve “ilmi meharic-i huruf” öğrenirdi. Osmanlılardan önce de olduğu gibi, Osmanlılar döneminde de bu medreselerde “kari” ler ve cami hizmetlerinde görev alan imam, müezzin, vaiz gibi görevliler yetiştirirdi (Kazıcı, 2004, 131).

Bu medreseler birer ihtisas medresesi idi. Buralarda İbnü'l-Cezeri ve Şatıbinin eserleri okutulurdu ve eğitimin özünü Kıraat-ı Seb'a ve Aşere-i Takrib oluştururdu. Buralarda eğitim veren öğretilere “Şeyhu'l-Kurra” denilirdi. Evliya Çelebinin Seyahatnamesine göre bu merkezlere ilgi oldukça fazla idi. O dönemde İstanbul'da üç bini kadın olmak üzere dokuz bin hafızın bulunduğu bildirilmektedir (Bozkurt, Darul-Kurra, 8/543).

Bu eğitimin öncülüğünü Osmanlıda, Yıldırım Beyazıt'ın Mısır'dan getirdiği Muhammed el-Cezeri, Bursa Ulu camide açılan ilk Darul-Kurra'da verdiği Kıraat dersleri ile yapmıştır. Daha sonra bu eğitim; Eyüp sultanda, Kanuni Sultan Süleyman'ın Sokulu Mehmet Paşaya Mısır'dan getirttiği Şeyh Ahmet el-Mısri'nin verdiği derslerle gelişmiştir. Hatta daha sonra Mısri'nin okuttuğu kıraat metodu 1591 den itibaren “İslambol Tariki” ismi ile meşhur olmuştur. (Kazıcı, 2000, 38)

Gerek ezberletilmek istenilen Kur'an-ı Kerim'in, gerekse öğretilmek istenen diğer ilimlerin özellikleri bakımından Darul-Kurra'larda sık sık tekrar ve uygulamaya dayanan bir öğretim metodu varlığı dikkatimizi çekmektedir. Bu eğitimin uygulama safhasında camilerin birer Laboratuvar olarak kullanıldığını görüyoruz. Ayrıca buradan mezun olanların İmam ve Müezzin olacakları da düşünülerek itikat ve amel ile ilgili yeterli İlmihal bilgileri de verilmektedir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde eğitimde yapılan ıslah hareketleri neticesinde bazı Darul-Kurra'larda da değişiklikler yapılmış ve ihtisaslaştırma düşünceleri ile bir kısmı Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba, Medresetü'l-Müezzinin ve'l-Kurra, Medresetü'l-Vaizin ve Medresetü'l-Müderresin olarak değiştirildi (Zengin, 2002,64).

1.6. Cumhuriyet Döneminde Hafızlık Eğitimi

Cumhuriyetin ilanından sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti birçok konuda olduğu gibi eğitim alanında da köklü değişiklikler yaptı. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat kanunu ile medreseler kapatılıp onların yerine yeni okullar açıldı. Bu şekilde Darul-Kurra ve bu çerçevede eğitim yapan yerler de kapatılmış oldu.

Diğer eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak daha modern yeni okullar açılırken Darul-Kurra'ların yerini tutacak herhangi bir okul açılmadı. Bunun yerine Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesinde yer alan; “*Maarif Vekaleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darul-Fünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi Hidemat-ı Diniyyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir*” hüküm gereği İstanbul Üniversitesinde bir İlahiyat Fakültesi açıldı ve kapatılan medreselerden 29 tanesi İmam-Hatip Mektebine dönüştürüldü (Cebeci, 1996,142).

Fakat bu okullarda hafızlık eğitimi yaptırılmadığı için bu ihtiyacın farkına varan 50 milletvekili 2 Nisan 1341 (1925) tarihinde meclise verdikleri bir takrirle “*Hafız-ı Kur'an yetiştirmek üzere 10 kişi için 50 bin liralık bir tahsisat konulması*” nı sağlamışlardır. Bu şekilde Hafızlık eğitimi okul olarak olmasa da Kur'an Kursu şeklinde hayatını devam ettirdi. Ta ki 1928 yılında harf inkılabının yapılması ile eğitimde Arapça okuyup yazmak yasaklandı ve bunun neticesinde mevcut Kur'an Kursları da kapatıldı. Fakat 10.12.1930 yılında “*12 yaşından küçüklere hiç bir şey öğretilmemek, 12 yaşından büyüklere ise sadece Kur'an-ı Kerim ve namaz sure ve dualarını –sıkı kontroller altında- öğretebilmeleri için bazı hoca efendilere izin verildi*”. Daha sonra devrin Diyanet İşleri Reisi Rifat Börekçi'nin kişisel gayret ve çabaları ile 1932 yılında bu eğitim Kur'an Kursu şeklinde yeniden ortaya çıkmış ve sayıları dokuza yükselmiştir (Baltacı, 2000,16). Zaman içerisinde bu kursların sayısı halkın bu kurslara artan teveccühüne istinaden daha da artmıştır.

1950 de ülkede meydana gelen siyasi değişikliğin getirdiği hava ile Kur'an Kurslarının sayısı hızla arttı. 1965 te Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve görevleri hakkında çıkan 633 sayılı kanundan sonra yayınlanan bir yönetmelikle Kur'an Kursları bir yönetmeliğe kavuştu. Zaman içerisinde bu yönetmelikte değişiklikler ve ilaveler yapılarak en son 16

kasım 1990 tarih ve 20697 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan DİB Kur'an Kursları yönetmeliği ile Kur'an Kursları bu güne geldi.

Bütün bu olumlu çalışmalara rağmen hafızlık eğitimi, Kur'an Kurslarının içinde layık olduğu veya geçmişte yaşadığı o şaşalı günlere dönemedi. Önceden adına Medreseler kurulan hafızlık eğitimi, son asırda ülkemizde sadece hafızlık eğitiminin verildiği bağımsız bir eğitim merkezine bile sahip olamadı. Kur'an Kurslarının içinde istekli öğrenci olursa diğer öğrencilerin arasında eğitimlerine devam ettiler. Böylece genelde Kur'an Kursları özelde hafızlık eğitimi örgün din eğitimi faaliyeti olmaktan çıkarılmış, yaygın din eğitimi faaliyeti haline getirilmiştir.

1.7. Günümüz Kur'an Kurslarındaki Hafızlık Eğitimi

Günümüzde hafızlık eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an Kurslarında ve bazı cemaatlerin kurslarında yapılmaktadır. Fakat DİB e bağlı olmayan kurslarla ilgili herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Bundan başka çok az sayıda camilerdeki öğreticilerden veya özel bir hocadan hafızlık yapan öğrencilerin varlığı da bilinmektedir. Fakat bunların sayısı dikkate alınamayacak kadar azdır.

Günümüzde hafızlık eğitimi, genel amaçlarla açılmış Kur'an Kurslarının içinde, diğerlerinden ayrılmış bir grup veya bir bölüm olarak devam ettirilmektedir. Fakat zaman içinde yetiştirdiği hafız sayısındaki çokluğa ve bu işteki tecrübesine istinaden ismi öne çıkmış kurslar da vardır.

Hafızlık eğitimi bina veya kursta müstakil olmadığı gibi, mevzuatta da genel Kur'an Kurslarının bir parçası olarak değerlendirilmiş ve Başkanlığın 03 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Kursları İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği" nin içinde Kur'an Kurslarının amaçları arasında zikredilmiştir.

Bu yönetmeliğe göre hafızlığa seçilecek öğrencinin seçimi şu şekilde yapılmaktadır:

"Hafızlık yapacakların seçimi

Madde 17- Hafızlığa ayrılacak olan öğrenciler, yıl sonu sınavlarında, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden işlek olarak okuma ve ezber kabiliyetleri de dikkate alınarak,

sınav komisyonlarınca seçilirler. Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı kurs dışında öğrenenlerden hafız olmak isteyenlerin seçimi de aynı usul ile yapılır.

Hafızlığa ayrılan öğrenciler için, komisyonca örneği Başkanlıkça belirlenen bir belge düzenlenir ve kayıtla ilgili diğer belgelerle birlikte öğrenci dosyasında saklanır.

Bir yerde birden çok kurs olduğu takdirde, hafızlığa çalışan öğrenciler bu amaçla ayrılacak bir kursta toplanabilirler. Hafızlığa başlatılan öğrenciler, hafızlıklarını tamamlayıncaya kadar iki yıl eğitim-öğretime devam ederler. Bu süre en çok bir yıl daha uzatılabilir.”

Haftalık ders saatleri ve ders konularının işlenmesi ile ilgili olarak:

“b) Hafızlık çalışması yapılan kurslarda; haftalık ders programları 24 saat üzerinden düzenlenir. Bu sürenin 20 saati Kur'an-ı Kerim, 1 saati İtikat, 1 saati İbadet, 1 saati Siyer ve 1 saati de Ahlâk dersi için ayrılır.” Denilmektedir.

Hafızlık tespit sınavının nasıl yapılacağı da bu yönetmelikte bildirilmiştir:

“Hafızlık tespit sınavı ise Başkanlık merkezinde, Başkanlıkça uygun görülen illerde, yurt dışı din hizmetleri müşavirliklerinde, din hizmetleri müşavirliği bulunmayan yerlerde ise ataşeliklerde sözlü olarak yapılır.

Dışarıdan hafızlık belgesi almak isteyenler ile Kur'an kurslarına devam edip önceki yıllarda yapılan hafızlık tespit sınavlarında başarılı olamayanlardan tekrar sınava girmek isteyenler, 30 Nisan tarihine kadar buldukları il müftülüklerine dilekçe ile başvururlar.

Müftülükler, hafızlık tespit sınavına girecek Kur'an kursu öğrencileri ile dışarıdan sınava girmek için başvuruların isim listelerini ayrı ayrı düzenleyerek 15 Mayıs tarihine kadar Başkanlığa gönderirler.

Kur'an kursu öğrencisi veya dışarıdan sınava girecek her adaya ilgili müftülüklerce fotoğraflı ve onaylı sınava giriş belgesi verilir. Sınava girecekler, sınava giriş

belgesi ile birlikte nüfus cüzdanı fotokopisi ve sınav giriş belgelerindeki fotoğrafın aynı olan iki adet vesikalık fotoğrafı yanlarında bulundurlar.

Başkanlık merkezindeki hafızlık tespit sınavına girmek isteyenler ise, bir dilekçe ile, nüfus cüzdanı fotokopisi ve yeni çekilmiş üç adet vesikalık fotoğrafla birlikte Başkanlığa başvururlar Başkanlıkça kendilerine fotoğraflı ve onaylı sınav giriş belgesi verilir.

Yurt dışında sınava girmek isteyenler de yukarıda belirtilen belgelerle birlikte din hizmetleri müşavirliklerine ve ataşeliklerine başvururlar, müşavirlik ve ataşeliklerce kendilerine fotoğraflı ve onaylı sınav giriş belgesi verilir.

...

Hafızlığa çalışmış olan öğrencilerin hafızlık tespit sınavlarında değerlendirme ise, sadece Kur'an-ı Kerim'i hıfz için 100 puan üzerinden yapılır. Başarılı sayılabilmek için en az 50 puan alınması şarttır."

Hafızlık eğitiminin günümüzdeki durumuna rakamlarla bakacak olursak; Diyanet İşleri Başkanlığının 2004 yılı istatistiklerine göre, ülkemizde öğretime açık 4221 kurs ve 5463 derslik, öğretime kapalı olarak ta 3119 kurs ve 3281 derslik olmak üzere toplam 7340 kurs ve 8744 derslik vardır.

1997 yılında uygulanmaya başlayan sekiz yıllık kesintisiz eğitim hafızlığa olan ilginin azalmasında ve bu kadar çok kapalı kurs ve derslik olmasında önemli rol oynamıştır (Bayraktar, 2003,211). Bu konunun olumlu veya olumsuz etkilerini araştırmamızın sonuç bölümünde ele alacağımız için burada bu konuya girmiyoruz.

Eğitime açık 4221 Kur'an Kursununun 367 si erkek yatılı, 168 i erkek gündüzlü, 285 i kız yatılı, 2857 si kız gündüzlü ve 544 ü karma gündüzlü olarak eğitim yapmaktadırlar. Hafızlığa çalışan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu yatılı eğitim veren 652 kursta eğitimlerini devam ettirmektedirler.

2004 yılında bu kurslarda; 130199 u kız, 13727 si erkek olmak üzere toplam 143926 öğrenci yüzünden Kur'an eğitimi alırken; 7195 i kız ve 4164 ü erkek olmak üzere toplam 11359 öğrenci hafızlığa çalışmışlardır. Bu rakamlara göre bütün Kur'an Kursu

öğrencileri içinde hafızlığa çalışan öğrencilerin oranı % 8 civarındadır. Bu istatistiklere göre 2004 yılında 778 i kız ve 532 si erkek olmak üzere 1310 öğrenci hafızlık eğitimini tamamlayarak hafızlık belgesi almışlardır.

Bu kurslarda görev yapan öğretmenlerin hafızlık veya yüzünden olarak branş ayrımı yapılmadığı için hafızlık eğitimi veren öğretmenlerin ayrımını yapmadan genel sayıları verecek olursak; 4902 si bayan ve 1916 sı bay olmak üzere toplam 6818 öğretici bu kursta görev yapmaktadır. (DİB 2004 Yılı İstatistikleri)

BÖLÜM 2: BULGULAR

2.1. ANKETE KATILAN ÖĞRENCİLERLE İLGİLİ BULGULAR

Bu bölümde ankete katılan öğrencilerin kişisel bilgileri, sosyo-ekonomik durumları ve öğrencilerin hafızlıkla ilgili yaşantı ve düşünceleri ile ilgili bulgular verilecektir. Bundan önce araştırma yaptığımız kursları ve öğrenci sayılarını bir tablo halinde vermenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

Tablo 1: Kurslar ve öğrenci sayıları

Kursun Adı	Erkek	Kız	Toplam
İsmailağa Erkek K.K.	58	0	58
Fatih Camii Erkek K.K.	59	0	59
Fatih Karagümrük Tuba Kız K.K.	0	77	77
G.O.Paşa Küçükköy Merkez Camii K.K.	16	0	16
B.Paşa Devrim Mah. Yeşil Camii K.K.	57	0	57
Pendik Şeyhli Mah. Tuba Kız K.K.	0	50	50
Ümraniye Aziz Mahmut Hüdayi Kız.K.K.	0	47	47
Eyüp Alibeyköy Emniyettepe Kız K.K.	0	52	52
Toplam	190	226	416

2.1.1. Öğrencilerin kişisel bilgileri ile ilgili bulgular

Bu bölümde ankete katılan öğrencilerin cinsiyet, yaş ve mezun oldukları okullara göre dağılımları, öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumu, dini tahsil durumu, meslekleri, ailelerin gelir durumu ve oturdukları ev ile ilgili bulguları ele alınmıştır.

Tablo 2: Öğrencilerin cinsiyeti

Cinsiyetiniz?	f	%
Erkek	190	45,7
Kız	226	54,3
Toplam	416	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 45,7 si erkek, % 54,3 ü ise kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bu tabloda görüldüğü gibi araştırmaya katılan kız öğrencilerin sayıları

erkeklere göre daha fazladır. Bu durum ülke genelinde de böyledir. DİB 2004 yılı istatistiklerine göre hafızlığa çalışan kızların sayısı 7195 iken erkek öğrencilerin sayısı 4164 tür. Buna göre toplamın % 63,3 ünü kız öğrenciler, % 36,7 sini ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Buna sebep olarak da; öğrenci ve öğretmenlerle yüzü yüze yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz bilgiye göre erkek öğrencilerin gelecek kaygısının kızlara göre daha çok olmasından ve bu sebeple hafızlığa daha az ilgi göstermelerinden kaynaklanabilmektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin yaşlara göre dağılımı

Kaç Yaşındasınız ?	f	%
14-16 Arası	123	29,6
17-20 Arası	268	64,4
21 Ve Üzeri	25	6
Toplam	416	100,0

Bu tabloya göre araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları, 14-16 yaş arası öğrencilerin genel toplamın % 29,6 sını, 17-20 yaş arası öğrencilerin % 64,4 ünü, 21 yaş ve üzeri öğrencilerin ise % 6 sını oluşturduğunu görmekteyiz. Bu bulgular ışığında öğrencilerin büyük bir çoğunluğunu 17 ile 20 yaş arasındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaşlarının yüksek çıkmasında özellikle hafızlığa başlamak için ilköğretim mezunu olma şartı önemli bir etkidir.

Burada dikkatimizi çeken önemli bir husus, öğrencilerin % 70,4 ü 17 ve üzeri bir yaşadılar. Tablo 16 da öğrencilerin hafızlıkta geçirdikleri süre ay olarak verilmektedir. Buna göre ise öğrencilerin % 80 i hafızlıkta 24 aydan daha az bir zaman geçirmişlerdir. Bu tablolardaki verileri karşılaştırdığımızda ortaya çıkan durum dikkat çekicidir.

Buna göre İlköğretimi bitiren öğrenciler hemen hafızlığa başlamamakta, belki başka tecrübelerden sonra hafızlığa gelmektedirler. Bu durum ise bize; Kur'an Kursu öğretmenlerinin de ifade ettiği gibi (Tablo 61), diğer okullarda başarılı olamayanların hafızlığa gönderilmesi ihtimalini düşündürmektedir. Ayrıca hafız yetiştiren öğretmenlerle yaptığımız görüşmelerde de öğrencilerin çoğunun özellikle erkek öğrencilerin ilköğretimi bitirdikten hemen sonra hafızlığa başlamadıklarını, önce başka okul

alternatiflerini denediklerini ifade edilmiştir. Tablo 4 de öğrencilerin mezun oldukları okullara verdikleri cevaplarda bunu desteklemektedir.

Tablo 4: Öğrencilerin mezun oldukları okullara göre dağılımı

Öğrenim durumunuz nedir?	f	%
İlkokul	24	5,8
İlköğretim	295	70,9
Lise	79	19,0
Lise Terk	14	3,4
Diğer	4	1,0
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 5,8 i ilkokul mezunu (5 yıllık eski öğretim sistemi), % 70,9 u ilköğretim mezunu (8 yıl), % 3,4 ü lise terk, % 19 u lise mezunudur. Ayrıca % 1 i de başka bir okul mezunudur.

Öğrencilerin çoğunluğu ilköğretim okulu mezunlardır. Ama yaklaşık % 30 luk bir grup, yukarıda söylediğimiz “İlköğretimi bitiren öğrenciler hemen hafızlığa başlamamakta, belki başka tecrübelerden sonra hafızlığa gelmektedirler” şeklindeki yorumumuzu destekler nitelikte ilköğretim dışı okullardan mezundur. Bunu daha iyi görebilmek için öğrencilerin mezun oldukları okullar ile yaşlarını yeni bir tabloda incelediğimizde durum daha iyi görülebilmektedir.

Tablo 5: Öğrenim durumunuz nedir ?* Kaç yaşındasınız ?

Öğrenim durumu	Yaş			Toplam
	14-16 arası	17-20 arası	21 ve üzeri	
İlkokul	4	19	1	24
İlköğretim	111	181	2	294
Lise	5	58	17	80
Lise terk	3	9	2	14
Diğer	0	1	3	4
Toplam	123	268	25	416

Tablo 3 ve Tablo 4 ün yorumlarında söylediğimiz, öğrencilerin ilköğretimden hemen sonra hafızlığa başlamadıklarını bu tablo da desteklemektedir.

Tablo 6: Babalarının öğrenim durumu

Babanızın öğrenim durumu nedir?	f	%
Okur-Yazar Değil	8	1,9
İlkokul	223	53,6
Ortaokul	38	9,1
Lise	87	20,9
Üniversite	48	11,5
Diğer	12	2,9
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının % 1,9 u okuryazar değil, % 53,6 sı ilkokul mezunu, % 9,1 i ortaokul mezunu, % 20,9 u lise mezunu, % 11,5 i üniversite mezunu ve % 2,9 u ise diğer okullardan mezundur. Öğrenciler bu okulların ortaokul, lise ve üniversite terk olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre öğrenci velilerinin eğitim seviyesinin düşük olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 7: Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu

Annenizin öğrenim durumu nedir?	f	%
Okur-Yazar Değil	72	17,3
İlkokul	269	64,7
Ortaokul	25	6
Lise	34	8,2
Üniversite	1	0,2
Diğer	15	3,6
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin % 17,3 ü okuryazar değil, % 64,7 si ilkokul mezunu, % 6 sı ortaokul mezunu, % 8,2 si lise mezunu, % 0,2 si üniversite mezunu ve % 3,6 sı ise diğer okullardan mezundur. Annelerin eğitim durumu babalara göre daha da düşüktür. Annelerin ve babaların eğitim düzeyinin bu kadar düşük olmasının sebebi, öğrencilerin çoğunun az gelişmiş bölgelerden geliyor olması, dolayısı ile bu bölgelerde eğitim seviyesinin düşük olmasıdır.

Anne ve babaların eğitim düzeylerinin bu kadar düşük olması çocuklarını hayata hazırlarken ve geleceğe yönlendirirken sağlıklı bir uygulama yapamama ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Araştırmamızda öğrencileri hafızlığa iten sebepler arasında ailesinin isteği ile gelenlerin sayısı küçümsenemeyecek bir yer tutmaktadır. Dolayısı ile hafızlığın mevcut durumunu etkileyen sebeplerden birisi de ailelerin eğitim durumu olabilir.

Tablo 8: Öğrencilerin babalarının meslekleri

Babanızın mesleği nedir?	f	%
Serbest Meslek	194	46,6
İşçi	52	12,5
Çiftçi	42	10,1
Emekli	41	9,9
Memur	38	9,1
Din Adamı	30	7,2
Vefat	9	2,2
Eğitimci	6	1,4
İşsiz	3	0,7
Cevapsız	1	0,2
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının % 46,6 sı serbest meslek sahibi, %12,5 i işçi, % 10,1 i çiftçi, % 9,9 u emekli, % 9,1 i memur, % 7,2 si din adamı, % 2,2 si vefat etmiş, % 1,4 ü eğitimci, % 0,7 si işsizdir. Bu soruya öğrencilerden bir tanesi ise cevap vermemiştir. Babaların çalıştıkları işler de eğitim düzeyleri ile doğru orantılıdır. Yani öğrencilerin babaları aldıkları eğitimle aynı doğrultuda işler yapmaktadırlar. Bu da bize bilinçli olarak öğrencinin hafızlığa yönlenmesine etki eden baba sayısının azlığını göstermektedir.

Tablo 9: Öğrencilerin annelerinin meslekleri

Annenizin mesleği nedir?	f	%
Ev Hanımı	405	97,4
Serbest Meslek	7	1,7
İşçi	2	0,5

Tablo 9 un devamıdır

Vefat	1	0,2
Emekli	1	0,2
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin meslekleri ise; % 97,4 ü ev hanımı, % 1,7 si serbest meslek sahibi, % 0,5 i işçi, % 0,2 si vefat etmiş ve % 0,2 si ise emeklidir. Babalardaki durum annelerde de görülmektedir. Annelerin eğitim düzeyi işlerine veya çalışıp çalışmama durumuna yansımıştır.

Tablo 10: Öğrencilerin babalarının dini tahsil durumu

Babanızın dini tahsili nedir?	f	%
Dini tahsili yok	139	33,4
Kur'an Kursu	107	25,7
Camilerde öğrenmiş	55	13,3
İmam-Hatip Lisesi	39	9,4
Ailesinden öğrenmiş	24	5,8
İlahiyat Fakültesi	16	3,8
Çevreden kulaktan dolma bilgiler öğrenmiş	16	3,8
Kendi kendine öğrenmiş	16	3,8
Diğer	4	1,0
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının % 33,4 ünün dini tahsili yoktur. Öğrencilerin babalarının % 25,7 si bir Kur'an Kursunda, % 13,3 ü camilerde, % 9,4 ü İmam-Hatip Lisesinde, % 5,8 i ailesinden, % 3,8 i İlahiyat Fakültesinde, % 3,8 i çevreden kulaktan dolma, % 3,8 i kendi kendine dini eğitimini elde etmiştir. % 1 i ise başka yollarla bu eğitimi aldıklarını ifade etmişlerdir.

Bu tabloda babaların çoğunun yeterli bir dini tahsile sahip olmadığı göze çarpmaktadır. Daha bilinçli dini eğitim verilen yerlerde (Kur'an Kursu, İ.H.L. ve İlahiyat Fak.gibi) dini eğitimini almışların oranı % 38,9 dur. Geri kalanların bilinçli bir dini düşünce yerine sosyal etkileşimle elde edilen bir dini düşünceye sahip olmaları muhtemeldir. Tablo 11 e göre annelerin durumu da babalarınkinden çok farklı değildir. Hafızlığın

mevcut durumunu etkileyen sebeplerden birisinin de anne ve babaların yeterli dini tahsile sahip olmamasının etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Tablo 11: Öğrencilerin annelerinin dini tahsil durumu

Annenizin dini tahsili nedir?	f	%
Kur'an Kursu	152	36,5
Dini tahsili yok	137	33,0
Camilerden öğrenmiş	59	14,2
Ailesinden öğrenmiş	30	7,2
Kendi kendine öğrenmiş	16	3,8
Çevreden kulaktan dolma bilgiler öğrenmiş	15	3,6
İmam-Hatip Lisesi	7	1,7
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin % 36,5 i dini bilgileri Kur'an Kurslarından, % 14,2 si camilerden, % 7,2 si ailesinden, % 3,8 i kendi kendine, % 3,6 sı çevreden kulaktan dolma olarak, % 1,7 si İmam-Hatip Lisesinden öğrendiklerini belirtmişlerdir. % 33 ünün ise dini tahsilinin olmadığı ifade edilmiştir. Öğrencilerimizin içinde annesi İlahiyat Fakültesi mezunu olan yoktur.

Babalarda karşılaştığımız dini tahsil eksikliği annelerde de dikkatimizi çekmekte ve annelerin de yeterli bir dini tahsilinin olmadığını görmekteyiz. Anne ve babaların yeterli dini tahsile sahip olmamaları ve bu eksikliği çocuklarında görmek istememeleri çocukların hafızlığa yönlendirilmesinde etkili olmuştur.

Tablo 12: Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumu

Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır?	f	%
350 YTL Ve Aşağısı	102	24,5
351-700 YTL Arası	158	38,0
701-1000 YTL Arası	113	27,2
1001-1500 YTL Arası	25	6,0
1501 YTL Ve Üzeri	18	4,3
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 24,5 inin ailesi çok düşük düzeyde bir gelire sahip (350 YTL ve daha aşağısı), % 38 i düşük düzeyde bir gelire sahip (351-700 YTL arası), % 27,2 si orta düzeyde gelir sahibi (701-1000 YTL arası), % 10,3 ü ise ortanın üstü düzeyde bir gelire sahiptir (1000 YTL ve üzeri). Bu tabloya göre öğrencilerin ailelerinin % 90 ‘ı alt gelir grubundan, % 10 ‘u ise orta gelir grubundandır.

Tablo 13: Öğrencilerinin ailelerinin oturdukları evlerin durumu

Ailenizin oturduğu ev hangisidir?	f	%
Köy Evi	69	16,6
Gecekondu	21	5,0
Apartman Dairesi	297	71,4
Dubleks Ev	27	6,5
Villa	2	0,5
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin % 16,6 sı köy evinde, % 5 i gecekondu, % 71,4 ü apartman dairesinde, % 6,5 i dubleks evde, % 0,5 i ise villada oturmaktadır. Tablo 12 ile Tablo 13 ü karşılaştırdığımızda öğrencilerin ailelerinin gelir durumu ile oturdukları evlerin durumu benzerlik arz etmektedir. Mesela çok düşük gelir durumuna sahip aileler % 24,5 i teşkil ederken, oturdukları evlere bakıldığında köy evi ve gecekondu oturanların oranı % 21,6 olarak bu orana yakın çıkmaktadır. Yine yüksek gelir düzeyine sahip olanların oranı % 10,3 çıkarken, dubleks ev ve villada oturanların oranı da % 7 çıkmaktadır.

Bu iki tablodan elde ettiğimiz sonuç öğrencilerin ailelerinin büyük bir çoğunluğu düşük gelir grubuna dahil ailelerdir. Anne ve babaların eğitim durumunu, meslek dağılımlarını ve dini tahsil durumlarını da bu verilere ilave ettiğimizde, hafızlığa gelen öğrencilerin çoğunun düşük gelir düzeyine sahip, az gelişmiş bölgelerden ve eğitim düzeyi çok yüksek olmayan ailelerden geldiğini, bunun da hafızlığa yönelik sebeplerini ve hafızlığın içinde bulunduğu durumu etkilediğini düşünüyoruz.

2.1.2. Öğrencilerin hafızlık ile ilgili yaşantıları

Araştırmaya katılan öğrencilere; hafızlıkla birlikte başka okula devam edip etmedikleri, hafızlığa başlayalı kaç ay olduğu, onları hafızlık yapmaya sevk eden sebepleri, kaçınıcı sayfayı ezberledikleri (kaçla gidiyorsunuz), günde kaç sayfa (ham) ezber yaptıkları, hafızlığı bitirdikten sonra hangi sahada eğitim yapmak istedikleri ve hangi sahada çalışmak istedikleri, hafızlığa başlamadan önce Arapça öğrenip öğrenmedikleri, eğitim süresince nerede kaldıkları, kurs masraflarını kimin karşıladığı, hafızlık yaparken başka nelerle meşgul oldukları sorulmuştur. Bu sorulardan elde edilen bulgular ise bu bölümde ele alınmıştır.

Tablo 14: Öğrencilerin hafızlık yaparken başka okula devam durumu

Halen hafızlık yaparken veya hafızlığa hazırlanırken başka bir okula da devam ediyor musunuz?	f	%
Evet	267	64,2
Hayır	149	35,8
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 64,2 si hafızlık yaparken aynı zamanda başka bir okula da devam etmektedir. Bu öğrencilerin büyük bir kısmı açık lise ve açık İmam-Hatip Lisesine, bir kısmı açık ilk öğretim okuluna bir kısmı ise açık öğretim fakültesine devam etmektedir. Bu öğrencilerin % 35,8 i ise her hangi bir okula devam etmemekte ve sadece hafızlık yapmaktadır.

Bu tabloya göre hafızlık eğitimi belki gayri iradi de olsa yeni bir sisteme doğru gitmektedir. Bu sistem ise, hafızlığın sistemli ve kompleks bir eğitimin bir parçası olarak yapılmasıdır. Hatta günümüzde bu eğitimin verildiği yerlerin okul statüsüne çıkarılmasını isteyen bazı ilim adamları da mevcuttur (Bkz. Baltacı, 2000, 18).

Hayat şartlarının çok zor olduğu günümüzde insanlar öncelikle iyi gelir getiren bir işi elde etmek için uğraş vermektedirler. Bunda başarılı olunamazsa az veya çok muhakkak gelir getiren bir iş elde edebilmek için uğraşmaktadırlar.

Bu gün hafızlık diplomasının tek başına iyi gelir getiren bir iş için yeterli olmadığı bilinmektedir. Hafızlıkla birlikte en az bir lise veya üniversite diplomasına da ihtiyaç

vardır. Bu sebeple öğrencilerin % 64,2 si hafızlığın yanında bir başka diploma daha almanın ve hafızlıkla beraber normal eğitimini de bir şekilde tamamlamanın gayreti içindedir.

Öğrencileri buna iten sebep hafızlık diplomasının hayatta tek başına gelecek kazanmada çok etkin bir fonksiyona sahip olmamasıdır. Bunun farkında olan öğretici ve öğrenciler (Tablo: 38, 42, 59, 61) bu eksikliği bir şekilde telafinin peşindedirler ve bu sebeple kurs yöneticileri çocukları açık lise, açık imam-hatip lisesi, açık öğretim fakültesi vb. okullara ve üniversite hazırlık kurslarına yönlendirmekte hatta desteklemekte ve bu şekilde öğrencilerin % 64,2 si aynı zamanda başka okula devam etmektedirler.

Sorunun devamında başka bir okula da devam eden öğrencilerin hangi okullara devam ettiği sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda ortaya çıkan aşağıdaki tablo konuya daha da açıklık getirecektir.

Tablo 15: Hafızlık yaparken aynı zamanda başka bir okula da devam eden öğrencilerin devam ettikleri okullar

Okullar	f	%
Açık Lise	213	80,0
Açık Öğretim Fakültesi	17	6,3
Açık İlköğretim Okulu	15	5,6
ÖSS' Ye Hazırlık Kursu	14	5,2
İmam-Hatip Lisesi	6	2,2
İlahiyat Ön Lisans Programı	2	0,7
Toplam	267	100,0

Hafızlık yaparken aynı zamanda başka bir okula da devam eden öğrencilerin % 80 i açık liseye, % 6,3 ü Açık Öğretim Fakültesine, % 5,6 sı Açık İlköğretim Okuluna, % 5,2 si ÖSS' ye hazırlık kursuna, % 2,2 si İmam-Hatip Lisesine ve % 0,7 si de İlahiyat Ön Lisans Programına devam etmektedir. Buna göre bu öğrencilerin sadece % 7,4 ü (20 Öğrenci) devam gerektiren bir eğitime katılmakta geri kalan % 92,6 oranında öğrenci ise uzaktan eğitim sistemi içerisinde bir ilköğretim, orta öğretim veya yüksek okula devam etmektedirler.

Tablo 14 ün yorumlarından da hareketle hafızlığın yöneldiği yeni sistemi bu rakamlar daha iyi izah etmektedir. Buna göre öğrencilerin % 64,2 si hafızlıkla beraber başka bir eğitime de devam etmektedir.

Tablo 16: Öğrencilerin hafızlıkta geçirdiği süreye göre dağılımı

Hafızlığa başlayalı kaç ay oldu ?	f	%
6 Ay Ve Aşağısı	39	9,4
7- 12 Ay	125	30,0
13-18 Ay	63	15,1
19-24 Ay	106	25,5
25-36 Ay	68	16,3
37 Ve Üzeri	15	3,6
Toplam	416	100,0

Bu tabloyu incelediğimizde ankete katılan öğrencilerin % 9,4 ünün 6 ay ve daha aşağı bir zamandır, % 30 unun 7 ila 12 ay arası bir zamandır, % 15,1 inin 13 ila 18 ay arası bir zamandır, % 25,5 inin 19 ila 24 ay arası bir zamandır, %16,3 ünün 25 ila 36 ay arası bir zamandır ve % 3,6 sınıfın 37 ay ve üzeri bir zamandır hafızlık yapmakta olduğunu görmekteyiz.

Bu tabloyu Tablo 19 ile karşılaştırdığımızda, normal olarak hafızlığı tamamlama süresi olan 24 ay ve üzeri zamandır devam edenlerin oranı (% 19,9) ile, bitirdiğini ifade eden öğrencilerin oranı (% 23,6) çok yakınlık göstermektedir. Bu karşılaştırmaya göre öğrenciler çok fazla zaman kaybetmeden hafızlığı tamamlamaktadır.

Tablo 17: Öğrencileri hafızlık yapmaya sevk eden sebepler

Sizi Hafızlık yapmaya sevk eden sebep nedir?	f	%
Kendi İsteğim	324	77,9
Ailemin İsteği	66	15,9
Yapmayı Düşündüğüm Mesleğe Katkısı	10	2,4
Hocamın İsteği	5	1,2
Diğer	11	2,6
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 77,9 u kendi isteği ile, % 15,9 u ailesinin isteği ile, % 2,4 ü yapmayı düşündüğü mesleğe katkı sağlayacağını düşündüğü için, % 1,2 si hocasının isteği ile ve % 2,6 sı ise başka sebeplerden hafızlığa başlamıştır. Başka sebep olarak da, dine hizmet maksadı, Allah'a yakın olma ve rızasını kazanma arzusu, arkadaşlarının tavsiyesi, komşunun çocuğuna duyulan özenti gibi sebepler belirtilmiştir.

Öğrencilerin çoğunlukla kendi isteği ile hafızlığa başlamaları dikkat çekici bir durumdur. Zira hafızlığa kendi isteği ile başlayan öğrencilerde başarı oranı da o denli yüksek olmaktadır. Öğreticilerin öğrencilerinin başarı oranlarında belirttikleri rakamlar (Tablo 56) bu konuda bizi desteklemektedir.

Tablo 18: Öğrencilerin kaçınıcı sayfaları ezberledikleri (kaçla gittikleri)

Kaçınıcı sayfaları ezberliyorsunuz (Kaçla gidiyorsunuz)?	f	%
1-5 Sayfalar	65	15,6
6-10 Sayfalar	107	25,7
11-15 Sayfalar	103	24,8
16-20 Sayfalar	138	33,2
Cevapsız	3	0,7
Toplam	416	100,0

Buna göre öğrencilerin % 15,6 sı 1.-5. sayfalar arasını, % 25,7 si 6.-10. sayfalar arasını, % 24,8 i 11.-15. sayfalar arasını ve % 33,2 si ise 16.-20. sayfalar arasını ezberlemektedir. Bu soruya 3 öğrenci cevap vermemiştir. Bu tabloya göre öğrencilerin çoğu hafızlıkta yarıyı aşmış ve sona doğru yaklaşmışlardır.

Tablo 18 ve 19 ile Tablo 16 yı karşılaştırdığımızda öğrencilerin çok fazla zaman kaybetmeden hafızlığı tamamladıklarını veya tamamlamak üzere olduklarını görmekteyiz. Buna göre öğrencilerin % 20 si iki yıldan daha fazladır hafızlıkla meşgul iken yine yaklaşık % 25 i de hafızlığı bitirme noktasına gelmişler (tamamlamış, pişiriyorlar) veya 20. sayfaları ezberlemektedirler. Bu iki oranın birbirine yakın olması öğrencilerin başarılı olduklarının da bir göstergesidir.

Tablo 19: Öğrencilerin günlük yaptıkları (ham) ezbere göre dağılımları

Günde kaç sayfa ezber (ham olarak) yapıyorsunuz?	f	%
1 Sayfa	184	44,2
2 Sayfa	110	26,4
3 Sayfa	16	3,8
4 Sayfa	8	1,9
Bitirdim Pişiriyorum	98	23,6
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 44,2 si günde 1 sayfa, %26,4 ü 2 sayfa, % 3,8 i 3 sayfa, % 1,9 u ise 4 sayfa ezberlediklerini ve % 23,6 sı da hafızlığı bitirdiklerini ve daha önce ezberledikleri sayfaları tekrar pişirmekte olduklarını belirtmişlerdir. Buna göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu normal olarak günde 1 ve 2 sayfa ezber yapmaktadırlar. Bununla birlikte azda olsa ezberleme kabiliyeti yüksek olan ve bu sayede günde 3 veya 4 sayfa ezber yağıabilen öğrencilerin varlığı da dikkat çekmektedir. Elbette bu durum hafızlığın kalitesini olumlu yönde etkilemektedir.

Tablo 20: Öğrencilerin hafızlığı bitirdikten sonra eğitim yapmak istedikleri sahalar

Hafızlığı bitirdikten sonra hangi sahada eğitim yapmak istiyorsunuz?	f	%
Liseye Devam Etmek İstiyorum	80	19,2
İmam Hatip Lisesine Devam Etmek İstiyorum	138	33,2
Diğer	198	47,6
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 19,2 si hafızlığı bitirdikten sonra eğitimlerine normal lisede devam etmek istediklerini, % 33,2 si İmam-Hatip Lisesinde devam etmek istediğini belirtmişlerdir. Ayrıca % 47,6 ise başka alternatiflerinin olduğunu belirtmişlerdir. Bu alternatifler ise; İlahiyat ve Arapça eğitimi (88 Öğrenci), Farklı bir Üniversite eğitimi (69 öğrenci), Kurra/ihtisas eğitimi gibi daha profesyonel din eğitimi (7 öğrenci), Bilgisayar eğitimi (6 öğrenci), Kamu yönetimi, Psikoloji/Sosyoloji, Eczacılık, Gazetecilik, Hukuk, Genetik, Yabancı Dil eğitimi gibi sahalarda eğitim yapmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin sadece % 33,2 sinin (138 öğrenci) İmam-Hatip Lisesine ve % 21,1 inin (88 öğrenci) İlahiyat ve Arapça eğitimine devam etmesi çok manidardır. Zira hafızlık bir insanın en çok din hizmetlerinde veya dini eğitim sahalarında işine yarar. Bu sahalar ise genellikle İmam-Hatip Liselerinden ve İlahiyat Fakültelerinden gidilir. Tablo 21 de öğrenciler çalışmak istedikleri sahalarda bahsi geçen alanları zikretseler de bu sahada çalışmak isteyenlerin yarıdan biraz fazla olması ve bu eğitimi almayı düşünmemeleri ilginçtir. Bu durum bize, öğrencilerin bilgilendirilmeleri konusunda bir yetersizliğin mevcut olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 21: Öğrencilerin hafızlığı bitirdikten sonra çalışmak istedikleri sahalara

Hafızlığı bitirdikten sonra hangi sahadada çalışmak istiyorsunuz?	f	%
Din Görevlisi Olmak İstiyorum	119	28,6
Kur'an Kursunda Hoca Olmak İstiyorum	148	35,6
Serbest Çalışmak İstiyorum	67	16,1
Diğer	82	19,7
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 28,6 sı hafızlığı bitirdikten sonra din görevlisi, % 35,6 sı ise Kur'an Kursu hocası olmak istediklerini, % 16,1 i serbest çalışmak istediklerini ve % 19,7 si ise başka sahalarda çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu sahalara; devlet dairesinde Amir / Memur, Bilgisayar alanı, Kaymakam, Öğretmen / Anaokulu öğretmeni, Psikolog / Sosyolog, Eczacı, Avukat / Hakim, Edebiyatçı / Yazar, Tefsirci, Doktor / Sağlıkçı, Futbolcu, Ticaret ve başka meslekte çalışmak istedikleri şeklindedir. Bununla birlikte çalışmayacağını ve nerede çalışmak istediğini bilmediğini ifade edenlerde olmuştur.

Burada % 35,8 gibi ciddi bir oranda öğrencinin hafızlıkla ilgili olmayan bir sahadada çalışmak istemeleri manidardır. Tablo 20 de öğrencilerin % 44 ünün din eğitiminin dışında bir eğitim almayı istemeleri, öğrencilerin hafızlık yapıyor olmaktan aslında çok da memnun olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 22: Öğrencilerin hafızlığa başlamadan önce Arapça öğrenim durumu

Hafızlığa başlamadan önce hiç Arapça öğrendiniz mi?	f	%
Hiç Öğrenmedik	294	70,7
Az Bir Miktar Öğrendik	104	25,0
Yeteri Kadar Öğrendik	18	4,3
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 70,7 si hafızlığa başlamadan önce hiç Arapça öğrenmediklerini, % 25 i birazcık öğrendiklerini ve % 4,3 ü ise yeteri kadar öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmamızda elde ettiğimiz verilerde dikkat çeken bir konu da hafızlık yapan öğrencilerin Arapça öğrenmesi gereğini hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin düşünmesidir. Öğrencilerin sadece % 4,8 i Arapça öğrenmenin gereksiz olduğunu (Tablo 30) ve öğretmenlerinde sadece % 14,1 i gereksiz olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 65). % 95 i hafız olan öğretmenlerin ve şu anda hafızlık yapan ve ezberlediği şeylerin manasını bilmek isteyen öğrencilerin bu kadar çok bir oranda bu işin gerekliliğini dile getirmeleri önemlidir.

Tablo 23: Öğrencilerin eğitim süresince nerede kaldıkları

Eğitim süresince nerede kalıyorsunuz?	f	%
Kursta Kalıyorum	387	93,0
Ailemle Kalıyorum	27	6,5
Akraba yanında	2	0,5
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 93 ü kursta yatılı kaldıklarını, % 6,5 i ise ailesinin yanında kaldıklarını ifade etmişlerdir. 2 öğrenci ise Akrabalarının yanında kaldıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencinin gelişmesi ve başarılı olması bakımından hafızlık yaparken yatılı mı yoksa gündüzlü mü olması daha uygun olduğunu sorduğumuz öğretmenlerin, % 84,5 i öğrencinin yatılı olmasının daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 71).

Hafızlık gibi zor ve devamlılık konusunun çok önemli olduğu bir mesele de öğrencinin yatılı olmasının önemi bizce de geçerlidir. Bu sebeple kurs yöneticileri ve öğreticileri, yüz yüze ve derinlemesine yaptığımız görüşmelerde hafızlıkla ilgili şartları hazırlarken öğrencilerin yatılı olması hususunda çaba harcadıklarını ve bu yönde öğrencileri yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 24: Öğrencilerin Kurs masraflarını kimin karşıladığı

Kurs Masraflarımızı Kim Karşılıyor?	f	%
Ailem	264	63,5
Hayırseverler	80	19,2
Kurs Yöneticileri	56	13,5
Akrabalarım	16	3,8
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 63,5 inin kurs masraflarını ailesi, % 19,2 sininkini hayırseverler, % 13,5 ininkini kurs yöneticileri ve % 3,8 ininkileri öğrencilerin akrabaları karşılamaktadır. Burada her ne kadar kurs masraflarının karşılanması konusunda % 63,5 lik bir oranın ailesi tarafından karşılandığını söyleseler de kursların çoğunun öğrencilerden ücret almadığı, aksine öğrencilere maddi destek de sağladığı tarafımızdan araştırmamızın uygulanması aşamasında yaptığımız görüşmeler esnasında tespit edilmiştir.

Tablo 25: Öğrencilerin hafızlık yaparken başka şeylerle meşgul olma durumu

Hafızlık yaparken başka nelerle meşgul olursunuz?	f	%
Lise Derslerine Çalışırım	116	27,9
Kitap Okurum	112	26,9
Oyun Oynarım	35	8,4
Arapça Öğrenirim	7	1,7
Yukarıdakilerin Hepsini	36	8,7
Kitap Okurum Ve Oyun Oynarım	56	13,5
Lise Derslerine Çalışırım Ve Oyun Oynarım	19	4,6
Kitap Okurum, Lise Derslerine Çalışırım Ve Oyun Oynarım	8	1,9
Diğer	27	6,5
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilere hafızlık yaparken başka nelerle meşgul olduklarını sorduğumuzda; % 27,9 u lise derslerine çalıştıklarını, % 26, 9 u kitap okuduklarını, % 8,4 ü oyun oynadıklarını, % 1,7 si Arapça öğrendiklerini, % 8,7 si yukarıdakilerin hepsini yaptıklarını, % 13,5 i bazen kitap okuduklarını bazen de oyun oynadıklarını, % 4,6 sı bazen lise derslerine çalışıp bazen de oyun oynadıklarını, % 1,9 u ise bazen kitap okuduklarını, bazen lise derslerine çalıştıklarını ve bazen de oyun oynadıklarını, % 6,5 i ise başka şeylerle meşgul olduklarını ifade etmişlerdir.

Bu başka şeylerle uğraşanların pek çoğu boş vakit bulamadıklarını, az bir kısmı ise bilgisayarla uğraştıklarını, sohbet ettiklerini, meal okuduklarını, ÖSS' ye hazırlandıklarını, spor faaliyetleri yaptıklarını, hat yazdıklarını, musiki ile ilgilendiklerini, talim dersi aldıklarını, gazete okuduklarını, deneme yazıları yazdıklarını, kendini başka dallarda yetiştirdiklerini, takı ve el işi yaptıklarını, ev işleri yaptıklarını ve hadis ezberlediklerini belirtmişlerdir.

Öğrenciler için sosyal faaliyetler ve farklı etkinlikler hem fitri bir ihtiyaç hem de kabiliyetlerin gelişmesi adına önemlidir. Bu sebeple mesleki olsun, genel olsun her türlü eğitimin müfredatında farklı ders ve etkinlikler vardır. Hafızlık eğitiminde programın içinde olmasa da öğrenciler, kendi çabaları ve öğretmenlerinin destekleri ile yukarıda gördüğümüz gibi, farklı etkinliklerle boş vakitlerini değerlendirmektedirler

2.1.3 Öğrencilerin hafızlık ile ilgili düşünceleri

Bu kısım da ankete katılan öğrencilere sorulan sorularla; hafızlık yapıyor olmaktan memnun olup olmadıklarını, hafızlığa başlamadan önceki duruma dönseler yine hafızlığa başlamak isteyip istemeyeceklerini, hafızlık yapmakla neyi gerçekleştirmiş olacaklarını, şu anda hafızlık yapıyor olmaları sebebi ile insanların onlara nasıl davrandıklarını, hafızlığa başlamadan önce belli bir düzeyde Arapça öğrenmenin gerekli olup olmadığı hususundaki düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yine öğreticilerinin kendilerine yaklaşımını, öğreticilerinin eğitim tarzını nasıl bulduklarını, ezber yaparken birden canının sıkılıp hafızlığı bırakmak istediğinin olup olmadığını, ona göre din görevlisi olmayanların hafızlık yapmalarının gerekli olup olmadığını, hafızlığa başlayan bir öğrencinin Kur'an'ı ezberlemede zorlansa bile

hafızlığı tamamlayıp tamamlaması hususundaki düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bunlardan başka dersi zamanında ve tam olarak yapamadığında hocasından nasıl bir ceza gördüğünü, dersi zamanında ve tam olarak yaptığında hocasından nasıl bir ödül aldığını, kursunda hoşlanmadığı ve canını sıkın şeyleri, beğendiği ve hoşuna giden şeyleri, “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere şunu yapmazdım” diyebileceği şeyleri, “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere karşı şöyle davranırdım” diyebileceği şeyleri, hafızlık eğitiminde önemli gördüğü, şöyle olmalı diyebileceği eğitim faaliyetlerini öğrenmeye çalışılmış ve bütün bu sorulara aldığımız cevaplardan elde edilen bulgular incelenmiştir.

Tablo 26: Öğrencilerin hafızlık yapıyor olmaktan memnun olup olmadıkları ile ilgili düşünceleri

Hafızlık yapıyor olmaktan memnun musunuz?	f	%
Çok Memnunum	277	66,6
Memnunum	127	30,5
Memnun Değilim	10	2,4
Hiç Memnun Değilim	2	0,5
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 66,6 sı hafızlık yapmaktan çok memnun olduklarını, % 30,5 i memnun olduklarını, % 2,4 ü memnun olmadıklarını ve % 0,5 i ise hiç memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre öğrencilerin % 97,1 i hafızlık yapmaktan memnun olduğunu görmekteyiz.

Her ne kadar öğrencilerin yaklaşık % 97 si hafızlık yapıyor olmaktan memnun olsalar da yüz yüze yaptığımız görüşmelerden ve araştırmamızdaki bazı sorulara verilen cevaplardan (Tablo: 17, 27, 33, 36, 38 gibi) elde ettiğimiz bilgiye göre cevaplardan elde ettiğimiz bilgiye göre memnuniyetsizliğin oranı aslında hiçte az değildir. Fakat öğrenciler bu memnun olup olmama konusunu içinde oldukları ve aldıkları hafızlık eğitimi yerine genel hafızlık müessesesi olarak anlamış olabilirler.

Tablo 27: Öğrencilerin hafızlığa başlamadan önceki duruma dönseler yine hafızlığa başlamak isteyip istemeyecekleri ile ilgili düşünceleri

Hafızlığa başlamadan önceki duruma geri dönseniz hafızlığa başlamak ister miydiniz ?	f	%
Evet İsterdim	315	75,7
Hayır İstemezdim	31	7,5
Bilemiyorum	60	14,4
İsteyip İstememem Önemli Değil Gönderirlerdi	10	2,4
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 75,7 si hafızlığa başlamadan önceki duruma dönseler yine hafızlığa başlamak isteyeceğini, % 7,5 i istemeyeceğini, % 14,4 ü isteyip istemediğini bilmediğini, % 2,4 ü ise isteyip istememesinin önemli olmadığını, ailesinin onu bu işe yönlendireceğini belirtmişlerdir.

Gerek bu tablodaki veriler gerekse bir önceki tablodaki veriler ve Tablo 17 deki veriler bize öğrencilerin büyük çoğunluğunun hafızlığı severek yaptıklarını göstermektedir. Fakat Tablo 26 nın yorumunda da söylediğimiz gibi öğrenciler hafızlığı sevseler de yaklaşık her 4 öğrenciden birisi hafızlığa başlamadan önceki duruma dönseler yine hafızlığa başlamak isteyeceğini söyleyememektedir. Yine Tablo 33 ün yorumunda belirttiğimiz her 4 öğrenciden 3 ünün zaman zaman hafızlığı bırakma düşüncesi de memnuniyetsizliği ifade adına çok önemlidir.

Tablo 28: Öğrencilerin hafızlık yapmakla neyi gerçekleştirmiş olacakları ile ilgili düşünceleri

Hafızlık yapmakla aşağıdakilerden hangisini gerçekleştirmiş olacaksınız?	f	%
Dini Bir Emri Yerine Getirmiş Olacağım	169	40,6
Topluma Faydalı Olup Saygınlık Kazanacağım	76	18,3
Allah'ın Rızasını Kazanacağım	60	14,4
Ailemin İsteğini Yerine Getirmiş Olacağım	28	6,7
Hafız Diye Anılacağım	8	1,9
Bilmiyorum	16	3,8
Diğer	59	14,2
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 40,6 sı hafızlık yapmakla dini bir emri yerine getirmiş olacağını, % 18,3 ü topluma faydalı olup saygınlık kazanacağını, % 14,4 ü Allah'ın rızasını kazanacağını, % 6,7 si ailesinin isteğini yerine getirmiş olacağını, % 1,9 u hafız diye anılacağını, % 3,8 i ise bilmediğini belirtmişler ve % 14,2 si ise başka düşünceleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu düşünceler ise; Ahiretimi garantilemiş olacağım, Dünya ve Ahiretimi kazanacağım, Dini bir eğitim almış olacağım, İstedğim bir şeyi yapmış olacağım, Allah'ın kelamını ezberlemiş olacağım vs. gibidir.

Bu verilere göre, öğrencilerin yaklaşık % 65 gibi büyük bir çoğunluğu hafızlık meselesine dini duygularla yaklaşmakta ve bunu bir ibadet ve bir dini bir vecibe olarak algılamaktadır. Bu ise eğitimin hedefleri açısından düşündürücüdür. Daha sonra ele alacağımız önemli bir konu olan hafızlığını tamamlamış öğrencilerin, hafızlığı kullanabileceği meslekler yerine daha farklı meslekleri seçmelerinin altında yatan sebep bu olsa gerektir.

Tablo 29: Öğrencilere hafızlık yapıyor olmaları sebebi ile insanların nasıl davrandıkları ile ilgili düşünceleri

Şu anda hafızlık yapıyor olmanız sebebi ile insanlar size nasıl davranıyorlar?	f	%
Takdir Ve Tebrik Ediliyorum	360	86,5
Pek Fark Edilmiyorum	36	8,7
Küçük Görülüyorum	6	1,4
Diğer	14	3,4
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 86,5 i hafızlık yapıyor olmaları sebebi ile takdir ve tebrik edildiklerini, % 8,7 si pek fark edilmediklerini, % 1,4 ü küçük görüldüklerini ve % 3,4 ü ise başka uygulamaları belirtmişlerdir. Bunlar; özeniliyorum, hoca gibi görülüyorum, bol bol dua alıyorum gibi cevapların yanında çoğunluğu ise davranışların insanlara göre değiştiğini ifade etmişlerdir.

Bu tablo halkın bu hafızlık müessesesine olan muhabbet ve güveninin de bir göstergesidir. Öğrencilerin Tablo 26 da hafızlıktan memnun olduklarını söylemelerine halkın bu yaklaşımı da etkili olmaktadır.

Tablo 30: Öğrencilerin hafızlığa başlamadan önce belli bir düzeyde Arapça öğrenmenin gerekli olup olmadığı hususundaki düşünceleri

Size göre hafızlığa başlamadan önce belli bir düzeyde Arapça öğrenmek gerekli midir?	f	%
Çok Gereklidir	110	26,4
Gereklidir	165	39,7
Fark Etmez	121	29,1
Gereksizdir	20	4,8
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 26,4 ü hafızlığa başlamadan önce Arapça öğrenmenin çok gerekli olduğunu, % 39,7 si gerekli olduğunu, % 29,1 i fark etmeyeceğini, % 4,8 i gereksiz olduğunu belirtmişlerdir.

İnsanın ezberlediği şeylerin ne manaya geldiğini anlamasından daha doğal bir şey yoktur. Bu bir ihtiyaç ve aynı zamanda dini bir gerekliliktir. Bizce öğrencilere, işin dini boyutu olarak tek başına Kur'an'ı ezberlemek değil aksine onun manasına vakıf olmanın dini bir gereklilik olduğunun anlatılması lazımdır. Zira Allah Kur'an'da pek çok yerde onun anlaşılmasının gereğine işaret etmektedir (Bkz. Bakara:2/2, Ali-İmran:3/138, Maide:5/16, Yusuf:12/1-2, İbrahim:14/52, Furkan:25/1, Kalem:68/52 vd.).

Tablo 31: Öğrencilerin öğretmenlerinin kendilerine yaklaşımını nasıl buldukları ile ilgili düşünceleri

Hocanızın size yaklaşımı nasıldır?	f	%
Çok İçten	82	19,7
Samimi	160	38,5
Resmi-Mesafeli	119	28,6
Soğuk	31	7,5
Kırıcı	24	5,8
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 19,7 si öğretmenlerinin kendilerine çok içten yaklaştıklarını, % 38,5 i samimi olarak, % 28,6 sı resmi ve mesafeli, % 7,5 i soğuk davrandığını, % 5,8 i ise kırıcı davrandığını belirtmişlerdir. Buna göre öğrencilerin 58,2

si hocasının kendisine yaklaşımını olumlu, % 13,3 ü ise olumsuz bulmaktadır. % 28,6 sı ise resmi ve mesafeli bulmaktadır.

Bu sonuçlar bize öğrencilerin çoğunluğunun öğretmenlerinde da memnun olduklarını göstermektedir. Öğrencilerin öğretmenlerini sevmesi ve müspet bir öğrenci-öğretmen ilişkisinin eğitimin kalitesine olumlu etki ettiği muhakkaktır (Binbaşoğlu, 1983,198-199).

Tablo 32: Öğrencilerin öğretmenlerinin eğitim tarzını nasıl buldukları

Hocanızın eğitim tarzı nasıldır?	f	%
Tavizsiz	57	13,7
Katı	39	9,4
Esnek	60	14,4
Anlayışlı	216	51,9
Yapıcı	44	10,6
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 13,7 si öğretmenlerini ders konusunda tavizsiz bulduklarını, % 9,4 ü katı, % 14,4 ü esnek, 51,9 u anlayışlı ve % 10,6 sı ise yapıcı bulduklarını belirtmişlerdir.

Bu iki tablodaki veriler öğrencilerin genelde öğretmenlerinden memnun olduklarını göstermekte ve bu sebeple bazı öğrenciler, Tablo 39 da kurslarda beğendikleri ve hoşlarına giden şeyleri söylerken “Öğreticilerimizin bize anlayışlı ve yakın davranmaları” ve “öğreticimi/öğreticilerimi beğeniyorum” şeklinde cevap vermeleri ve Tablo 41 de “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hocam gibi davranırdım” gibi cevapları bunu doğrulamaktadır. Buna göre öğretmenlerle öğrenciler arasında iyi bir ilişki mevcuttur ve öğrenciler öğretmenlerini sevmektedirler. Tablo 18 de ve Tablo 56 da elde ettiğimiz öğrencilerin başarı oranlarında bu sevginin de etkisi olduğu muhakkaktır.

Tablo 33: Öğrencilerin hafızlık yaparken birden canının sıkılıp hafızlığı bırakmak istediğinin olup olmadığı ile ilgili düşünceleri

Ezber yaparken birden canın sıkılıp hafızlığı bırakmak istediğin oluyor mu?	f	%
---	---	---

Tablo 33 ün devamıdır

Sıkça Oluyor	58	13,9
Ara Sıra Oluyor	137	32,9
Çok Az Oluyor	128	30,8
Hiç Olmuyor	93	22,4
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin hafızlık yaparken canının sıkılıp hafızlığı bırakmayı isteme halinin olup olmadığı hususunda; % 13,9 u sıkça olduğunu, % 32,9 u ara sıra olduğunu, % 30,8 i çok az olduğunu ve % 22,4 ü ise hiç olmadığını belirtmişlerdir.

Buna göre öğrencilerin % 77,6 sı yani her 4 öğrenciden 3 ü zaman zaman hafızlığı bırakmayı düşünmektedirler. Bu oran önemli bir orandır ve sebepleri ve sonuçları incelenmelidir. Zira kendi isteği ile hafızlığa başlayan ve bu işi severek yapan öğrencilerin bu oranda bırakmayı düşünmeleri aksayan veya eksik olan bir şeylerin olduğunu göstermektedir.

Tablo 34: Öğrencilerin din görevlisi olmayanların hafızlık yapmalarının gerekli olup olmadığı ile ilgili düşünceleri

Size göre din görevlisi olmayanların hafızlık yapmaları gerekli midir ?	f	%
Çok Gereklidir	56	13,5
Gereklidir	124	29,8
Gerekli Değil Ama İyi Olur	224	53,8
Gereksizdir	12	2,9
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 13,5 i din görevlisi olmayanların hafızlık yapmalarının çok gerekli olduğunu, % 29,8 i gerekli olduğunu, % 53,8 i gerekli olmamasına rağmen yapılırsa iyi olacağını, % 2,9 u ise gerekli olmadığını belirtmiştir.

Buna göre öğrencilerin yaklaşık % 97 si din görevlisi olmasa bile herkesin hafızlık yapmasının iyi olacağını düşünürken bunların içinden % 43,3 ünün ise herkesin bu işi yapmasının gerekli olduğunu düşündüğü ortaya çıkmaktadır. Bu düşüncenin altında öğrencilerin Tablo 28 de hafızlığı dini bir emir olarak algılama ve dini bir gereklilik gibi görme duygusu yatmaktadır.

Tablo 35: Öğrencilerin hafızlığa başlayan bir öğrencinin Kur'an'ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığı tamamlayıp tamamlaması hususundaki düşünceleri

“Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur’an-ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir” fikrine katılıyor musunuz?	f	%
Tamamen Katılıyorum	124	29,8
Katılıyorum	114	27,4
Katılmıyorum	77	18,5
Hiç Katılmıyorum	17	4,1
Fikrim Yok	84	20,2
Toplam	416	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 29,8 i “Hafızlığa başlayan bir öğrencinin Kur’an’ı ezberlemede zorlansa bile tamamlaması gereklidir” düşüncesine tamamen katıldıklarını, % 27,4 ü katıldıklarını, % 18,5 i katılmadıklarını, % 4,1 i ise hiç katılmadıklarını belirtmişlerdir. % 20,2 si ise bu konuda fikir beyan etmemişlerdir.

Buna göre öğrencilerin yarıdan fazlası (% 57,2 si) Kur’an’ı ezberlemede zorlansalar bile hafızlığı bitirmek zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık sadece öğrencilerin dörtte birinden daha az bir kısmı (% 22,6 sı) tamamlaması gerekmediğini belirtmişlerdir.

Bu iki tablodan çıkan sonuca göre hafızlık, öğrencilerin gözünde herkesin yapması gereken ve her halükarda ise tamamlanması gerekli olan bir eğitimidir. Öğrencilerin böyle düşünmesinin altında yatan düşünce, daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu işin dini bir dayanağının olması düşüncesidir.

Araştırmaya katılan öğrencilere “Dersi zamanında ve tam olarak yapamadığınızda hocanızdan nasıl bir ceza görürsünüz, üç tanesini önem sırasına göre yazınız” şeklinde açık uçlu bir soru sorulmuş ve bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır. Bu tabloda; verilen cevabı, bu cevabın kaç öğrenci tarafından tercih edildiğini, tercih eden öğrencilerin bu cevaba yüklediği önem sırasını ve bu cevapların yüzdelik dağılımı verilmiştir.

Tablo 36: Öğrencilerin dersi zamanında ve tam olarak yapamadığında hocasından nasıl bir ceza gördüğü

Dersi zamanında ve tam olarak yapamadığınızda hocanızdan nasıl bir ceza görürsünüz? Üç tanesini önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Sinirlenir, suratını asar	136	66,7	43	21	25	12,3	204	49
Azarlar, kızar	72	39,8	78	43,1	31	17,1	181	43,5
Nasihat eder	31	39,2	30	38	18	22,8	79	19
Mesafeli davranır	14	19,7	25	35,2	32	45,1	71	17,1
İznimizi yasaklar	13	25	21	40,4	18	34,6	52	12,5
Üzülür, kırılır	12	25	23	47,9	13	27,1	48	11,5
Uyarır ikaz eder	21	50	12	28,6	9	21,4	42	10,1
Ara sıra dayak atar	7	18,9	14	37,8	16	43,2	37	8,9
Ceza vermez	27	75	8	22,2	1	2,8	36	8,7
Nedenini araştırır sorgular	14	38,9	20	55,6	2	5,6	36	8,7
Küçük cezalar verir(Şınav, mekik; faaliyetlerden, yemeklerden ve tenefüsten men, geç yatırma)	3	10	12	40	15	50	30	7,2
Eksi verir, Ertesi gün ikisini birden ister	12	40	10	33,3	8	26,7	30	7,2
Temizlik, yemekhane nöbeti, para cezası	10	41,7	5	20,8	9	37,5	24	5,8
Anlayışla karşılar	11	47,8	6	26,1	6	26,1	23	5,5
Bizi daha çok çalışmamız için motive eder	2	12,5	6	37,5	8	50	16	3,8
Tepki vermez, umursamaz	6	40	4	26,7	5	33,3	15	3,6
Hakaret eder	8	57,1	3	21,4	3	21,4	14	3,4
Ailemize haber verir	1	8,3	7	58,3	4	33,3	12	2,9
Dersimi geç alır	1	9,1	7	63,6	3	27,3	11	2,6
Ders çalışma yöntemleri gösterir	0	0	5	45,5	6	54,5	11	2,6
Hiç eksim olmadı	4	100	0	0	0	0	4	1
Özürlü iken ders ister	2	66,7	1	33,3	0	0	3	0,7

Bu tabloda öne çıkan ve dikkatimizi çeken bazı cevapların tahlilini yapacak olursak; Ankete katılan öğrencilerin % 49 u (204 öğrenci) dersini yapamadığında ceza olarak hocasının sinirlendiğini ve suratını astığını belirtmişlerdir. Bu 204 öğrencinin % 66,7 si

bu şıkkı ilk tercih olarak, % 21 i ikinci tercih ve % 12,3 ü ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Yine öğrencilerin % 43,5 i (181 Öğrenci) ceza olarak hocasının azarlayıp, kızdığını belirtmişlerdir. Bu 181 öğrencinin % 39,8 i bu şıkkı ilk tercih olarak, % 43,1 i ikinci tercih ve % 17,1 i ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Yine ankete katılan öğrencilerin % 19 u (79 Öğrenci) ceza olarak hocasının nasihat ettiğini belirtmişlerdir. Bu 79 öğrencinin % 39,2 si bu şıkkı ilk tercih olarak, % 38 i ikinci tercih ve % 22,8 i ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Ayrıca öğrencilerin % 2,6 sı (11 Öğrenci) ceza olarak hocasının ders çalışma yöntemleri gösterdiğini belirtmişlerdir. Bu 11 öğrencinin % 45,5 i bu şıkkı ikinci tercih olarak ve % 54,5 i ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir. Bu cevabı birinci tercih olarak kimse belirtmemiştir. Yine 4 öğrenci hiç eksi almadığı için ceza da almadığını ve 3 öğrenci ise hocasının ceza olarak özürlü iken ders istediğini belirtmiştir (bu öğrenciler kız öğrencidir).

Bu cevapların içinde ilgimizi çeken diğer cevaplar ise: üzülür, kırılır (48 öğrenci), ara sıra dayak atar (37 öğrenci), ceza vermez (36 öğrenci), nedenini araştırır sorgular (36 öğrenci), bizi daha çok çalışmamız için motive eder (16 öğrenci), hakaret eder (14 öğrenci) ve ailemize haber verir (12 öğrenci) gibi cevaplardır.

Bu verileri yorumlamadan önce ceza kelimesinin sözlük ve pedagojik anlamlarını ele alalım. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde: “*Uygun görülmeyen tepki ve davranışları önlemek için üzüntü, sıkıntı ve acı veren uygulama*” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK Sözlüğü, I, 208). Eğitim Sözlüklerinden birinde ise: “*Suç işleyen bir kimseyi eğitme, ıslah etme veya başaklarına örnek olmak gibi amaçlarla, işlenmiş suçun derecesine göre çektirilen her türlü acı haldir*” (Alaylıoğlu-Oğuzkan, 1976, 43) şeklinde tanımlanmıştır. Başaranın Eğitim Psikolojisi Kitabında da: “*Ceza, kişiyi istenmeyen davranıştan alıkoymak için uygulanan önleyiciler ve istenmeyen davranış yapıldıktan sonra bu davranışın tekrarlanması için konulan yasaklayıcılardır*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ay. Bu tanımlara göre cezanın amacını “ *yanlış davranışların, kayıtsızlıkların ve dikkatsizliklerin tekrarına engel olmak ve kötü alışkanlıkların meydana gelmesini önlemektir*” (Ay, 2000,109) şeklinde belirtir.

Bu tanımlar doğrultusunda cevapları incelediğimizde bir kısım cezaların sağlıklı bir eğitim faaliyetine uygun olmayan cezalar olduğunu görmekteyiz. Örneğin; dayak, hakaret, temizlik nöbeti ve para cezası gibi. Bununla birlikte öğrencileri motive edici rehberlik yönü ağır basan cezaları da bu cevaplar arasında görmek mümkündür. Örneğin; Başarısızlığın nedenini sorgulama, ikaz, nasihat ve yeni yöntemler gösterme gibi. Aynı öğrencilerde birbirine zıt iki ceza uygulanmasını görmemizin sebebini öğretmenlerin pedagojik formasyon eksikliğinden kaynaklandığını ve Öğreticilerin cezayı bilinçli bir şekilde değil de sonuçlarını hesaplamadan verdiklerini düşünmekteyiz. Bütün bunlarla birlikte hiçbir tepki vermeyen öğretmenlerin varlığı da yine bu cevaplarda mevcuttur.

Ay'ın araştırmasına göre de din eğitimi verilen kurumlarda en uygun ceza türü tenkit, uyarı veya sevgi ve ilgiyi azaltmaktır. Bu tür cezalar öğrenci üzerinde genellikle olumlu etki bırakmaktadır (Ay, 2000,114).

Öğrencilere; “Dersi zamanında ve tam olarak yaptığınızda hocanızdan nasıl bir ödül alırsınız, üç tanesini önem sırasına göre yazınız” şeklinde açık uçlu bir soru sorulmuştur. Bu soruya da öğrencilerin verdiği cevaplardan aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır. Bu tabloda da; verilen cevabı, bu cevabın kaç öğrenci tarafından tercih edildiğini, tercih eden öğrencilerin bu cevaba yüklediği önem sırasını ve bu cevapların yüzdelik dağılımı verilmiştir.

Tablo 37: Öğrencilerin dersi zamanında ve tam olarak yaptığında hocasından nasıl bir ödül aldığı

Dersi zamanında ve tam olarak yaptığınızda hocanızdan nasıl bir ödül alırsınız? üç tanesini önem sırasına göre yazınız?	1.	%	2.	%	3.	%	Toplam	Toplam %
	sıra		sıra		sıra			
Sevinir, Güler yüzlü davranır ve tebessüm eder	173	76	37	16,2	19	8,3	229	55
Tebrik ve takdir eder (Aferin der)	62	48	46	35,9	20	16	128	30,8

Tablo 37 nin devamıdır

Daha çok ilgi ve yakınlık gösterir	22	18	66	53,2	36	29	124	29,8
Bizi daha çok çalışmamız için motive eder	17	22	41	51,9	21	27	79	19
Ekstra veya erken izin verir	13	21	33	54,1	15	25	61	14,7
Değişik hediyeler (Kitap,çikolata, dondurma, giysi, saat, vs.)	11	20	31	57,4	12	22	54	13
İyi davranır	15	29	21	40,4	16	31	52	12,5
Ödül almam	37	90	4	9,8	0	0	41	9,9
Sınıfta över, örnek gösterir	16	47	11	32,4	7	21	34	8,2
Harçlık verir	16	57	7	25	5	18	28	6,7
Hiç umursamaz, tepki vermez	14	58	6	25	4	17	24	5,8
Geleceğe yönelik umutlar ve hedefler verir	1	6,3	4	25	11	69	16	3,8
Bana hayır dua eder	6	46	3	23,1	4	31	13	3,1
Dinlenme molası verir	1	9,1	5	45,5	5	46	11	2,6
Bana teşekkür eder	4	44	4	44,4	1	11	9	2,2
Aileme güzel bilgiler vermesi	1	20	2	40	2	40	5	1,2
Ayın birincisi seçer	0	0	0	0	1	100	1	0,2

Bu tablonun da tahlilini yapacak olursak; Ankete katılan öğrencilerin % 55 i (229 öğrenci) dersini yaptığında ödül olarak hocasının sevinip, güler yüzlü davrandığını ve tebessüm ettiğini belirtmiştir. Bu 229 öğrencinin % 76 sı bu şıkkı ilk tercih olarak, % 16,2 si ikinci tercih ve % 8,3 ü ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Öğrencilerin % 30,8 i (128 öğrenci) ise ödül olarak hocasının tebrik ve takdir ettiğini (afetin dediğini) belirtmişlerdir. Bu 128 öğrencinin % 48 sı bu şıkkı ilk tercih olarak, % 35,9 u ikinci tercih ve % 16 ü ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Yine öğrencilerin % 29,8 i (124 öğrenci) ödül olarak hocasının onlara daha çok ilgi ve yakınlık gösterdiğini belirtmişlerdir. Bu 124 öğrencinin % 22 si bu şıkkı ilk tercih olarak, % 51,9 u ikinci tercih ve % 27 si ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Ayrıca 9 öğrenci ödül olarak hocasının onlara teşekkür ettiğini, 5 öğrenci ailesine öğrenci ile ilgili güzel bilgiler vermesini ve 1 öğrenci de ayın birincisi seçtiğini ifade etmişlerdir. Bunlardan başka; değişik hediyeler (kitap,çikolata, dondurma, giysi, saat, vs.) (54 öğrenci), ödül almam (41 öğrenci), harçlık verir (28 öğrenci), umursamaz, tepki

vermez (24 öğrenci), bana hayır dua eder (13 öğrenci) gibi cevaplar da bu tabloda dikkatimizi çeken cevaplardır.

Bu verileri yorumlamadan önce ödül kelimesinin de sözlük ve pedagojik anlamlarını ele alalım. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde; Ödül, değerlendirici ve sevindirici davranış olarak tarif edilmektedir (TDK Sözlüğü, II, 858). Eğitim Sözlüklerinde ise; “*Ödül, iyi bir çalışma veya üstün bir beceri gösteren öğrenci, öğretmen veya yöneticilere verilen armağan*” (Alaylıoğlu-Oğuzkan, 1976, 236), “*Çocukta yada öğrencide, iyi hareketlerinin tekrarını sağlamak amacı ile uyandırılan bir sevinç duygusu*” (Kanad, 1976, 83) gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Ay ise ödülü: “*Çocuğu veya öğrenciyi takdir ve tebrik etmek suretiyle başarısının devamını sağlamayı ve olumlu davranışlarını değerlendirerek iyi ve beğenilir yöndeki hareketlerinin tekrarını amaçlar*”(Ay, 2000,108) şeklindeki tanımı ile ödüllendirmenin nasıl olması gerektiğini göstermiştir.

Bu tanımların ışığında verilen cevapları incelediğimizde ödüllendirme konusunda cezalarda olduğu gibi pek problemle karşılaşmıyoruz. Buna rağmen tepkisiz öğrencileri burada da görmek mümkün. Ayrıca çikolata vb. hediyeleri veren öğrencilerin yaptıklarını komik bulmaları da düşündürücüdür. Çünkü bazı öğrenciler ödüllendirme örneklerini sayarken “Komik gelebilir ama, Çikolata, dondurma vs.” şeklinde bir ifade ile soruyu cevaplandırmışlardır. Bu cevaptan bazı öğrencilerin yaptıkları işin doğruluğuna pek inanmadıklarını hatta komik bulduklarını anlamaktayız.

Yine Ay’ın araştırmasında öğrencilerin üzerinde maddi ödüllerden ziyade manevi ödüllerin daha olumlu etki bıraktığı görülmekte ve bu ödüller şu şekilde sıralanmaktadır: Sevgi ve ilginin artması, güzel sözlerle övmek, takdir ve tebrik etmek, arzu ve isteklere olumlu cevap vermek gibi (Ay, 2000,111).

Yine öğrencilere; “Kursunuzda hoşlanmadığınız ve canınızı sıkın üç şeyi önem sırasına göre yazınız” şeklinde açık uçlu bir başka soru sorulmuştur. Bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplardan aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır. Bu tabloda da; verilen cevabı, bu cevabın kaç öğrenci tarafından tercih edildiğini, tercih eden öğrencilerin bu cevaba yüklediği önem sırasını ve bu cevapların yüzdelik dağılımı verilmiştir.

Tablo 38: Öğrencilerin kurslarda hoşlanmadıkları şeyler

Kursunuzda hoşlanmadığınız ve canınızı sıkın üç şeyi önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Yemekler, yemekhane, aşçılar	72	55,4	39	30	19	14,6	130	31,3
İzinlerin az olması veya yasaklanması	45	51,7	22	25,3	20	23	87	20,9
Bazı öğreticilerin tavırları	31	41,9	25	33,8	18	24,3	74	17,8
Hoşlanmadığım bir şey yok	48	100	0	0	0	0	48	11,5
İlgisizlik, değer verilmemesi	14	33,3	16	38,1	12	28,6	42	10,1
Çok zaman kaybının olması	16	41	16	41	7	17,9	39	9,4
Cep telefonunun, TV-radyonun, foto. makinesinin yasak olması	16	50	12	37,5	4	12,5	36	7,7
Temizliğe dikkat edilmemesi	11	31,4	17	48,6	7	20	35	8,4
Sınıfların ve genelde kursun kalabalık olması	12	37,5	11	34,4	9	28,1	32	7,7
Bazı kurallar ve yasaklar	11	35,5	10	32,3	10	32,3	31	7,5
Öğreticilerin öğrencileri çokça azarlayıp, bağırması	9	32,1	10	35,7	9	32,1	28	6,7
Öğrenciler arasında küfür sözlerin çok söylenmesi(ahlaki bozulmuşluk)	16	59,3	3	11,1	8	29,6	27	6,5
Sosyal faaliyetlerin olmaması veya kısıtlanması	5	20	14	56	6	24	25	6
Anlayışsız olunması	5	25	8	40	7	35	20	4,8
Tatillerin fazla ve uzun olması	8	40	6	30	6	30	20	4,8
Kursun bahçesinin, oyun ve spor alanlarının olmaması	12	63,2	5	26,3	2	10,5	19	4,6
Adaletle davranılmaması	7	41,2	7	41,2	3	17,6	17	4,1
İdarecilerin olumsuz tutumları (Ailemizin telefonlarını bağlamamak vb.)	4	28,6	7	50	3	21,4	14	3,4
Az uyuyabiliyoruz	3	21,4	6	42,9	5	35,7	14	3,4
Hafta içi çarşıya çıkmaya izin verilmemesi	3	23,1	7	53,8	3	23,1	13	3,1
Kursta ayakkabı giymek	6	50	4	33,3	2	16,7	12	2,9
Başörtü modeli (Kılık kıyafet)	7	63,6	1	9,1	3	27,3	11	2,6
İbadetlere gerekli önemin verilmemesi	3	30	5	50	2	20	10	2,4

Tablo 38 in devamıdır

Dinlenme saatlerinin azlığı	3	30	5	50	2	20	10	2,4
Arkadaşlar arasında meydana gelen tatsızlıklar	3	30	5	50	2	20	10	2,4
Arapça ve diğer mesleki derslerin yeteri kadar öğretilmemesi	6	75	1	12,5	1	12,5	8	1,9
Fiziki ve maddi eksiklikler, rehberlik servisinin olmaması	1	12,5	5	62,5	2	25	8	1,9
Cezalar	5	62,5	3	37,5	0	0	8	1,9
Disiplinli olması	2	28,6	4	57,1	1	14,3	7	1,7
Yatılı olması	4	57,1	1	14,3	2	28,6	7	1,7
Ders, sınav ve yarışma stresi	0	0	3	50	3	50	6	1,4
Disiplinin az olması ve eğitim kalitesindeki düşüklük	2	33,3	4	66,7	0	0	6	1,4
Bazı öğretmenlerin can sıkıntıları sebebi ile dersimizi dinlememeleri veya özürli iken okumaya zorlanmak	0	0	3	50	3	50	6	1,4
Başarısız olmak	2	33,3	3	50	1	16,7	6	1,4
Bayan kursunda erkek çalışanların destursuz içerde gezmesi	4	80	1	20	0	0	5	1,2
Belletmenlerin bize davranışları	2	100	0	0	0	0	2	0,5
Dayak yemek	0	0	1	50	1	50	2	0,5
Geleceğimden endişe duymam	0	0	2	100	0	0	2	0,5

Bu tabloyu da tahlil edecek olursak; Ankete katılan öğrencilerin % 31,3 ü (130 öğrenci) kursta yemeklerden, yemekhaneden ve aşçılardan hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu 130 öğrencinin % 55,4 ü bu şıkkı ilk tercih olarak, % 30 u ikinci tercih ve % 14,6 sı ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Öğrencilerin % 20,9 u ise (87 öğrenci) kursta izinlerin az olması veya yasaklanmasından hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu 87 öğrencinin % 51,7 si bu şıkkı ilk tercih olarak, % 25,3 ü ikinci tercih ve % 23 ü ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Yine öğrencilerin % 17,8 i (74 öğrenci) kursta bazı öğretmenlerin tavırlarından hoşlanmadıklarını belirtmişler ve bu 74 öğrencinin % 41,9 u bu şıkkı ilk tercih olarak, % 33,9 ikinci tercih ve % 24,3 ü ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin % 11, 5 i (48 öğrenci) hem de birinci tercih olarak kursta hoşlanmadıkları

bir şeyin olmadığını ve her şeyden memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Ankete katılan öğrencilerden 5 tanesi bayan kursunda erkek çalışanların destursuzca içerde gezmesinden, 2 öğrenci belletmenlerin kendilerine davranışlarından, 2 öğrenci dayak yemekten ve 2 öğrenci de geleceğinden endişe duymaktan hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Yine bu soruya verilen cevapların içinde dikkatimizi çeken cevaplara gelince; İlgisizlik, değer verilmemesi (42 öğrenci), Temizliğe dikkat edilmemesi (35 öğrenci), Sınıfların ve genelde kursun kalabalık olması (32 öğrenci), Öğreticilerin öğrencileri çokça azarlayıp, bağırması (28 öğrenci), Öğrenciler arasında küfür sözlerin çok söylenmesi (ahlaki bozulmuşluk) (27 öğrenci), Sosyal faaliyetlerin olmaması veya kısıtlanması (25 öğrenci), Tatillerin fazla ve uzun olması (20 öğrenci), Adaletle davranılmaması (17 öğrenci), Az uyuyabilmek (14 öğrenci), İbadetlere gerekli önemin verilmemesi (10 öğrenci), Arapça ve diğer mesleki derslerin yeteri kadar öğretilmemesi (8 öğrenci), Disiplinli olması (7 öğrenci), Disiplinin az olması ve eğitim kalitesindeki düşüklük (6 öğrenci) ve Bazı öğreticilerin can sıkıntıları sebebi ile dersimizi dinlememeleri veya özürlü iken okumaya zorlanmak (6 öğrenci) gibi cevaplardır.

Öğrencilerin hoşlanmadıkları ve olumsuz buldukları şeylerin bazıları kursların fiziki eksiklikleri (Yemekler, temizlik, bahçe ve oyun salonunun olmaması vs.), bazıları idareci ve öğreticilerin kişisel eksiklikleri ve hataları (bazı öğreticilerin tavırları, öğrencileri azarlamaları, idarecilerin telefonda görüştürmemeleri, belletmenlerin davranışları vs.), bazıları eğitim şekli ve seviyesi ile ilgili olanlar (Çok zaman kaybının olması, Arapça ve mesleki derslerin öğretilmemesi, eğitim kalitesindeki düşüklük, sınav stresi vb.) ve bazıları da hafızlık eğitiminin sistemi ile ilgili (Gelecek endişesi, izinler, tatiller, ilgisizlik, sosyal faaliyetlerin azlığı, cezalar, disiplin vs.) olan şeylerdir. Bunlar ilgililerince ele alınıp düzeltilmesi gerekmektedir. Bunların pek çoğu eğitimin kalitesi ile doğrudan ilgilidir.

Öğrencilere sorduğumuz bir başka açık uçlu soruda şudur; “Kursunuzda beğendiğiniz ve hoşunuza giden üç şeyi önem sırasına göre yazınız”. Bu soruya alınan cevaplar da yukarıdaki tablolarda yapıldığı şekilde değerlendirilmiştir.

Tablo 39: Öğrencilerin kurslarda beğendikleri ve hoşlarına giden şeyler

Kursunuzda beğendiğiniz ve hoşunuza giden üç şeyi önem sırasına göre yazınız?	1. Sıra	%	2. Sıra	%	3. Sıra	%	Toplam	Toplam %
Sosyal faaliyet yapabilmemiz (Maç ve film seyretme, oyun oynama, yarışma, piyes vb.)	34	34,3	45	45,5	20	20,2	99	23,8
Arkadaşlık ilişkileri	41	41,4	37	37,4	21	21,2	99	23,8
Kursumuzun eğitim şekli ve düzeyi	41	55,4	19	25,7	14	18,9	74	17,8
Kursumuzun köklü ve büyük bir kurs olması ve Kursun fiziki durumu	36	48,6	19	25,7	19	25,7	74	17,8
Öğreticilerimizin bize anlayışlı ve yakın davranmaları	19	29,2	32	49,2	14	21,5	65	15,6
Bahçesi, oyun alanları	20	44,4	18	40	7	15,6	45	10,8
Yemekler ve yemekhane	24	58,5	8	19,5	9	22	41	9,9
Öğreticimi/öğreticilerimi beğeniyorum	15	37,5	12	30	13	32,5	40	9,6
Spor aktivitelerin olması	24	60	13	32,5	3	7,5	40	9,6
Dinlenme saatleri	14	35,9	18	46,2	7	17,9	39	9,4
Verilen ilave dersler (bilgisayar, mesleki dersler, talim vb.)	15	45,5	9	27,3	9	27,3	33	7,9
Seminer ve sohbetler	11	34,4	12	37,5	9	28,1	32	7,7
Ara sıra pikniğe ve geziye götürülmek	11	37,9	9	31	9	31	29	7
Maddi açıdan bizi desteklemeleri, ihtiyaçlarımızı gidermeleri	10	37	11	40,7	6	22,2	27	6,5
Disiplinli olması	13	52	8	32	4	16	25	6
Hafızlık eğitimi almak	11	50	7	31,8	4	18,2	22	5,3
Sınıflarda bilgisayar olması ve derste bunlardan yararlanmamız	11	52,4	8	38,1	2	9,5	21	5
Kantininin olması	5	26,3	11	57,9	3	15,8	19	4,6
Temizliğe dikkat edilmesi	6	35,3	8	47,1	3	17,6	17	4,1
Mübarek gün ve gecelerde programlar-merasimler yapmak	5	38,5	4	30,8	4	30,8	13	3,1
Kursumuzda rehber hocamızın ve hemşirenin olması	2	15,4	5	38,5	6	46,2	13	3,1
Ahlaken güzelleşmemiz için uğraşılması	3	25	6	50	3	25	12	2,9
İzinler	3	27,3	6	54,5	2	18,2	11	2,6

Tablo 39 un devamıdır

Her şey güzel	6	54,5	5	45,5	0	0	11	2,6
Başarılı öğrencilerin takdir edilmesi	6	66,7	1	11,1	2	22,2	9	2,2
Namazların cemaatle kılınması	5	71	1	14,3	1	14,3	7	1,7
Hiç bir şey	7	100	0	0	0	0	7	1,7
Açık liseye ve ÖSS hazırlığına devam edebilmemiz	3	50	1	16,7	2	33,3	6	1,4
Rencide edici cezaların bulunmaması	0	0	3	100	0	0	3	0,7

Bu tabloyu da tahlil edecek olursak; Ankete katılan öğrencilerin % 23,8 i (99 öğrenci) kursta sosyal faaliyet yapabilmelerini (Maç ve film seyretme, oyun oynama, yarışma, piyes vb.) beğendiklerini ifade etmişlerdir. Bu 99 öğrencinin % 34,3 ü bu şıkkı ilk tercih olarak, % 45,5 i ikinci tercih ve % 20,2 si ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Öğrencilerin yine % 23,8 i (99 öğrenci) kurstaki arkadaşlık ilişkilerini beğendiklerini ifade etmişlerdir. Bu 99 öğrencinin % 41,4 ü bu şıkkı ilk tercih olarak, % 37,4 ü ikinci tercih ve % 21,2 si ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Yine öğrencilerin % 17,8 i (74 öğrenci) Kursun eğitim şeklini ve düzeyini beğendiklerini ifade etmişlerdir. Bu 74 öğrencinin % 55,4 ü bu şıkkı ilk tercih olarak, % 25,7 si ikinci tercih ve % 18,9 u ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Öğrencilerin yine % 17,8 i (74 öğrenci) Kursun köklü ve büyük bir kurs olmasını ve Kursun fiziki durumunu beğendiklerini ifade etmişlerdir. Bu 74 öğrencinin % 48,6 sı bu şıkkı ilk tercih olarak, % 25,7 si ikinci tercih ve % 25,7 si ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Bunlardan başka olarak 7 öğrenci hiç bir şeyden memnun olmadıklarını, 6 öğrenci açık liseye ve ÖSS hazırlığına devam edebilmekten ve 3 öğrenci de kursta rencide edici cezaların bulunmamasından memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Bunlardan başka şu cevaplar da ilgimizi çekmektedir: Bahçesi ve oyun alanları (45 öğrenci), Hocamı/öğreticilerimi beğeniyorum (40 öğrenci), Spor aktivitelerin olması (40 öğrenci), Verilen ilave dersler (bilgisayar,mesleki dersler, talim vb.) (33 öğrenci),

Ara sıra pikniğe ve geziye götürülmek (29 öğrenci), Disiplinli olması (25 öğrenci), Sınıflarda bilgisayar olması ve derste bunlardan yararlanmamız (21 öğrenci), Kursumuzda rehber hocamızın ve hemşirenin olması (13 öğrenci) ve Her şey güzel (11 öğrenci).

Öğrencilerin beğendikleri ve hoşlarına giden şeylerin bazıları yine kursların fiziki durumu (köklü ve büyük bir kurs olması, temizliği, kantininin, bahçesinin ve oyun salonunun olması vs.), bazıları idareci ve öğreticilerin durumu (bazı öğreticilerin anlayışlı davranışı, öğreticilerini sevmeleri vs.), bazıları eğitim şekli ve seviyesi ile ilgili olanlar (eğitim kalitesi, verilen ilave dersler, sınıflarda bilgisayar olması ve derslerde bunlardan yararlanılması, açık liseye ve ÖSS'ye hazırlanabilmeleri vs.) ve bazıları da hafızlık eğitiminin sistemi ile ilgili (sosyal faaliyetler, disiplinli olması, ahlaken güzelleşme vs.) olan şeylerdir. Bunların pek çoğu da eğitimin kalitesi ile doğrudan ilgilidir. Bu iki sorunun cevapları arasında bazıları benzerlik göstermektedir. Bunun sebebi kursun birinde olan özelliğin diğerinde olmamasından kaynaklanmaktadır.

Öğrencilere sorduğumuz başka bir açık uçlu soru: “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere şunu yapmazdım” diyebileceğiniz şeyler nelerdir? Önem sırasına göre yazınız.” şeklindedir. Bu soruya alınan cevaplar da yukarıdaki tablolarda yapıldığı şekilde değerlendirilmiştir.

Tablo 40: Öğrencilerin “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere şunu yapmazdım” dedikleri şeyler

“Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere şunu yapmazdım” diyebileceğiniz şeyler nelerdir? Önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Çok sert davranmaz, onları çok sıkımdım	72	57	36	28,1	19	14,8	128	30,8
Azarlayıp kızmazdım	55	53,9	35	34,3	12	11,8	102	24,5
Motivasyonunu bozacak sözler söylemez, hareketler yapmazdım	29	38,2	29	38,2	18	23,7	76	18,3
Onlara surat asmazdım	40	57,1	24	34,3	6	8,6	70	16,8
Onları dövmezdim	42	62,7	17	25,4	8	11,9	67	16,1
Ayırım yapmazdım	27	46,6	13	22,4	18	31	58	13,9

Tablo 40 ın devamıdır

Onları boş bırakmazdım	14	29,8	23	48,9	10	21,3	47	11,3
Küsmez, soğuk davranmazdım	11	29,7	15	40,5	11	29,7	37	8,9
Ceza vermezdim	9	29	18	58,1	4	12,9	31	7,5
İzinlerini kısıtlamazdım	11	36,7	17	56,7	2	6,7	30	7,2
Dersi veremediğinde üzerine gitmezdim	14	48,3	12	41,4	3	10,3	29	7
Başarısız olduğunda azarlamazdım	12	54,5	8	36,4	2	9,1	22	5,3
Onları küçümsemezdim	3	17,6	6	35,3	8	47,1	17	4,1
Ön yargılı olmazdım	8	50	4	25	4	25	16	3,8
Laubali davranmazdım	3	25	8	66,7	1	8,3	12	2,9
Sosyal aktiviteleri yasaklamazdım	7	63,6	4	36,4	0	0	11	2,6
Çok fazla izin vermezdim	5	55,6	3	33,3	1	11,1	9	2,2
Her şeye karışmazdım (Giyim, tıraş vs.)	3	33,3	5	55,6	1	11,1	9	2,2
Sıkıntılarımın acısını öğrencilerimden çıkarmazdım	6	75	1	12,5	1	12,5	8	1,9
Ders konusunda taviz vermezdim	2	28,6	4	57,1	1	14,3	7	1,7
Hafızlığı tamamlama konusunda zorlamazdım	1	33,3	1	33,3	1	33,3	3	0,7
Hemen ailesini aramazdım	2	100	0	0	0	0	2	0,5
Dersi veremediklerinde moralimi bozmam	1	50	1	50	0	0	2	0,5
Özürlü iken ders okutmazdım	0	0	1	100	0	0	1	0,2

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 30,8 i (128 öğrenci) kendileri hoca olsalar öğrencilerine çok sert davranmayacağını, onları çok sıkmayacağını ifade etmişlerdir. Bu 128 öğrencinin % 57 si bu şıkkı ilk tercih olarak, % 28,1 i ikinci tercih ve % 14,8 i ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Yine öğrencilerin % 24,5 i (102 öğrenci) kendileri hoca olsalar öğrencilerini azarlayıp kızmayacağını ifade etmişlerdir. Bu 102 öğrencinin % 53,9 u bu şıkkı ilk tercih olarak, % 34,3 ü ikinci tercih ve % 11,8 i ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Ayrıca öğrencilerin % 18,3 ü (76 öğrenci) kendileri hoca olsalar öğrencilerin motivasyonunu bozacak sözler söylemeyip, hareketler yapmayacağını ifade etmişlerdir. Bu 76 öğrencinin % 38,2 si bu şıkkı ilk tercih olarak, % 38,2 si ikinci tercih ve % 23,7 si ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Ayrıca ankete katılan 3 öğrenci hoca olsa hafızlığı tamamlama konusunda öğrenciyi zorlamayacağını, 2 öğrenci öğrencinin hemen ailesini aramayacağını, 2 öğrenci dersi veremediklerinde kendi moralini bozmayacağını, 1 öğrenci ise öğrenci özürle iken ona ders okutmayacağını söylemişlerdir.

Bunlardan başka; Onları dövmezdim (67 öğrenci), Küsmez, soğuk davranmazdım (37 öğrenci), Başarısız olduğunda azarlamazdım (22 öğrenci), Laubali davranmazdım (12 öğrenci), Sosyal aktiviteleri yasaklamazdım (11 öğrenci), Her şeye karışmazdım (Giyim, tıraş vs.) (9 öğrenci), Ders konusunda taviz vermezdim (7 öğrenci) gibi cevaplar dikkatimizi çekenlerdir.

Bu cevapları Tablo 36 daki “Dersi zamanında ve tam olarak yapamadığınızda hocanızdan nasıl bir ceza görürsünüz? üç tanesini önem sırasına göre yazınız?” sorusuna verilen cevaplarla ve Tablo 38 deki “Kursunuzda hoşlanmadığınız ve canınızı sıkan üç şeyi önem sırasına göre yazınız?” sorusuna verilen cevaplarla karşılaştırdığımızda hemen hepsinin ortak cevaplar olduğunu görmekteyiz. Yani bu soruya verilen cevaplar önceki iki soruya verilen cevapların yeniden tekrarı gibidir. Buda bize öğrencilerin kendilerinin maruz kaldığı durumdan hoşnut olmadıklarını göstermektedir. Bu kadar çok hoşnutsuzluğun olduğu yerde sağlıklı eğitim yapılması düşünülemez.

Yine öğrencilere “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere karşı şöyle davranırdım.” diyebileceğiniz şeyler nelerdir? Önem sırasına göre yazınız.” Şeklinde sorduğumuz bir başka açık uçlu soruya aldığımız cevaplarda aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 41: Öğrencilerin “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere karşı şöyle davranırdım” dedikleri şeyler

“Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere karşı şöyle davranırdım.” diyebileceğiniz şeyler nelerdir? Önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplan	Toplan %
Öğrencilerle daha samimi olur, dertlerini paylaşırdım (bir arkadaş, bir abi gibi)	70	42,7	71	43,3	23	14	164	39,4

Tablo 41 in devamıdır

Onlarla daha çok ilgilenirdim, derslerinde yardımcı olurum	78	47,9	57	35	28	17,2	163	39,2
Anlayışlı davranırdım	59	59	28	28	13	13	100	24
Onları sürekli motive eder, çok çalışmaya teşvik ederdim	24	30,8	25	32,1	29	37,2	78	18,8
İyi davranırdım	39	50,6	23	29,9	15	19,5	77	18,5
Hep güler yüzlü olurum	23	50	13	28,3	10	21,7	46	11,1
Yaptıkları işi onlara sevdirmeye çalışırdım	16	39	11	26,8	14	34,1	41	9,9
İzin verirdim	13	46,4	10	35,7	5	17,9	28	6,7
Onları sık sık ödüllendirirdim	7	25,9	15	55,6	5	18,5	27	6,5
Nasihah ederdim	10	38,5	13	50	3	11,5	26	6,3
Nasıl çalışması gerektiğini anlatırdım	3	14,3	11	52,4	7	33,3	21	5
Adaletle davranırdım	4	21,1	9	47,4	6	31,6	19	4,6
Ezberden kalan zamanda başka şeylerle de uğraşmalarını söylerdim	2	11,8	7	41,2	8	47,1	17	4,1
Disiplinli olurum	9	56,3	5	31,3	2	12,5	16	3,8
Onu anlamaya ve tanımaya çalışırdım	4	25	10	62,5	2	12,5	16	3,8
Başarısızlığın sebebini araştırırdım	8	53,3	4	26,7	3	20	15	3,6
Sabırlı olurum	4	36,4	4	36,4	3	27,3	11	2,6
Hocam gibi davranırdım	8	88,9	0	0	1	11,1	9	2,2
Onların düşüncelerine saygı gösterirdim	4	50	1	12,5	3	37,5	8	1,9
Tembellik yapanlara hafif dayak atardım	3	37,5	4	50	1	12,5	8	1,9
Onları tebrik ederdim	5	71,4	1	14,3	1	14,3	7	1,7
Mesafeli olurum	3	50	1	16,7	2	33,3	6	1,4
Onlara güzel örnek olurum	0	0	1	20	4	80	5	1,2
İbadete daha çok önem verirdim	2	40	2	40	1	20	5	1,2
Geziye, yemeğe vs. götürürdüm	1	25	1	25	2	50	4	1
Onlara güvenirdim	0	0	1	25	3	75	4	1
Bazen azarlardım	0	0	3	75	1	25	4	1
Kendimi geliştirirdim	0	0	2	66,7	1	33,3	3	0,7
Onlara dürüst davranırdım	0	0	0	0	1	100	1	0,2

Ankete katılan öğrencilerin % 39,4 ü (164 öğrenci) ben hoca olsam; öğrencilerimle daha samimi olurum, dertlerini paylaşırdım (bir arkadaş, bir abi gibi) diye cevap vermiştir.

Bu 164 öğrencinin % 42,7 si bu cevabı birinci tercih, % 43,3 ü ikinci tercih ve % 14 ü ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Öğrencilerin % 39,2 si (163 öğrenci) ben hoca olsam; onlarla daha çok ilgilenirdim, derslerinde yardımcı olurduym diye cevap vermiştir. Bu 163 öğrencinin % 47,9 u bu cevabı birinci tercih, % 35 i ikinci tercih ve % 17,2 si ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Öğrencilerin % 24 ü (100 öğrenci) ben hoca olsam; anlayışlı davranırdım diye cevap vermiştir. Bu 100 öğrencinin % 59 u bu cevabı birinci tercih, % 28 i ikinci tercih ve % 13 ü ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Ayrıca 4 öğrenci hoca olsaydım öğrencilerimi bazen azarlardım, 3 öğrenci kendimi geliştirdim ve 1 öğrenci de onlara dürüst davranırdım diye cevap vermişlerdir.

Bunlardan başka verilen; yaptıkları işi onlara sevdirmeye çalışırdım (41 öğrenci), nasihat ederdim (26 öğrenci), ezberden kalan zamanda başka şeylerle de uğraşmalarını söylerdim (17 öğrenci), başarısızlığın sebebini araştırırdım (15 öğrenci), hocam gibi davranırdım (9 öğrenci), tembellik yapanlara hafif dayak atardım (8 öğrenci) ve ibadete daha çok önem verirdim (5 öğrenci) gibi cevaplarda ilginç çeken cevaplar olmuştur.

Bu cevapları da Tablo 37 ve Tablo 39 daki cevaplarla karşılaştırdığımızda, öğrencilerin aldıkları ödül ve kurslarında beğendikleri şeylerle bu soruya verilen cevapların birbirine yakın bir benzerlik göstermektedir. Öğrencilerin hem bu soruya hem de bir sonraki tabloda soruya verdikleri cevaplar bize hafızlık eğitiminin daha verimli hale getirilmesi hususunda ip uçları vermektedir.

Son olarak öğrencilere “Hafızlık eğitiminde sizin önemli gördüğünüz şöyle olmalı diyebileceğiniz eğitim faaliyetleri nelerdir? Önem sırasına göre yazınız.” Şeklinde sorulan soruya alınan cevaplar da aşağıdaki tabloda incelenmiştir.

Tablo 42: Öğrencilerin hafızlık eğitiminde önemli gördüğü ve şöyle olmalı dedikleri eğitim faaliyetleri

Hafızlık eğitiminde sizin önemli gördüğünüz şöyle olmalı diyebileceğiniz eğitim faaliyetleri nelerdir? Önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Kur'an eğitiminde ve ezberlemede bilgisayardan yararlanılmalı	67	83,8	10	12,5	3	3,8	80	19,2
Sosyal faaliyetlere önem verilmeli	38	73,1	11	21,1	3	5,8	52	12,5
Motivasyona önem verilmeli	33	76,7	6	14	4	9,3	43	10,3
Mesleki ve diğer ilave dersler de verilmeli	24	64,9	12	32,4	1	2,7	37	8,9
Arapça da öğretilmeli	20	60,6	13	39,4	0	0	33	7,9
Öncelikle bu iş onlara sevdirmeli	18	58,1	9	29	4	12,9	31	7,5
Ezber başlamadan önce işin tekniği ile ilgili detaylı bilgi verilmeli	14	60,9	6	26,1	3	13	23	5,5
Fiziki şartlar çok güzel olmalı	11	55	9	45	0	0	20	4,8
Maneviyata da ağırlık verilmeli	8	53,3	5	33,3	2	13,3	15	3,6
Kaliteli öğretmenlerin olması	8	57,1	6	42,9	0	0	14	3,4
Hafızlığın rahlede yapılması	6	50	5	41,7	1	8,3	12	2,9
Kişisel eğitim ve hafıza eğitimi	9	75	2	16,7	1	8,3	12	2,9
Öğrenci ezberden başka şeylerle meşgul edilmemeli	10	90,9	1	9,1	0	0	11	2,6
Rehberlik servisi bulunmalı	4	36,4	6	54,5	1	9,1	11	2,6
Sınıflar kalabalık olmamalı	7	70	1	10	2	20	10	2,4
Başarısız olanları başarılıların yanında fazla tutmamak lazım ki onlara kötü örnek olmasınlar	8	80	2	20	0	0	10	2,4
Sabah erken saatlerde ezber için etütler yapılmalı	2	33,3	3	50	1	16,7	6	1,4
Sıkı disiplin olmalı	3	50	3	50	0	0	6	1,4
Resmiyette itibar (gelecek kaygılarının giderilmesi)	0	0	4	66,7	2	33,3	6	1,4
Lise ve ÖSS'ye de öğrenciler hazırlanmalı	2	40	3	60	0	0	5	1,2
Ezberden önce o sayfayı yüzüne dinlerdim	3	60	2	40	0	0	5	1,2
Öğrencilere fiziksel cezalar verilmemeli	3	60	1	20	1	20	5	1,2

Tablo 42 nin devamıdır

Sınıf ve öğrenciler arası yarışma	2	50	2	50	0	0	4	1
Öğrencilerin görüş ve düşüncelerine de değeri verilmeli	2	50	2	50	0	0	4	1
Bu konuda aileler de bilinçlendirilmeli	3	100	0	0	0	0	3	0,7
Ödüllendirme çok yapılmalı	1	33,3	2	66,7	0	0	3	0,7
Kurslar arası yarışmalar	2	100	0	0	0	0	2	0,5
Ezberleri okuyabileceğimiz uygulama ortamı olmalı (mukabele, teravih vs.)	2	100	0	0	0	0	2	0,5

Ankete katılan öğrencilerin % 19,2 si (80 öğrenci) kurslarda eğitim faaliyeti olarak; Kur'an eğitiminde ve ezberlemede bilgisayardan yararlanılmasının faydalı olacağını söylemişlerdir. Bu 80 öğrencinin % 83,8 i bu cevabı birinci tercih, % 12,5 i ikinci tercih ve % 3,8 i ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Öğrencilerin % 12,5 i (52 öğrenci) kurslarda eğitim faaliyeti olarak; Sosyal faaliyetlere önem verilmesinin faydalı olacağını söylemişlerdir. Bu 52 öğrencinin % 73,1 i bu cevabı birinci tercih, % 21,1 i ikinci tercih ve % 5,8 i ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Yine öğrencilerin % 10,3 ü (43 öğrenci) kurslarda eğitim faaliyeti olarak; öğrencilerin motivasyonuna önem verilmesinin faydalı olacağını söylemişlerdir. Bu 43 öğrencinin % 76,7 si bu cevabı birinci tercih, % 14 ü ikinci tercih ve % 9,3 ü ise üçüncü tercih olarak belirtmişlerdir.

Ayrıca 3 öğrenci kurslarda eğitim faaliyeti olarak; bu konuda aileler de bilinçlendirilmeli , 3 öğrenci ödüllendirme çok yapılmalı, 2 öğrenci kurslar arası yarışmalar ve 2 öğrenci ezberleri okuyabileceğimiz uygulama ortamı olmalı (mukabele, teravih vs.) şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Bunlardan başka; mesleki ve diğer ilave dersler de verilmeli (37 öğrenci), Arapça da öğretilmeli (33 öğrenci), ezbere başlamadan önce işin tekniği ile ilgili detaylı bilgi verilmeli (23 öğrenci), hafızlığın rahlede yapılmalı (14 öğrenci), kurslarda rehberlik servisi bulunmalı (11 öğrenci), başarısız olanları başarılıların yanında fazla tutmamak lazım ki onlara kötü örnek olmasınlar görüşü (10 öğrenci), sıkı disiplin olmalı (6

öğrenci), Lise ve ÖSS'ye de öğrenciler hazırlanmalıdır (5 öğrenci), öğrencilere fiziksel cezalar verilmemeli (5 öğrenci) ve öğrencilerin görüş ve düşüncelerine de değeri verilmeli (4 öğrenci) gibi cevaplar da ilginçtir.

Tablo 41 in yorumunda da söylediğimiz gibi Tablo 41 ve 42 de verilen cevaplar hafızlık eğitiminin durumunu öğrenci gözü ile yansıması açısından önemlidir. Bu cevaplarla hafızlık eğitiminin aksayan yönlerini tespit edip, yeni düzenlemeler yapmak mümkün olabilir. Mesela cevapların yoğunlukla işaret ettiği nokta, yoğun ezber ortamının getirdiği bıkkınlıktan ve sıkılmışlıktan sosyal aktivitelerle kurtulma arzudur. Ayrıca öğrencilerin kurs ortamında kendilerini ifade etme arzusu ve dışarıdaki diğer yaşlılarıyla aynı imkanlara sahip olamamanın verdiği eksikliği kurs imkanları ile aşma arzusu burada ifade edilen cevapların sebebi olduğunu düşünmekteyiz. Bu öğrencilerin pek çoğunun orta ve düşük halli ailelerin çocukları olması da bu isteklerde etkili olabilir.

2.2. ANKETE KATILAN ÖĞRETİCİLERLE İLGİLİ BULGULAR

Bu bölümde de ankete katılan öğretmenlerin kişisel bilgileri, mesleki durumu, hafızlık eğitiminin uygulama ve teorisine yönelik düşünceleri ile ilgili bulgular verilecektir. Daha önce öğretmenlerin kurslara göre dağılımını gösteren bir tablo verelim.

Tablo 43: Kurslar ve öğretmen sayıları

Kursun Adı	Bay	Bayan	Toplam
İsmailağa Erkek K.K.	13	0	13
Fatih Camii Erkek K.K.	7	0	7
Fatih Karagümrük Tuba Kız K.K.	0	8	8
G.O.Paşa Küçükköy Merkez Camii K.K.	5	0	5
B.Paşa Devrim Mah. Yeşil Camii K.K.	13	0	13
Pendik Şeyhli Mah. Tuba Kız K.K.	0	13	13
Ümraniye Aziz Mahmut Hüdayi Kız.K.K.	0	6	6
Eyüp Alibeyköy Emniyettepe Kız K.K.	0	6	6
Toplam	38	33	71

2.2.1. Öğreticilerin kişisel bilgileri ile ilgili bulgular

Bu bölümde öğretmenlerimizin cinsiyet, medeni durumu, öğretmenlerin yaşı ve en son mezun oldukları okul ile ilgili bulguları ele alıp incelenmiştir.

Tablo 44: Öğreticilerin cinsiyeti

Cinsiyetiniz?	f	%
Bay	38	53,5
Bayan	33	46,5
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 53,5 i bay ve % 46,5 i ise bayandır. Örneklemimizde yer alan Kur'an Kursu öğretmenlerinin cinsiyetlere göre dağılımında bay ve bayan sayıları birbirine yakınlık arz etmektedir. Fakat Kur'an Kursu öğretmenlerinin genel dağılımında, bayanlar baylara göre daha fazladır.

DİB 2004 yılı istatistiklerine göre 6818 Kur'an Kursu hocasının; 4902 si bayan hoca iken, 1916 sı baydır. Yani tüm öğretmenlerin % 72 si bayan, % 28 ise baydır. Bu rakamlar öğretmenlerin içinde hafızlık veya yüzünden hocası şeklinde bir ayırım yapamadığımız için sadece genel rakamlardır. Bizim örneklemimizde bayların sayısının fazla çıkması seçtiğimiz örneklemdeki kursların özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 45: Öğreticilerin medeni durumu

Medeni haliniz?	f	%
Evli	44	62,0
Bekar	27	38,0
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 62 si evli ve % 38 i de bekindir. Örneklemimizde yer alan Kur'an Kursu öğretmenlerinin içinde evli olanların oranı daha yüksektir.

Bu rakam evrendeki rakamlarla benzerlik arz etmektedir. Fakat bizim örneklemimizde ilgi çekici bir durum bekinden olanların çoğunu bayanların oluşturmasıdır. Erkek öğretmenlerin sadece birisi bekinden iken, bayanların sadece yedisi evli olup 26 tanesi

bekardır. Üstelik bu öğretmenler ülkemiz genelinde yaygın olarak kabul edilen evlenme yaşının üzerindedirler. Bu bekar öğretmenlerin 12 tanesi 25 yaş ve altında, 14 tanesi ise 26-32 yaş aralığındadır. Bu durumun öğrenci öğretici ilişkilerini ne yönde etkilediğinin incelenmesi gerekir.

Tablo 46: Öğreticilerin yaşı

Yaşınız?	f	%
20-25 Yaş Arası	13	18,3
26-30 Yaş Arası	14	19,7
31-40 Yaş Arası	27	38,0
41 Yaş Ve Üzeri	17	23,9
Toplam	71	100,0

Bu tabloya göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 18,3 ü 20-25 yaş arası, % 19,7 si 26-30 yaş arası, % 38 i 31-40 yaş arası ve % 23,9 u ise 41 yaş ve üzeridir. Bu tabloya göre örneklemimizde yer alan öğretmenlerin 31-40 yaş aralığında olanları % 38 ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu rakamlara ve anketi uyguladığımızda gördüğümüze göre öğretmenlerimizin hemen hemen hepsi dinamizm taşıyan genç ve heyecan dolu kişiler olarak görülmektedir.

Tablo 47: Öğreticilerin en son mezun oldukları okullara göre dağılımı

En son mezun olduğunuz okul nedir?	f	%
İmam-Hatip Lisesi	32	45,1
İlahiyat Önlisans-İlahiyat M.Y.O	23	32,4
İlahiyat Fakültesi	4	5,6
İlahiyat Önlisans ve ikinci bir okul(Kamu Yönetimi, Sosyal Bilimler)	4	5,6
Başka bir fakülte	8	11,3
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 45,1 i İmam-Hatip Lisesi, % 32,4 ü İlahiyat Önlisans veya İlahiyat Meslek Yüksek okulu, % 5,6 sı İlahiyat Fakültesi, % 5,6 sı İlahiyat önlisans ile birlikte başka bir yüksek okul veya fakülte (Kamu yönetimi, sosyal bilimler vs.) ve % 11,3 ü ise başka bir fakülte mezunudur.

Hafızlık eğitimini diğer Kur'an Kurslarında verilen eğitimden ayırmak gerekmektedir. Çünkü bu eğitim, diğerlerine göre hem daha uzun soluklu hem de sonuçları açısından daha önemlidir. Zira kullanım sahası olarak diğer kurslardaki eğitimin hitap ettiği ortam ile hafızlığınki aynı değildir. Hafızlık daha ihtisas gerektiren bir saha için icra edilir. Bu sebeple hafızlık eğitimi veren kursların öğreticileri de daha farklı ve nitelikli olmalıdır.

Buna göre Kur'an Kursu öğreticilerinin sahip olması gerekli yeterlilik şartlarını sayarken Akyürek şunları söylemektedir:

“Öğreticinin, öncelikle Kur'an ve dini bilgileri öğretmek için alan bilgisine sahip olması gerekmektedir. Ayrıca alan bilgisini hedef kitleye öğretebilmek için de öğretim bilgi ve becerisine ihtiyacı vardır. Bunun yanı sıra öğreticinin, konu alanı ile öğrencilerin günlük hayatları arasında ilişki kurabilmesine imkan sağlayan genel kültür bilgisine de sahip olması gerekmektedir. Bu temel yeterliklere sahip olabilmeleri için öğreticilerin hizmet öncesinde alan bilgisi, öğretim bilgi becerisi ve genel kültür yönünden yetişmiş olması gerekmektedir. Kur'an kursu öğreticisinin niteliği ülkemizdeki din eğitimi-öğretimi faaliyetlerinin niteliğinin gelişimi ile doğrudan ilişkilidir.” (Akyürek, 2005, 181)

Bu yeterliliğe sahip olabilmek için pedagojik formasyona sahip olmalı, dolayısı ile de bu formasyonu alabilecekleri bir okuldan mezun olmalıdırlar. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Sınav, Atama, Nakil ve Görevde Yükselme Yönetmeliğine göre de (Diyanet İşleri Başkanlığı Sınav, Atama, Nakil ve Görevde Yükselme Yönetmeliği, 23/11/1999 tarihli ve 23885 sayılı Resmi Gazete) normalde dini yüksek öğrenim yapmak Kur'an Kurslarına öğretici olabilmenin şartlarından birisidir. Fakat bu şartları taşıyan adayların sayısının az olması yetkilileri daha kolaylaştırıcı kararlar almaya zorlamış ve bu eğitime sahip olmayan, diğer bazı şartlara sahip kimselerin de bu göreve gelmelerine imkan sağlamıştır.

Bu tabloya göre işi eğitimcilik olan öğreticilerimizin ancak % 5,6 sının ancak formasyona sahip olma ihtimali dikkatimizi çekmektedir. Zira sadece % 5,6 oranında bir öğretici formasyon verebilen bir okuldan yani İlahiyat Fakültesinden mezundur. Bunun neticesini de yine Akyürek şöyle ifade etmektedir:

“...orta öğretim düzeyinde öğrenilen alan bilgisinin yeterli olmayacağı açıktır. Ayrıca orta öğretim döneminde öğretim bilgi ve becerisine yönelik derslerin alınmadığı da düşünülürse, öğretmenlerin yeterliliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.” (Akyürek, 2005, 182)

Bu konuya Buyrukçu da “Kur’an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Göller Bölgesi Örneği)” isimli araştırmasında ulaştığı sonuca göre her ne kadar öğretmenler kendilerini hem alan bilgisi hem de öğretim becerisi açısından yeterli görseler de, Buyrukçu tarafından yapılan değerlendirmeye göre “mesleki bilgileri sınırlı, pedagojik formasyonları ise yetersizdir.”(Buyrukçu, 2001, 109,171) Şeklindeki ifadesi ile durumu ortaya koymaktadır.

2.2.2. Öğreticilerin mesleki durumları

Bu bölümde de öğretmenlerimizin hizmet süreleri, lisansüstü eğitim yapıp yapmadıkları, hafızlık durumu, hizmetiçi eğitim kursuna katılım durumu ve mesai saatleri dışında gelir getiren başka bir işle meşgul olup olmaması ile ilgili bulguları ele alınacaktır.

Tablo 48: Öğreticilerin hizmet süreleri

Hizmet süreniz ?	f	%
1-5 Yıl	17	23,9
6-10 Yıl	17	23,9
11-15 Yıl	11	15,5
16-20 Yıl	21	29,6
21 ve Üzeri Yıl	5	7,0
Toplam	71	100,0

Bu tabloya göre araştırmaya katılan Kur’an Kursu öğretmenlerinin % 23,9 u 1-5 yıl arası, yine % 23,9 u 6-10 yıl arası, % 15,5 i 11-15 yıl arası, % 29,6 s 16-20 yıl arası ve %7 si ise 21 yıl ve üzeri süredir bu sahada görev yapmaktadırlar. Bu durum öğretmenlerin bu konuda acemi olmadıklarını göstermektedir. Zira % 76,1 i 6 yıl veya daha fazla zamandır bu işle meşguldürler.

Tablo 49: Lisansüstü eğitim yapıp yapmama durumu

Lisans üstü eğitim yapıyor musunuz?	f	%
Evet	0	0
Hayır	71	100,0
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin hiç birisi lisans üstü eğitim yapmamaktadır. Öğreticilerin eğitim durumu ile ilgili tablo ile birlikte bu tabloyu ele aldığımızda öğretmenlerin eğitimcilik yapmakla birlikte eğitimcilerle ilgili gerekli eğitimi almadıklarını görüyoruz. Bu konudaki genel düşünce herkes kendi eğitimini hocasından alırken bu işin eğitimciliği ile ilgili gerekli alt yapıyı da aynı zamanda elde ettikleri yönündedir.

Bu konuda esas görev Diyanet İşleri Başkanlığına düşmektedir. Gerek bu öğretmenlerin istihdamı sırasında gerekse istihdamından sonra bu konu göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Öncelikle istihdam sırasında eğitim formasyonu aranmalı, eski öğretmenlerin bu konuda yetişmesi için de yeterli düzeyde hizmet içi eğitim kursu düzenlenmelidir. Tablo 51 e baktığımızda öğretmenlerin çoğunun (% 84,5) hizmet içi eğitim kursuna katıldıklarını görmekteyiz. Fakat bu sayı kişi bazında bir kurs veya en fazla iki kursta kalmaktadır.

Tablo 50: Öğreticilerin hafızlık durumu

Hafız mısınız?	f	%
Hafızım	67	94,4
Yarım Hafızım	1	1,4
Değilim	3	4,2
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 94,4 ü hafız, % 1,4 ü yarım hafız ve % 4,2 si ise hafız değildir. Bu veriler öğreticinin alan bilgisi yeterliliği açısından son derece önemlidir. Hafız yetiştirecek bir hocanın hafız olması elbette önemlidir. Fakat Tablo 47 yi yorumlar iken de ifade ettiğimiz gibi yeterli değildir.

Tablo 51: Öğreticilerin hizmetiçi eğitim kursuna katılım durumu

Hiç Hizmetiçi eğitim kursuna katıldınız mı?	f	%
Evet	60	84,5
Hayır	11	15,5
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 84,5 i hizmet içi eğitim kursuna katılmış ve % 15,5 i ise katılmamışlardır. Sorunun devamında kaç sefer olduğu sorulmaktadır. Bu soruya verilen cevap, katılanların büyük bir çoğunluğu sadece bir sefer, az bir kısmı ise iki sefer katılmışlardır.

Çok hızlı değişen ve yenilenen Dünyada aynı hızla değişen ve gelişen eğitim sistemleri, teknolojileri ve metotlarını takip için bu hizmet içi eğitim kurslarının önemi yadsınamaz. Sürekli öğrenmeyen, kendini günün şartlarına göre yenilemeyen öğreticinin iyi bir öğretici olamayacağı kesindir. Öğreticilerin bilgi ve beceri bakımından eksiklerini gidermesi, kendini sürekli yenilemesi ve geliştirmesi içinde bu hizmetiçi eğitim kurslarının önemi ortadadır.

Hafızlıkla ilgili daha önce yapılmış bir çalışma olmadığı için, genel olarak Kur'an Kursları hakkında yapılmış diğer çalışmaların hemen hemen tümünde hizmet içi eğitim kurslarının altı çizilmiş ve öğretmenlerin bu kurslara olan ihtiyaçları ifade edilmiştir.

(Bu Araştırmalar; Mustafa Büyükdiñç, Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitim sonrası Kur'an Kurslarında eğitim ve öğretim, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2001.- Ayşe Hümeýra Aslantürk, Kur'an Kursu öğretmenlerinin problemleri, Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000.- Eyüp Kirpitçi, Kur'an Kursları ders programlarının geliştirilmesi üzerine bir araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Konya 1996.- Süleyman Zihni Şen, Kur'an Kursu öğrenci ve öğretmenlerinin beklenti ve sorunları, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1995.)

Tablo 52: Mesai saatleri dışında gelir getiren başka bir işle meşgul olup olmaması

Mesai saatleri dışında gelir getiren başka bir işle meşgul oluyor musunuz?	f	%
Evet	21	29,6
Hayır	50	70,4
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 29,6 sı mesai saatleri dışında gelir getiren başka bir işle meşgul olmakta ve % 70,4 ü ise meşgul olmamaktadır. Öğreticilerin meşgul oldukları işler ise; özel ders verme (Arapça, Kur'an, Bilgisayar vs.), cami görevleri, güreş hakemliği, idari işler, özel seminerler, hüsnü hat kursu, yayıncılık vs. dir. Bu konu, öğretmenimizin içinde buldukları mali durumları ile ilgili olduğu için önemlidir. Bu rakamlara göre yaklaşık her üç hocadan birisi ek bir işle meşgul olmakta ve enerjisinin bir kısmını başka yerde tüketmektedir. Bu ise eğitimin kalitesi açısından çok uygun olmasa gerektir.

2.2.3. Öğreticilerin hafızlık eğitimi ile ilgili uygulamaları

Bu bölümde ise öğretmenlerin öğrencilere hafızlık eğitimi verirken uyguladıkları eğitim yaşantıları ile ilgili bulguları ele alınacaktır. Bunlar; şimdiye kadar kaç hafız yetiştirdiği, şu anda kaç öğrencisinin hafızlığa çalıştığı, hafızlığa başlamadan önce öğrencinin ezberleme kabiliyetinin test edilip edilmediği, kendi kurslarında hafızlığa başlayan öğrencilerin yüzde kaçının hafızlıklarını tamamlayabildikleri, ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencilere ne gibi cezalar verdikleri, ezberlerini muntazam yapan başarılı öğrencileri nasıl ödüllendirdiği, kurslarda hoşlanmadıkları ve canlarını sıkın şeyler, kurslarında beğendikleri ve hoşlarına giden şeyler, hafızlık eğitimi verirken karşılaştıkları güçlükler gibi soruların cevaplarından oluşmaktadır.

Tablo 53: Öğreticilerin şimdiye kadar kaç hafız yetiştirdiği

Şimdiye kadar kaç hafız yetiştirdiniz ?	f	%
5 ten az	14	19,7
6-10	10	14,1
11-20	15	21,1

Tablo 53 ün devamıdır

21-30	3	4,2
31 den fazla	29	40,8
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 19,7 si şimdiye kadar 5 ten az, % 14,1 i 6-10 arası, % 21,1 i 11-20 arası, % 4,2 si 21-30 arası ve % 40,8 i ise 31 den fazla hafız yetiştirmişlerdir. Bu Tabloyu Tablo 48 ile birlikte ele aldığımızda öğretmenlerin bu işte kıdemli oldukları açıkça ortadadır.

Tablo 54: Şu anda kaç öğrencisinin hafızlığa çalıştığı

Şu anda kaç öğrenciniz hafızlığa çalışıyor?	f	%
1-5 Arası	2	2,8
6-10 Arası	12	16,9
11-15 Arası	23	32,4
16-20 Arası	27	38,0
21-25 Arası	5	7,0
26 Ve Üzeri	2	2,8
Toplam	71	100,0

Bu tabloya göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 2,8 inin halen 1-5 arası hafızlığa çalışan öğrencisi bulunmakta, % 16,9 unun 6-10 arası, % 32,4 ünün 11-15 arası, % 38 inin 16-20 arası, % 7 sinin 21-25 arası ve % 2,8 inin de 26 ve üzeri sayıda öğrencisi bulunmaktadır. Buradan anladığımız öğretmenlerin çoğu 11-20 arası öğrenci okutmaktadır.

Eğitimin kalitesi açısından hoca başına düşen öğrenci sayısının azlığı önemlidir. Bu rakamlara göre öğretmenlerin yarıya yakını 16 ve üzeri öğrenci ile meşgul olmaktadır. İdeal olanı hoca başına düşen öğrenci sayısının daha da aza indirilmesidir.

Tablo 55: Hafızlığa başlamadan önce öğrencinin ezberleme kabiliyetinin test edilip edilmediği

Hafızlığa başlamadan önce öğrencinin ezberleme kabiliyetini test ediyor musunuz?	f	%
Evet	69	97,2

Tablo 55 in devamıdır

Bazen	1	1,4
Hayır	1	1,4
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 97,2 si hafızlığa başlamadan önce öğrencilerin ezberleme kabiliyetinin test edildiğini, %1,4 ü bazen test edildiğini, % 1,4 ü ise test edilmediğini ifade etmişlerdir. Bu testin yapılması hafızlığın verimliliği ve imkanların sağlıklı kullanılması açısından çok önemlidir. Bununla birlikte testin sonuçlarına göre öğrenci kaydı yapılmadığı takdirde testin yapılmasının bir manası yoktur.

Tablo 78 de Kur'an Kursu Öğreticilerine öğrenci kabulünde aranması muhtemel bazı şartlar sorulmuştur. Bu şartlar; Öğrencinin hafızlık yapabilecek sabır ve dirence sahip olup olmadığına, Öğrencinin hafızlık yapmayı gerçekten isteyip istemediğine, Öğrencinin ezberleme kabiliyetinin olup olmadığına, Velinin çocuğuna hafızlık yaptırmayı gerçekten isteyip istemediğine, Öğrencinin eda ve sedasının uygun olup olmadığına, ve Öğrencinin hal ve gidişinin iyi olup olmadığına bakılıp bakılmadığıdır.

Tablo 79 da ise bu şartlara bakılmaksızın da öğrenci kaydedilip edilmediği sorulmuş ve öğretmenlerin % 39,4 ü kabul edildiğini, % 39,4 ü ise bazen kabul edildiğini ifade etmişlerdir. Bu verilere göre bizde öğrenci kabulünde bu testlerin bir kriter olarak alınmadığı kanaati oluşmuştur.

Tablo 56: Öğreticilerin kendi kurslarında hafızlığa başlayan öğrencilerin yüzde kaçının hafızlıklarını tamamlayabildikleri

Kursunuzda hafızlığa başlayan öğrencilerin yüzde kaç hafızlıklarını tamamlayabiliyorlar?	f	%
50 den az	17	23,9
51-70 arası	25	35,2
71-90 arası	24	33,8
91 ve üzeri	5	7,0
Toplam	71	100,0

Bu yeni tabloya göre Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 23,9 u kendi kurslarındaki öğrencilerin yüzde 50 den daha azının hafızlığı tamamlayabildiklerini, % 35,2 si yüzde

51-70 arası öğrencinin, % 33,8 i yüzde 71-90 arası öğrencinin ve % 7 sininde yüzde 91 ve üzeri sayıdaki öğrencinin hafızlığı tamamlayabildiklerini belirtmişlerdir. Bu oran başarılı bir neticeyi gösterse de başarı oranının yüzde ellinin altında kaldığını söyleyen öğretmenlerin de azımsanılmayacak oranda olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Zira buna göre her dört öğrenciden birisi hafızlığı tamamlayamamaktadır. Öğrenciler bu işi yapmaktan memnun oldukları halde niçin bu kadar yüksek bir rakam hafızlığı tamamlamadan ayrılmaktadır. Bu üzerinde düşünülmesi ve incelenmesi gereken bir durumdur.

Bizce Tablo 26 da ifade ettiğimiz gibi öğrenciler bu memnuniyet duygusunu içinde oldukları, aldıkları hafızlık eğitimi yerine genel hafızlık müessesesini anlamışlardır. Hafızlığı bırakmalarına sebep olarak ta Tablo 36, 38 ve 40 ta ifade ettikleri olumsuzluklar olabilir diye düşünüyoruz.

Kur'an Kursu öğretmenlerinin hafızlıkla ilgili uygulamaları çerçevesinde sorulan: "Ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencilere nasıl davranırsınız? Üç tane cezalandırma usulünü önem sırasına göre yazınız?" Sorusuna verilen cevapların neticesinde bu tablo ortaya çıkmıştır.

Tablo 57: Öğreticilerin ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencilere verdikleri cezalar

Ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencilere nasıl davranırsınız? Üç tane cezalandırma usulünü önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Nasihat ederim	12	57,1	7	33,3	2	9,5	21	29,6
Ailesine haber veririm	1	6,3	7	43,8	8	50	16	22,5
Uyarır, ikaz ederim	12	75	2	12,5	2	12,5	16	22,5
İznini iptal ederim	3	21,4	6	42,9	5	35,7	14	19,7
Konuşur sorgular ve sebebini araştırırım	6	50	4	33,3	2	16,7	12	16,9
Azarlar, kızarım	5	45,5	4	36,4	2	18,2	11	15,5
Ödüllerden ve etkinliklerden mahrum ederim	3	30	2	20	5	50	10	14,1
Mesafeli davranırım	1	11,1	7	77,8	1	11,1	9	12,7
Ceza verme yerine motive etmeye çalışırım	3	37,5	3	37,5	2	25	8	11,3

Tablo 57 nin devamıdır

Yaptığı işin önemini anlatarak daha çok çalışması hususunda iknaya çalışırım	3	37,5	3	37,5	2	25	8	11,3
Küçük Cezalar veririm (sınıfta ayakta durma, para vs.)	0	0	3	42,9	4	57,1	7	9,9
Sitem ederim	3	42,9	4	57,1	0	0	7	9,9
Daha çok çalışmaya teşvik ederim	2	33,3	3	50	1	16,7	6	8,5
Dinlenme saatlerini kısıtlarım	4	66,7	2	33,3	0	0	6	8,5
Eksi (-) veririm ve ertesi gün iki dersi de isterim	4	80	0	0	1	20	5	7
Yanıma alır özel çalıştırırım	1	20	3	60	1	20	5	7
Yeni çalışma teknikleri ile yardımcı olurum	2	40	2	40	1	20	5	7
Duruma göre dayak atarım	0	0	0	0	3	100	3	4,2
Ekstra temizlik, mutfak vs. nöbete gönderirim	0	0	1	33,3	2	66,7	3	4,2
Yapamayacaksa bırakmasını öneririm	0	0	0	0	2	100	2	2,8

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 29,6 sı (21 hoca) ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencilere ceza verme yerine nasihat ettiklerini belirtmişlerdir. Bu 21 hocanın % 57,1 i bu cevabı birinci tercih olarak, % 33,3 ü ikinci tercih olarak ve % 9,5 i de üçüncü tercih olarak seçmişlerdir.

Yine öğretmenlerin % 22,5 i (16 hoca) ceza vermek yerine öğrencinin ailesine bu durumu haber vererek meselenin olumluya çevrilmesi için uğraştıklarını belirtmişlerdir. Bu 16 hocanın % 6,3 ü bu cevabı birinci tercihlerinde, % 43,8 i ikinci tercihlerinde ve % 50 si de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Ve yine % 22,5 i de (16 hoca) ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencileri uyarıp ikaz ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu 16 hocanın % 75 i bu cevabı birinci tercih olarak, % 12,5 i ikinci tercih olarak ve % 12,5 i de üçüncü tercih olarak seçmişlerdir.

Bunlardan başka öğretmenlerin % 4,2 si ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencilere duruma göre dayak attıklarını, % 4,2 si ekstra temizlik, mutfak vs. nöbete gönderdiklerini ve % 2,8 i de öğrenciye yapamayacaksa bırakmasını önerdiğini belirtmişlerdir.

Bu tabloda gördüğümüz bazı uygulamalar da ilgimizi çekmektedir. Bunlar: Konuşur sorgular ve sebebini araştırırım (% 16,9), Azarlar, kızarım (% 15,5), Ceza verme yerine motive etmeye çalışırım (% 11,3), Küçük Cezalar veririm (sınıfta ayakta durma, para vs.) (% 9,9), Yanıma alır özel çalıştırırım (% 7).

Bu cevapları Tablo 36 ile yani öğrencilerin verdikleri cevaplardaki ceza örnekleri ile karşılaştırdığımızda cevapların çoğu birbirleri ile örtüşmektedir. Fakat bazı cezalar (dayak, hakaret, özürlü iken ders isteme ve tepkisizlik) öğretmenlerin cevapları içinde yer almamaktadır. Bu cezaların çok tasvip edilmemesi bize öğretmenlerin bunları gizlediği düşüncesini vermektedir. Zira Tablo 59 ve 61 de öğretmenler, bazı arkadaşlarının öğrencilere olumsuz davranışlarda bulduklarını ifade etmişlerdir.

Bu uygulamaların içinde sağlıklı bir eğitim metodunda uygulanması muhtemel ceza uygulamaları olduğu gibi, eğitimin verimliliğini ve öğrenci psikolojisini olumsuz yönde etkileyen uygulamaların varlığı da dikkatimizi çekmektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi bunun altında yatan sebep öğretmenlerin pedagojik formasyon eksikliğidir. Üstelik eğitimde cezanın yerine ödülün verimlilik açısından daha faydalı olduğu bilinmektedir.

Kur'an Kursu öğretmenlerinin hafızlıkla ilgili uygulamaları çerçevesinde sorulan; "Ezberlerini muntazam yapan başarılı öğrencileri nasıl ödüllendirirsiniz? Üç tane örneği önem sırasına göre yazınız?" şeklindeki soruya verilen cevapların neticesinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

Tablo 58: Öğretmenlerin ezberlerini muntazam yapan başarılı öğrencileri nasıl ödüllendirdiği

Ezberlerini muntazam yapan başarılı öğrencileri nasıl ödüllendirirsiniz? Üç tane örneği önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Kitap, çikolata, dondurma vs. hediye alırım	8	20	20	50	12	30	40	56,3
Takdir ve tebrik ederim	24	82,8	2	6,9	3	10,3	29	40,8
Ekstra çarşı ve ev izni veririm	5	19,2	13	50	8	30,8	26	36,6
Sınıfta örnek gösteririm	11	57,9	5	26,3	3	15,8	19	26,8

Tablo 58 in devamıdır

Ayın birincisi seçerek, panoda isminin karşısına yıldız atarak, grup başkanı seçerek ödüllendiririm	5	35,7	8	57,1	1	7,1	14	19,7
Burs veya harçlık gibi maddi ödüller veririm	1	9,1	6	54,5	4	36,4	11	15,5
Geziye, pikniğe yemeğe götürürüm	0	0	3	37,5	5	62,5	8	11,3
Ona memnuniyetimi ve sevincimi belli ederim	2	25	1	12,5	5	62,5	8	11,3
Onlarla daha çok vakit geçirir- ilgilenirim	4	57,1	1	14,3	2	28,6	7	9,9
Ona teşekkür ederim	5	83,3	0	0	1	16,7	6	8,5
Daha çok çalışması için desteklerim	0	0	3	60	2	40	5	7
Oyun ve dinlenme saatlerini artırırım	1	20	2	40	2	40	5	7
Velisine teşekkür ederim	0	0	1	33,3	2	66,7	3	4,2

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 56,3 ü (40 hoca) ezberlerini muntazam yapan başarılı öğrencileri kitap, çikolata, dondurma vs. hediyelerle ödüllendirdiklerini belirtmişlerdir. Bu 40 hocanın % 20 si bu cevabı birinci tercihlerinde, % 50 si ikinci tercihlerinde ve % 30 u da üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir. Burada akla, Öğreticiler bu paraları nereden buluyor? gibi bir soru gelebilir. Öğreticilerle yaptığımız ikili görüşmelerde bu durumun öğrencilerden alınan ceza paraları ve yardım sever halkın destekleri ile sağlandığı ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 40,8 i (29 hoca) takdir ve tebrik ederek öğrencileri ödüllendirdiklerini belirtmişlerdir. Bu 29 hocanın % 82,8 i bu cevabı birinci tercihlerinde, % 6,9 u ikinci tercihlerinde ve % 10,3 ü de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Yine araştırmaya katılan öğretmenlerin % 36,6 sı (26 hoca) öğrencilere ödül olarak ekstra çarşı ve ev izni verdiklerini belirtmişlerdir. Bu 26 hocanın % 19,2 si bu cevabı birinci tercihlerinde, % 50 si ikinci tercihlerinde ve % 30,8 i de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Ayrıca öğretmenlerin % 7 si öğrenciyi daha çok çalışması için desteklediği, % 7 si oyun ve dinlenme saatlerini artırdığını ve % 4,2 si de velisine teşekkür ederek öğrenciyi ödüllendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Bunlardan başka; Sınıfta örnek gösteririm (% 26,8), Burs veya harçlık gibi maddi ödüller veririm (% 15,5), Onlarla daha çok vakit geçirir-İlgilenirim (% 9,9), Ona teşekkür ederim (% 8,5) gibi cevaplar da ilgimizi çeken cevaplar olarak gözükmektedir. Bu cevapları da Tablo 37 deki öğrencilerin cevapları ile karşılaştırdığımızda cevapların hemen hepsinin birbiri ile örtüştüğü görülmektedir.

Elbette eğitimde, ödüllendirmenin verime müspet yöndeki katkısı herkesin malumudur. Bu sebeple Kur'an Kursu öğretmenlerinin öğrencileri ödüllendirmeleri gayet önemlidir. Fakat ceza örneklerinin ödül örneklerinden daha fazla olması da dikkatimizden kaçmamıştır.

Kur'an Kursu öğretmenlerinin hafızlıkla ilgili uygulamaları çerçevesinde sorulan "Kursunuzda hoşlanmadığınız ve canınızı sıkan üç şeyi önem sırasına göre yazınız" şeklindeki bir başka soruya verilen cevapların neticesinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

Tablo 59: Öğreticilerin kurslarda hoşlanmadıkları şeyler

Kursunuzda hoşlanmadığınız ve canınızı sıkan üç şeyi önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Oyun vakitlerinin ve sahalarının yetersiz olması veya hiç olmaması	3	27,3	6	54,5	2	18,2	11	15,5
Uygulanan müfredat	8	88,9	1	11,1	0	0	9	12,7
Öğreticilere gerekli önemin verilmemesi	1	37,5	1	12,5	4	50	8	11,3
Öğreticiler olarak kendimizi psikolojik baskı altında hissetmemiz (teftiş, öğrencilerin başarısızlığı, vs.)	3	42,9	2	28,6	2	28,6	7	9,9
Çocukların yaramazlık ve saygısızlıkları	1	14,3	4	57,1	2	28,6	7	9,9
Öğrencilerin ders vermemesi	4	57,1	3	42,9	0	0	7	9,9
Ücretlerin azlığı ve uygunsuz çalışma saatleri	1	16,7	1	16,7	4	66,7	6	8,5
Mekan darlığı, fiziki eksiklikler	1	20	3	60	1	20	5	7
Hafızlık sınıflarının kalabalık olması	3	60	2	40	0	0	5	7
Yeteneksiz ve isteksiz öğrencilerin hafızlığa başlatılması	3	60	1	20	1	20	5	7
Vakıf yetkililerinin her işimize karışmaları	4	80	1	20	0	0	5	7

Tablo 59 un devamıdır

Kursta Psikolojik danışmanın-rehber öğretmenin olmaması, Kursta Doktor ve hemşirenin bulunmaması	0	0	1	25	3	75	4	5,6
Öğrencilerin sadece ezber yapmaya zorlanıp başka bir şeyle uğraşmalarına fırsat verilmemesi	2	50	1	25	1	25	4	5,6
Hoşlanmadığım bir şey yok	3	100	0	0	0	0	3	4,2
8. Sınıftan sonra gelen öğrencilerdeki ahlaki bozulmuşluk (öğrencilerin yaşının ileri olması sebebi ile)	1	33,3	1	33,3	1	33,3	3	4,2
İbadetlere gerekli önemin verilmemesi	0	0	2	66,7	1	33,3	3	4,2
Ailelerin ilgisizliği	2	66,7	1	33,3	0	0	3	4,2
Hafızlara gerekli değer verilmemesi	0	0	2	100	0	0	2	2,8
Öğreticiler arasındaki iletişimsizlik	0	0	2	100	0	0	2	2,8
Bazı kurallar (Kravat mecburiyeti vs.)	2	100	0	0	0	0	2	2,8
Öğrencilerle aramızın açılması	0	0	2	100	0	0	2	2,8
Öğrencilerin çok azarlanması ve onlara çok yüklenilmesi	1	50	1	50	0	0	2	2,8
Yemeklerin güzel olmaması	1	50	1	50	0	0	2	2,8
Tatillerin fazlalığı	1	100	0	0	0	0	1	1,4

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 15,5 i (11 hoca) kurslarında hoşlanmadıkları ve canlarını sıkan şey olarak kursların oyun vakitlerinin ve sahalarının yetersiz olması veya olmamasını göstermişlerdir. Bu 11 hocanın % 27,3 ü bu cevabı birinci tercihlerinde, % 54,5 i ikinci tercihlerinde ve % 18,2 si de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Yine araştırmaya katılan öğretmenlerin % 12,7 si (9 hoca) kurslarında hoşlanmadıkları ve canlarını sıkan şey olarak kurslarda uygulanan müfredatı göstermişlerdir. Bu 9 hocanın % 88,9 u bu cevabı birinci tercihlerinde ve % 11,1 i ikinci tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Yine araştırmaya katılan öğretmenlerin % 11,3 ü (8 hoca) kurslarında hoşlanmadıkları ve canlarını sıkan şey olarak kurslarda öğretmenlere gerekli önemin verilmemesini göstermişlerdir. Bu 8 hocanın % 37,5 i bu cevabı birinci tercihlerinde, % 12,5 i ikinci tercihlerinde ve % 50 si de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Ayrıca öğreticilerin % 2,8 i öğrencilerin çok azarlanmasını ve onlara çok yüklenilmesini, % 2,8 i yemeklerin güzel olmamasını ve % 1,4 ü de tatillerin fazlalığını kurslarda hoşlanmadıkları şeyler olarak ifade etmişlerdir.

Bunlardan başka; Çocukların yaramazlık ve saygısızlıkları (% 9,9), Ücretlerin azlığı ve uygunsuz çalışma saatleri (% 8,5), Hafızlık sınıflarının kalabalık olması (% 7), Yeteneksiz ve isteksiz öğrencilerin hafızlığa başlatılması (% 7), Kursta Psikolojik danışmanın-rehber öğretmenin olmaması, Kursta Doktor ve hemşirenin bulunmaması (% 5,6), Hoşlanmadığım bir şey yok (% 4,2), 8. Sınıftan sonra gelen öğrencilerdeki ahlaki bozulmuşluk (öğrencilerin yaşının ileri olması sebebi ile) (% 4,2), Hafızlara gerekli değerin verilmemesi (% 2,8), ÖĞrencilerle aramızın açılması (% 2,8) gibi cevaplar da dikkatimizi çekmektedir.

ÖĞreticilerin hoşlanmadıkları şeyler içinde kendi ihtiyaçlarının yanında öğrencilerin hoşlanmadığı şeylerle aynı olan şikayetler mevcuttur. Bunlar; yemekler, hafızlara olan ilgisizlik, sınıfların kalabalık olması, giyim kuşam sınırlamaları, öğreticilerin öğrencileri azarlayıp zorlaması, öğrenciler arasındaki ahlaki bozukluk, sosyal faaliyetlerin kısıtlanması, tatillerin fazla ve uzun olması, kurslardaki fiziki ve maddi eksiklikler, ibadetlere gerekli önemin verilmemesi, rehberlik vs servislerin olmaması gibi.

Kur'an Kursu öğreticilerinin hoşlanmadığını söylediği şeylerin içinde normal karşılanabilecek şeyler olduğu gibi hafızlık eğitimini etkileyebilecek şeylerde vardır. Mesela; Uygulanan müfredat, ÖĞreticilere gerekli önemin verilmemesi, Ücretlerin azlığı ve uygunsuz çalışma saatleri, Mekan darlığı, fiziki eksiklikler, Hafızlık sınıflarının kalabalık olması, Yeteneksiz ve isteksiz öğrencilerin hafızlığa başlatılması, Kursta Psikolojik danışmanın-rehber öğretmenin olmaması, Kursta Doktor ve hemşirenin bulunmaması, Ailelerin ilgisizliği, Hafızlara gerekli değerin verilmemesi, ÖĞreticiler arasındaki iletişimsizlik ve Tatillerin fazlalığı gibi şikayetler gerek direk gerekse dolaylı olarak eğitime olumsuz etkisi olmaktadır. Bu sebeple bu sorunların giderilmesi bu eğitim için önemlidir.

Kur'an Kursu öğreticilerinin hafızlıkla ilgili uygulamaları çerçevesinde sorulan "Kursunuzda beğendiğiniz ve hoşunuza giden üç şeyi önem sırasına göre yazınız"

şeklindeki bir başka soruya verilen cevapların neticesinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

Tablo 60: Öğreticilerin kurslarında beğendikleri ve hoşlarına giden şeyler

Kursunuzda beğendiğiniz ve hoşunuza giden üç şeyi önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Uygulanan eğitim programı	13	61,9	6	28,6	2	9,5	21	29,6
Öğreticiler arası ilişkilerin sıcaklığı	7	53,8	3	23,1	3	23,1	13	18,3
Disiplin ve düzenin olması	7	58,3	2	16,7	3	25	12	16,9
Kursumuzdaki sevgi ve huzur ortamı	2	18,2	7	63,6	2	18,2	11	15,5
Öğrencilerle olan diyalogumuz	0	0	6	54,5	5	45,5	11	15,5
Fiziki şartların güzelliği (Binaların bakımlı, düzenli ve temiz olması)	2	22,2	5	55,6	2	22,2	9	12,7
İdarecilerimizin tecrübeli olmaları ve onlarla olan güzel ilişkilerimiz	2	25	5	62,5	1	12,5	8	11,3
Öğrencilerin başarılı olmaları	5	62,5	2	25	1	12,5	8	11,3
Yapılan sosyal aktiviteler (gezi, tiyatro, sinema,seminer, konferans vs.)	1	14,3	1	14,3	5	71,4	7	9,9
Kursumuzdaki eğitim düzeyi	1	14,3	3	42,9	3	42,9	7	9,9
Öğrencilere verilen ilave dersler	2	33,3	2	33,3	2	33,3	6	8,5
Öğrencilere gerekli önemin verilmesi	2	50	1	25	1	25	4	5,6
Kursumuzun bahçesinin tertip ve düzeni	1	25	2	50	1	25	4	5,6
Yemeklerin güzel olması	2	66,7	0	0	1	33,3	3	4,2
Hafızlık binasının diğer sınıflardan ayrı olması	2	100	0	0	0	0	2	2,8
Öğrencilerin içinden her ayın birincisinin seçilip ödüllendirilmesi	1	50	0	0	1	50	2	2,8
Kurstaki manevi atmosfer (Toplu halde namaz kılmak, manevi programlar)	0	0	2	100	0	0	2	2,8
Kursta rehberlik servisinin olması	0	0	1	100	0	0	1	1,4
Veli toplantılarının yapılması	1	100	0	0	0	0	1	1,4
Beğendiğim hiç bir şey yok	1	100	0	0	0	0	1	1,4

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 29,6 sı (21 hoca) kurslarında beğendikleri ve hoşlarına giden şey olarak kurslarda uygulanan eğitim programını göstermişlerdir. Bu 21 hocanın % 61,9 u bu cevabı birinci tercihlerinde, % 28,6 sı ikinci tercihlerinde ve % 9,5 i de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Yine araştırmaya katılan öğreticilerin % 18,3 ü (13 hoca) kurslarında beğendikleri ve hoşlarına giden Şey olarak öğreticiler arası ilişkilerin sıcaklığını göstermişlerdir. Bu 13 hocanın % 53,8 i bu cevabı birinci tercihlerinde ve % 23,1 i ikinci tercihlerinde ve % 23,1 i de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Yine araştırmaya katılan öğreticilerin % 16,9 u (12 hoca) kurslarında beğendikleri ve hoşlarına giden Şey olarak disiplin ve düzenin olmasını göstermişlerdir. Bu 12 hocanın % 58,3 ü bu cevabı birinci tercihlerinde, % 16,7 si ikinci tercihlerinde ve % 25 i de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Ayrıca öğreticilerin % 1,4 ü kursta rehberlik servisinin olmasını, % 1,4 ü veli toplantılarının yapılmasını beğendikleri ve hoşlarına giden Şey olarak ifade etmişler ve % 1,4 ü de beğendiği hiç bir Şey olmadığını ifade etmişlerdir.

Bunlardan başka; Öğrencilerle olan diyalogları (% 15,5), Fiziki Şartların güzelliği (Binaların bakımlı, düzenli ve temiz olması) (% 12,7), Öğrencilerin başarılı olmaları (% 11,3), Kursların eğitim düzeyi (% 9), Hafızlık binasının diğer sınıflardan ayrı olması (% 2,8) gibi cevaplar da dikkatimizi çekmektedir. Öğreticilerin beğendikleri Şeylerle öğrencilerin beğendikleri Şeyler birbirine çok yakındır. Bununla birlikte sadece öğreticileri ilgilendiren cevaplar da mevcuttur.

Kur'an Kursu öğreticilerinin memnuniyet içerisinde olması güzel bir durumdur. Bu memnuniyet muhtemelen bütün kurslarda aynı değildir. Zira hoşlanılmayan Şeylerin içinde zikredilen Şeylerin hoşlanılan Şeylerin içinde de zikredilmesi bunu göstermektedir. Bu sebeple kursların, öğreticilerin ve öğrencilerin Şartlarının bütün kurslarda iyileştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte eğitim sistemi ile ilgili eksiklerin de giderilmesi için Kur'an Kursu öğreticilerinin bu Şikayetleri dikkate alınmalıdır.

Kur'an Kursu öğreticilerinin hafızlıkla ilgili uygulamaları çerçevesinde sorulan "Hafızlık eğitiminde karşılaştığınız en önemli üç güçlüğü önem sırasına göre yazınız" Şeklindeki bir başka soruya verilen cevapların neticesinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

Tablo 61: Öğreticilerin Hafızlık eğitimi verirken karşılaştıkları güçlükler

Hafızlık eğitiminde karşılaştığınız en önemli üç güçlüğü önem sırasına göre yazınız?	1. sıra	%	2. sıra	%	3. sıra	%	Toplam	Toplam %
Öğrencilerin yaşlarının ilerlemiş olması ve Öğrenciler arasındaki yaş farkı	13	56,5	7	30,4	3	13	23	32,4
Ailelerin sorumluluklarını yerine getirmemeleri	3	18,8	7	43,8	6	37,5	16	22,5
Öğrencilerin adaptasyon zorluğu çekmeleri sebebi ile öğrencileri sürekli motive etmek zorunda kalmak (Yatılı olma, sınav stresi vs.)	5	41,7	2	16,7	5	41,7	12	16,9
Öğrencilerin velilerinin zorlamasıyla hafızlık yapmaları, kendilerinin istekli olmaması	6	75	1	12,5	1	12,5	8	11,3
Bu eğitimin (diplomasının) resmiyette fazla bir işe yaramaması, Devletin bu kursları gereği gibi desteklememesi	4	50	1	12,5	3	37,5	8	11,3
Hafızlık yapmakta zorlanan öğrencilerin devam ettirilmesi	4	57,1	2	28,6	1	14,3	7	9,9
Kurstaki fiziki-maddi eksiklikler ve Kurstaki monotonluk	4	57,1	3	42,9	0	0	7	9,9
Öğrencilerin ders vermemeleri, başka şeylerle meşgul olmaları (Cep telf. Bilgisayar)	0	0	5	71,4	2	28,6	7	9,9
Öğrencileri çevredeki ve toplumdaki ahlaki bozulmuşluğun etkilemesi	3	50	2	33,3	1	16,7	6	8,5
Diğer okullarda başarılı olama-yanların hafızlığa gönderilmesi	3	50	3	50	0	0	6	8,5
Hafızlık süresinin uzaması ile öğrencilerin sıkıntılarının artması	3	60	2	40	0	0	5	7
Öğrencilerin bilinçsizce hafızlık yapmaları	0	0	3	60	2	40	5	7

Ezber dinlerken zorlanmam (Çocukların ezberlemeden ders vermeye çalışması vs.)	1	33,3	2	66,7	0	0	3	4,2
Hafızlık eğitiminin yeterli bir programa sahip olmaması	2	66,7	0	0	1	33,3	3	4,2
Öğreticilerin öğrencileri çok sıkarak bıktırmaları	0	0	2	66,7	1	33,3	3	4,2
Kız öğrencilerin yaşlarının büyük olması sebebi ile adet hallerinin dersi olumsuz etkilemesi	0	0	2	66,7	1	33,3	3	4,2
Bazı öğrencilerin istekli olmasına rağmen yeteneğinin olmaması	1	50	0	0	1	50	2	2,8
Zor şartlarda çalışmak (Uykusuzluk, açlık, düşük ücret vs.)	1	50	0	0	1	50	2	2,8
Tatillerin çokluğu	0	0	1	50	1	50	2	2,8
Öğrencilerin hafızlığın dışında kendilerini geliştirmemeleri	0	0	1	50	1	50	2	2,8
Kursta söz hakkımızın olmaması	3	100	0	0	0	0	1	1,4

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 32,4 ü (23 hoca) hafızlık eğitimi verirken karşılaştıkları güçlük olarak öğrencilerin yaşlarının ilerlemiş olmasını ve öğrenciler arasındaki yaş farkını göstermişlerdir. Bu 23 hocanın % 56,5 i bu cevabı birinci tercihlerinde, % 30,4 ü ikinci tercihlerinde ve % 13 ü de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Yine araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 22,5 i (16 hoca) hafızlık eğitimi verirken karşılaştıkları güçlük olarak ailelerin sorumluluklarını yerine getirmemelerini göstermişlerdir. Bu 16 hocanın % 18,8 i bu cevabı birinci tercihlerinde, % 43,8 i ikinci tercihlerinde ve % 37,5 i de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Yine araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 19,9 u (12 hoca) hafızlık eğitimi verirken karşılaştıkları güçlük olarak öğrencilerin adaptasyon zorluğu çekmeleri sebebi ile öğrencileri sürekli motive etmek zorunda kalmalarını (Yatılı olma, sınav

stresi vs.) göstermişlerdir. Bu 12 hocanın % 41,7 si bu cevabı birinci tercihlerinde, % 16,7 si ikinci tercihlerinde ve % 41,7 si de üçüncü tercihlerinde ifade etmişlerdir.

Ayrıca öğretmenlerin % 2,8 i tatillerin çokluğunu, % 2,8 i öğrencilerin hafızlığın dışında kendilerini geliştirmemelerini ve % 1,4 ü ise kursta söz hakkımızın olmamasını göstermişlerdir.

Bunların dışında; öğrencilerin velilerinin zorlamasıyla hafızlık yapmaları, kendilerinin istekli olmaması (% 11,3), Bu eğitimin (diplomasının) resmiyette fazla bir işe yaramaması ve Devletin bu kursları gereği gibi desteklememesi (% 11,3), Kurstaki fiziki-maddi eksiklikler ve Kurstaki monotonluk (% 9,9), Öğrencileri çevredeki ve toplumdaki ahlaki bozulmuşluğun etkilemesi (% 8,5), Diğer okullarda başarılı olamayanların hafızlığa gönderilmesi (% 8,5), Hafızlık süresinin uzaması ile öğrencilerin sıkıntılarının artması (% 7), Öğrencilerin bilinçsizce hafızlık yapmaları (% 7), Hafızlık eğitiminin yeterli bir programa sahip olmaması (% 4,2), Bazı öğrencinin istekli olmasına rağmen yeteneğinin olmaması (% 2,8), Zor şartlar altında çalışmak (Uykusuzluk, açlık, düşük ücret vs.)(% 2,8) gibi zorluklar da dikkat çekicidir.

2.2.4. Öğreticilerin hafızlık eğitimi ile ilgili düşünceleri

Bu bölümde ise araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin, hafızlığın işleyişi ve olması gereken şekli ile ilgili düşüncelerini sorulan sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular ışığında incelenecektir. Bu sorular; Size göre bir çocuğun en ideal hafızlığa başlama yaşı kaç olmalıdır? Size göre din görevlisi olacak bir kişinin hafız olması gerekli midir? Size göre din görevlisi olmayanların hafızlık yapmaları gerekli midir? Size göre hafızlığa başlamadan önce çocuğa belli bir düzeyde Arapça öğretmek gerekli midir? Sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulaması hafızlık eğitimini öğrenci sayısı açısından nasıl etkiledi? Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulaması hafızlık eğitimini eğitim kalitesi açısından nasıl etkiledi? Çocuğun gelişmesi ve başarılı olması bakımından hafızlık yapan öğrencinin yatılı mı yoksa gündüzlü mü olması daha iyidir? Sizce ilköğretim mezunu öğrencilerle ilköğretim mezunu öğrencilerden hangileri hafızlıkta daha başarılıdır?

Size göre bu gün Hafızlık Kur'an Kurslarındaki eğitimin amacı nedir? Bu amaçları gerçekleştirebiliyor musunuz? Size göre ideal bir hafızlık eğitimi programı için aşağıdakilerden hangilerini doğru buluyorsunuz? Sizce Hafızlık yaptıran Kur'an Kursları bu günkü statüsünde ve bu metotla verimli midir? Yoksa yeni bir statü veya metoda ihtiyaç var mıdır? Size göre normal bir öğrencinin ideal olarak günde kaç sayfa ham ezber yapmalıdır? Kursunuzun hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında nelere dikkat ediliyor? Bunların hiç birine bakılmaksızın müracaat eden de kabul ediliyor mu? Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaatine katılıyor musunuz? Size göre Kur'an Kursu öğretmenlerinin tahsil durumu en az ne olmalıdır? "Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur'an-ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir" fikrine katılıyor musunuz?

Tablo 62: Çocuğun en ideal hafızlığa başlama yaşı ile ilgili düşünceleri

Size göre bir çocuğun en ideal hafızlığa başlama yaşı kaç olmalıdır ?	f	%
10 Yaş Ve Altı	10	14,1
11-13 Yaş Arası	58	81,7
14 Ve Yaş Ve Üzeri	3	4,2
Toplam	71	100,0

Bu yeni tabloya göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 14,1 i öğrencilerin hafızlığa başlama yaşının 10 yaş veya daha küçük olması gerektiğini, hatta 6-7 yaşların daha uygun olduğunu, % 81,7 si 11-13 yaş arasının daha uygun olduğunu ve % 4,2 si ise 14 yaş veya yukarısının daha uygun olduklarını belirtmişlerdir.

Buradan şunu anlıyoruz ki öğretmenlerin çoğu sekiz yıllık kesintisiz eğitimden sonra başlayan yeni sistemin yerine, eski sistemdeki gibi öğrencilerin daha küçük yaşta bu işe başlamalarının doğru olduğuna inanmaktadırlar. Bu konuda, Tablo 69 daki öğretmenlerin % 90,1 inin sekiz yıllık kesintisiz eğitimin, hafızlık eğitiminin kalitesini olumsuz yönde etkilediğini belirtmeleri ve Tablo 67 deki öğretmenlerin % 83,1 inin sekiz yıllık kesintisiz eğitimin, hafızlık yapmak isteyen öğrenci sayısının son derece azaldığını belirtmeleri de öğretmenlerin bu görüşünü destekler mahiyettedir.

Ayrıca Tablo 61 de, eğitim sırasında karşılaştıkları güçlüklerden bahsederlerken; Öğrencilerin yaşlarının ilerlemiş olması ve Öğrenciler arasındaki yaş farkı, Kız öğrencilerin yaşlarının büyük olması sebebi ile adet hallerinin dersi olumsuz etkilemesi ve Tablo 59 da, 8. Sınıftan sonra gelen öğrencilerdeki ahlaki bozulmuşluk (öğrencilerin yaşının ileri olması sebebi ile) gibi direk bu konu ile ilgili cevaplarla birlikte dolaylı yollardan bu konu ile bağlantılı bir çok cevap vermeleri de onların bu görüşlerini desteklemektedir.

Tablo 63: Din görevlisi olacak bir kişinin hafız olmasının gerekli olup olmaması ile ilgili düşünceleri

Size göre din görevlisi olacak bir kişinin hafız olması gerekli midir ?	f	%
Çok Gereklidir	38	53,5
Gereklidir	18	25,4
Gerekli Değil Ama İyi Olur	15	21,1
Gereksizdir	0	0
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğreticilerinin % 53,5 i din görevlisi olacak kişilerin hafız olması çok gereklidir, % 25,4 ü gereklidir ve % 21,1 i gerekli değil ama iyi olur düşüncesine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Gereksiz olduğunu ise düşünen yoktur. Bu görüşe bir din görevlisi olarak biz de katılmaktayız. Tecrübelerimize göre hafız bir din görevlisi, topluma hafız olmayana göre aynı şartlar altında daha iyi hizmet verebilmekte ve daha verimli olabilmektedir.

Tablo 64: Din görevlisi olmayanların hafızlık yapmalarının gerekli olup olmaması ile ilgili düşünceleri

Size göre din görevlisi olmayanların hafızlık yapmaları gerekli midir ?	f	%
Çok Gereklidir	2	2,8
Gereklidir	19	26,8
Gerekli Değil Ama İyi Olur	45	63,4
Gereksizdir	5	7,0
Toplam	71	100,0

Bu tabloya göre araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğreticilerinin % 2,8 i din görevlisi olmayanların hafızlık yapmalarının çok gerekli olduğunu, % 26,8 i gerekli olduğunu, % 63,4 ü gerekli olmadığını ama iyi olacağını ve % 7 si gereksiz olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Bu sonuç gayet ilginçtir. Zira günlük hayatta bu mesleğin dışında olan bir insana hafızlık ciddi bir ihtiyaç değildir. Ancak bu konuda herhangi bir ilimle meşgul olan veya din görevlisi olan insanlar buna ihtiyaç duyar. Normalde insan ihtiyacı olmayan şeyleri öğrenme yoluna gitmez. Bu görüşün altında yatan duygu ise hafızlığın bir eğitim faaliyetinden daha ziyade dini bir gereklilik olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Öğrencilerde de buna yakın sonuçların çıkması öğrencilerin bu konuda öğreticilerinin etkisi altında olduğunu göstermektedir.

Tablo 65: Hafızlığa başlamadan önce öğrenciye belli bir düzeyde Arapça ğretmenin gerekli olup olmaması ile ilgili düşünceleri

Size göre hafızlığa başlamadan önce çocuğa belli bir düzeyde Arapça öğretmek gerekli midir?	f	%
Çok Gereklidir	8	11,3
Gereklidir	24	33,8
Fark Etmez	29	40,8
Gereksizdir	10	14,1
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan öğreticilerin % 11,3  hafızlığa başlamadan önce öğrenciye belli bir düzeyde Arapça ğretmenin çok gerekli olduğunu, % 33,8 i gerekli olduğunu, 40,8 i fark etmeyeceğini ve % 14,1 i ise gereksiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu tabloya göre bu eğitimin gereksiz olduğunu düşünenlerin azlığı hafızlığa başlamadan önce öğrenciye belli bir düzeyde Arapça ğretmenin gerekli olduğunun önemini göstermesi adına iyi bir göstergedir.

Bu konuda öğrenciler de öğreticilerinden farklı düşünmemektedir. Tablo 30 da araştırmaya katılan öğrencilerin % 4,8 i gereksiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun karşılığında toplam % 66,1 i ise gerekli olduğu yönünde fikir beyan etmişlerdir.

Bu tablolara beraber baktığımızda da Arapça öğretiminin önemine her iki grubunda inandığı ortaya çıkmaktadır. Fakat Tablo 22 de öğrencilerin % 70,7 sinin hiç öğrenmedik, % 4,3 ünün ise yeteri kadar öğrendik şeklindeki beyanı düşündürücüdür. Herkesin önemli olduğunu düşündüğü bu işin gerçekleştirilmemesi incelenmesi gereken bir konudur.

Gerçi hafızlığın sadece Kur'an'ı ezberlemekten ibaretmiş gibi düşünülüp onu anlamaktan uzaklaşılması bu günün meselesi değildir. İslam tarihi içinde bu endişe ta Hz. Ömer tarafından hissedilmiştir. Hz. Ömer'in valilerinden Ebu Musa El-Eşari Basra'da bir çok insanın Kur'an'ı ezberlediğini halifeye yazınca, halife Hz. Ömer onlara maaş bağlamsını yazmıştı. Ertesi sene El-Eşari bu sayının kat kat arttığını haber verdiğinde halife cevaben "Onları kendi hallerine bırak, insanların Kur'an'ı ezberlemekle meşgul olup onun hükümlerini öğrenmeyi terk etmelerinden korkuyorum" demişti (Kettani, c.3 s.95). Bu hadisede de görüldüğü gibi insanlar zaman içinde Kur'an'ı anlamaktan uzaklaşmış sadece onun lafzı ile meşgul olur hale gelmişlerdir.

Bu tabloya göre her ne kadar gereksizdir diyenlerin oranı % 14 gibi az bir oran olsa da, gereklidir cevabını verenlerin oranı da yaklaşık % 45 dir. Bu oranda çok sayılamaz. Bu sebeple bu cevabı vermede eğitim düzeyinin etkisi olup olmadığını yeni bir tabloda bu iki bulguyu karşılaştırarak göreceğiz.

Tablo 66: En son mezun olduğunuz okul nedir? * Size göre hafızlığa başlamadan önce çocuğa belli bir düzeyde Arapça öğretmek gereklidir?

En son mezun olduğunuz okul nedir?	Size göre hafızlığa başlamadan önce çocuğa belli bir düzeyde Arapça öğretmek gereklidir?				Toplam
	Çok gereklidir	Gereklidir	Farketmez	Gereksizdir	
İmam-Hatip Lisesi	4	14	11	3	32
İlahiyat Önlisans-İlahiyat M.Y.O	3	6	11	3	23
İlahiyat Fakültesi	0	1	2	1	4
İlahiyat Ö.L. ve ikinci bir okul(kamu yönetimi, sosyal bilimler)	1	0	2	1	4
Başka bir fakülte	0	3	3	2	8
Toplam	8	24	29	10	71

Bu tabloya göre İmam-Hatip Lisesi mezunu öğreticilerin yaklaşık % 56 sı (18 hoca, genelin % 25,3 ü) Arapça öğrenmeyi gerekli görmekte, % 9,3 ü ise gereksiz bulmaktadır. İlahiyat Önlisans ve İlahiyat M.Y.O mezunlarının ise, % 39 u (9 hoca, genelin % 12,6 sı) Arapça öğrenmeyi gerekli görmekte, % 13 ü ise gereksiz bulmaktadır. İlahiyat Fakültesi mezunlarının ise % 25 gerekli (1 hoca), % 25 i de gereksiz bulmaktadır. Bu bulgulara göre dini tahsil yükseldikçe Arapça öğretimini gerekli bulanların sayısı düşmektedir.

Tablo 67: Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitimine öğrenci sayısı açısından etkisi hakkındaki düşünceleri

Sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulaması hafızlık eğitimini öğrenci sayısı açısından nasıl etkiledi?	f	%
Hafızlık yapmak isteyen öğrenci sayısı son derece azaldı	59	83,1
Hafızlık yapmak isteyenlerin sayısında bir azalma olmadı	12	16,9
Hafızlık yapmak isteyen öğrenci sayısı arttı	0	0
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğreticilerinin % 83,1 i sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitimine öğrenci sayısı açısından etkisinin olumsuz olduğunu belirterek hafızlık yapmak isteyen öğrenci sayısı son derece azaldığını, % 16,9 u ise olumsuz bir etkisi olmadığını belirterek hafızlık yapmak isteyenlerin sayısında bir azalma olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 48 e baktığımızda bu araştırmaya katılan öğreticilerin % 67,7 si sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının başladığı günlerden önce görevde olan öğreticilerdir. Dolayısı ile bu değişimin farkına varmışlardır. Bu değişimi Tablo 68 de Diyanet İşleri Başkanlığının istatistiklerinde daha açık bir şekilde görmek mümkündür.

Tablo 68: 1991-2004 Arası Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an Kurslarında Hafızlığa devam eden öğrenci sayısı

Yıllar	Kız	Erkek	Toplam
1991	6.569	11.655	18.224
1992	6.764	11.523	18.287

Tablo 68 in devamıdır

1993	6.812	12.767	19.579
1994	7.756	13.743	21.499
1995	7.762	13.630	21.392
1996	8.148	14.237	22.385
1997	7.465	13.679	21.144
1998	7.996	13.893	21.889
1999	9.857	9.447	19.304
2000	9.244	8.511	17.755
2001	3.636	2.389	6.025
2002	5.834	3.573	9.407
2003	5.843	3.595	9.438
2004	7.195	4.164	11.359

(**Kaynak:** Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri 1991-2004 yılları ve arası)

Bu tabloya göre Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an Kurslarında hafızlığa devam eden öğrencilerin sayısı 1998 yılına kadar hep bir artış göstermiştir. 1999 Yılından itibaren 2001 yılına kadar ise öğrenci sayılarında çok ciddi düşüşler yaşanmıştır.

Olması muhtemel artışı düşünmesek bile bu yıllar zarfında hafızlığa çalışan öğrenci sayısı yaklaşık üç iken bire düşmüştür. Kanaatimizce bu yıllardaki kayıpların gerek halkımızı gerekse bu işin gönüllülerini bu konuda yeni gayretlerin içine itmiş ve bu gayretlerin neticesinde 2002 yılından itibaren bir nebze de olsa bir toparlanma görülmüştür. Bu tablo da bize sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitimine öğrenci sayısı açısından olumsuz etkisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 69: Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitimine eğitim kalitesi açısından etkisi hakkındaki düşünceleri

Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulaması hafızlık eğitimini eğitim kalitesi açısından nasıl etkiledi?	f	%
Hafızlık eğitiminin kalitesine etki etmedi	3	4,2
Hafızlık eğitiminin kalitesini olumlu yönde etkiledi	4	5,6
Hafızlık eğitiminin kalitesini olumsuz yönde etkiledi	64	90,1
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 4,2 si sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitiminin kalitesine etki etmediğini, % 5,6 sı hafızlık eğitiminin kalitesini olumlu yönde etkilediğini ve % 90,1 i ise hafızlık eğitiminin kalitesini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Bu tablonun neticelerine göre de Tablo 67 deki sonuçlarını ele alırken söylediğimiz gibi sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitimine her yönden olumsuz etkisi olmuştur.

Bu görüşümüzü destekleyen bir başka nokta da Tablo 62 de öğretmenlerin çocuğun en ideal hafızlığa başlama yaşı ile ilgili düşüncelerini yorumlarken hafızlığa başlama yaşının büyümesinin getirdiği sorunlar ve Tablo 70 de öğretmenlerin ilkokul mezunu öğrencilerle ilköğretim mezunu öğrencilerden hangilerinin hafızlıkta daha başarılı olduğu ile ilgili görüşlerinden % 95,8 inin ilkokul mezunu öğrencilerin daha başarılı olduğunu belirtmeleridir.

Tablo 70: Öğreticilerin ilkokul mezunu öğrencilerle ilköğretim mezunu öğrencilerden hangilerinin hafızlıkta daha başarılı olduğu hakkındaki düşünceleri

Sizce ilkokul mezunu öğrencilerle ilköğretim mezunu öğrencilerden hangileri hafızlıkta daha başarılıdır?	f	%
İlkokul (5 Yıl)	68	95,8
İlköğretim (8 Yıl)	3	4,2
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 95,8 i ilkokul mezunu öğrencilerle ilköğretim mezunu öğrencilerden hangilerinin hafızlıkta daha başarılı olduğu sorusuna ilkokul mezunu öğrencileri ve % 4,2 si de ilköğretim mezunu öğrencilerin olduğunu söylemişlerdir.

Burada öğretmenlerin, öğrencilerin hafızlığa başlama yaşı ile ilgili düşüncelerinin bir yansımaları görmekteyiz. İlkokul mezunu bir öğrencinin daha başarılı olması kaçınılmazdır. Zira okul öncesi eğitime ciddi ağırlık verildiği ve bunun öneminin daha iyi algılandığı günümüzde, tamamıyla ezbere dayalı bir eğitim için öğrencinin ne kadar erken başlarsa o kadar iyi olacağı herkesin kabul edeceği bir gerçektir.

Tablo 71: Öğrencinin gelişmesi ve başarılı olması bakımından hafızlık yapan öğrencinin yatılı mı yoksa gündüzlü mü olması ile ilgili düşünceleri

Çocuğun gelişmesi ve başarılı olması bakımından hafızlık yapan öğrencinin yatılı mı yoksa gündüzlü mü olması daha iyidir?	f	%
Yatılı olması daha iyidir	60	84,5
Fark etmez	11	15,5
Gündüzlü olması daha iyidir	0	0
Duruma göre değişir	0	0
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 84,5 i öğrencinin gelişmesi ve başarılı olması bakımından hafızlık yapan öğrenci yatılı mı yoksa gündüzlü mü olması daha iyi olur şeklindeki soruya yatılı olması daha iyidir ve % 15,5 i fark etmez şeklinde ifade etmişlerdir.

Öğreticilerin çoğunluğunun yatılı olması daha iyidir görüşüne rağmen Tablo 61 de öğretmenlerin Hafızlık eğitimi verirken karşılaştıkları güçlüklerin içinde; Öğrencilerin adaptasyon zorluğu çekmeleri sebebi ile öğrencileri sürekli motive etmek zorunda kalmak (Yatılı olma, sınav stresi vs.) zikretmeleri ve öğrencilerin Tablo 38 de kurslarda hoşlanmadıkları şeyleri sayarken yatılı olmayı da zikretmeleri düşündürücüdür.

Tablo 72: Bu gün Hafızlık Kur'an Kurslarındaki eğitimin amacı ile ilgili düşünceleri

Size göre bu gün Hafızlık Kur'an Kurslarındaki eğitimin amacı nedir?	f	%
Sadece hafız yetiştirmek	10	14
Manevi yönü yüksek insanlar yetiştirmek (İyi Müslümanlar)	9	13
Güzel Kur'an-ı Kerim okuyan insanlar yetiştirmek	7	9,9
Kur'an-ı Kerim'in muhafazasını sağlamak	7	9,9
Din eğitiminde temel bir eğitim olarak hafızlık eğitiminin verilmesi	7	9,9
Kur'an'ı sağlam ezberleyen hafızlar yetiştirip hayata hazırlamak	6	8,5
Kur'an'ı ezberleyip onun hükümlerini yaşayan hafızlar yetiştirmek	5	7
Bir din eğitimi faaliyeti yapmak	5	7
Din görevlisi olacakların mesleki ihtiyaçlarını karşılamak	4	5,6
Vatanına-Milletine faydalı bir insan yetiştirmek	3	4,2

Tablo 72 nin devamıdır

İslami ilimleri öğretmek	1	1,4
Kurân Kurslarının bekasını sağlamak	1	1,4
Din eğitiminde hafızlığın avantajlarından yararlanılmasını sağlamak	1	1,4
Cevapsız	5	7
Toplam	71	100

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 14 ü bu gün hafızlık Kur'an Kurslarındaki eğitimin amacını sadece hafız yetiştirmek olarak, % 13 ü manevi yönü yüksek insanlar yetiştirmek (iyi Müslümanlar yetiştirmek) olarak, % 9,9 u güzel Kur'an-ı Kerim okuyan insanlar yetiştirmek olarak, % 9,9 u Kur'an-ı Kerim'in muhafazasını sağlamak olarak, % 9,9 u din eğitiminde temel bir eğitim olarak hafızlık eğitiminin verilmesi olarak, % 8,5 i Kur'an-ı Kerimi sağlam ezberleyen hafızlar yetiştirip hayata hazırlamak olarak, % 7 si Kur'an-ı Kerimi ezberleyip onun hükümlerini yaşayan hafızlar yetiştirmek olarak, % 7 si bir din eğitimi faaliyeti yapmak olarak, % 5,6 sı din görevlisi olacakların mesleki ihtiyaçlarını karşılamak olarak, % 4,2 i vatanına-milletine faydalı bir insan yetiştirmek olarak, % 1,4 ü İslami ilimleri öğretmek olarak, % 1,4 ü Kurân Kurslarının bekasını sağlamak olarak ve % 1,4 ü de din eğitiminde hafızlığın avantajlarından yararlanılmasını sağlamak olarak ifade etmişlerdir.

Bu cevapları yeni bir gruplandırmaya tabi tuttuğumuzda karşımıza beş genel amaç çıkmaktadır. Bunlar Kur'an, Kur'an Kursu ve hafız merkezli amaç (% 43,6), Din eğitimi ve dini eğitim merkezli amaç (% 25,2) İslam'ı iyi yaşama merkezli amaç (% 20) ve Vatana-millete faydalı insan yetiştirme merkezli amaç (% 4,2) dir.

Bu amaçlara bakıldığında öğretmenlere göre hafızlık, yapılması gereken esas gayeye matuf yapılmamaktadır. Zira Kur'an'ın ezberlenmesinin gayesi onu anlama ve anladığımızı kullanma olmalıdır. Halbuki yukarıdaki amaçlara baktığımızda çoğunluğun bu gayenin dışında bu işe yaklaştığı dikkatimizi çekmektedir. Ayrıca bu tablodan anladığımız bir başka konu öğretmenlerin amaç konusunda kafalarının biraz karışık olduğudur.

Tablo 73: Bu amaçları gerçekleştirebilme ile ilgili düşünceleri

Bu amaçları gerçekleştirebiliyor musunuz?	f	%
Evet	49	69,0
Kısmen	14	19,7
Hayır	4	5,6
Cevapsız	4	5,6
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 69 u kendi gayelerini gerçekleştirebildiklerini belirtmişler, % 19,7 si kısmen gerçekleştirebildiklerini ve % 5,6 sı ise bu gayelerini gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 74: İdeal bir hafızlık eğitimi programında olması gerekenlerle ilgili düşünceleri

Size göre ideal bir hafızlık eğitimi programı için aşağıdakilerden hangilerini doğru buluyorsunuz?	f	%
Öğrencinin düzenli bir şekilde oyun oynamasına ve dinlenmesine imkan verilmelidir	31	43,7
Hafızlık eğitimi ezberden başka bazı yan derslerde okutulmalıdır	17	23,9
Hem ezberden başka bazı yan dersler de okutulmalı hem de düzenli bir şekilde oyun oynamasına ve dinlenmesine imkan verilmelidir	14	19,7
Hafızlık yapan öğrenci başka hiç bir şeyle uğraşmamalı, yapabildiği kadar çok ezber yapmalıdır	8	11,3
Cevapsız	1	1,4
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 43,7 si, ideal bir hafızlık eğitimi programında olması gerekenlerle ilgili olarak; öğrencinin düzenli bir şekilde oyun oynamasına ve dinlenmesine imkan verilmesi gerektiğini, % 23,9 u hafızlık eğitimi ezberden başka bazı yan derslerin de okutulması gerektiğini, % 19,7 si hem ezberden başka bazı yan dersler de okutulmasının hem de düzenli bir şekilde oyun oynamasına ve dinlenmesine imkan verilmesinin gerektiğini ve % 11,3 ü de hafızlık yapan öğrencinin başka hiç bir şeyle uğraşmamasını, yapabildiği kadar çok ezber yapması gerektiğini belirtmişlerdir.

Kur'an Kursu öğreticilerinin hafızlığın işleyişı ile ilgili olması gerekenleri ifade ettikleri bu görüşler gayet güzeldir. Araştırmamızın geneline bakıldığında gerek öğrencilerin gerekse öğreticilerin arzu ve isteklerinin bu yönde olduğu şeklindedir. Halbuki bu gün itibari ile bunlar tam manası ile yerine getirilemediği de yine araştırmamızda görölmektedir.

Tablo 75: Hafızlık yaptıran Kursların bu statü ve metotla mı verimli olduğu yoksa yeni bir statü veya metoda ihtiyaç olup olmadığı ile ilgili düşünceleri

Sizce Hafızlık yaptıran Kur'an Kursları bu günkü statüsünde ve bu metotla verimli midir? Yoksa yeni bir statü veya metoda ihtiyaç var mıdır?	f	%
Yeni bir statüye ihtiyaç vardır	35	49,3
Bu statü ve metot yeterlidir	15	21,1
Hem yeni bir statüye hem de yeni bir metoda ihtiyaç vardır	10	14,1
Yeni bir metoda ihtiyaç vardır	8	11,3
Cevapsız	3	4,2
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğreticilerinin % 49,3 ü, hafızlık yaptıran Kur'an Kurslarının bu günkü statüsünde ve bu metotla mı verimli olduğu yoksa yeni bir statü veya metoda ihtiyaç olup olmadığı ile ilgili olarak; yeni bir statüye ihtiyaç olduğunu, % 21,1 i bu statü ve metodun yeterli olduğunu, % 14,1 i hem yeni bir statüye hem de yeni bir metoda ihtiyaç olduğunu ve % 11,3 ü ise yeni bir metoda ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir.

Bu sonuçlara göre öğreticilerin yaklaşık % 75 i bu statü ve/veya metodun değişmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Yani her 4 hocadan 3 ü hafızlığın içinde bulunduğu durumdan hoşnut olmayıp bazı şeylerin değiştirilmesi ve yeniden düzenlenmesi görüşündedirler.

Hafızlığın içinde bulunduğu durum bizce de çağın şartlarına uygun bir eğitim ortamına uymamaktadır. Şöyle ki öğreticilerin pedagojik formasyona sahip olmaması, eğitim binalarının (Kursların) çoğunun bu iş için özel inşa edilmeyip rasgele binaların değişik tadilatlarla eğitim için hazırlanmış olması (ki günümüzde eğitim müesseseleri akıllı binalarda, her türlü tesisin düşünöldüğu komplekslerde yapılmaktadır, Kursları buralarla

kıyasladığımızda arada çok fark vardır), öğrencilerinin belli bir hedefinin olmaması, eğitimin inceleme ve araştırmalara dayanan ciddi bir müfredatının olmaması bize bunu düşündürmektedir. Buna göre de biz bu eğitim sisteminin, olması gerektiği yerin uzağında olduğunu düşünüyoruz.

Tablo 76: Normal bir öğrencinin ideal olarak günde kaç sayfa ham ezber yapması ile ilgili düşünceleri

Size göre normal bir öğrencinin ideal olarak günde kaç sayfa ham ezber yapmalıdır?	f	%
1 sayfa	27	38,0
2 sayfa	23	32,4
3 sayfa	2	2,8
Yapabildiği kadar	19	26,8
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 38 i, normal bir öğrencinin ideal olarak günde kaç sayfa ham ezber yapmasının daha uygun olacağı ile ilgili olarak; günde 1 sayfa, % 32,4 ü günde 2 sayfa, % 2,8 i günde 3 sayfa ve % 26,8 i ise günde yapabildiği kadar ezber yapmasının uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerine "Kursunuzun hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında nelere dikkat ediliyor? (Önem sırasına göre numaralandırınız)" şeklinde sorulan bir soruya cevap olarak; "Ezberleme kabiliyetinin olup olmadığına, Öğrencinin hafızlık yapmayı gerçekten isteyip istemediğine, Velinin çocuğuna hafızlık yaptırmayı gerçekten isteyip istemediğine, Çocuğun eda ve sedasının uygun olup olmadığına, Çocuğun hal ve gidişinin iyi olup olmadığına, Çocuğun hafızlık yapabilecek sabır ve dirence sahip olup olmadığına" şeklinde 6 adet şık verilmiştir. Bu cevaplarla aşağıdaki tablodaki veriler elde edilmiştir.

Tablo 77: Kursunuzun hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında nelere dikkat edildiği ile ilgili düşünceleri

Kursunuzun hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında nelere dikkat ediliyor?	1. Sıra %	2. sıra %	3. sıra %	4. sıra %	5. sıra %	6. sıra %	Toplam	Toplam %
Öğrencinin hafızlık yapabilecek sabır ve dirence sahip olup olmadığına	13,1	16,4	19,7	18	18	14,8	61	85,9
Öğrencinin hafızlık yapmayı gerçekten isteyip istemediğine	62,7	23,7	8,5	5,1	0	0	59	83,1
Öğrencinin ezberleme kabiliyetinin olup olmadığına	31	24,1	22,4	13,8	8,6	0	58	81,7
Velinin çocuğuna hafızlık yaptırmayı gerçekten isteyip istemediğine	0	19,6	16,1	12,5	25	26,8	56	78,9
Öğrencinin eda ve sedasının uygun olup olmadığına	0	10,7	12,5	14,3	17,9	44,6	56	78,9
Öğrencinin hal ve gidişinin iyi olup olmadığına	3,6	3,6	17,9	33,9	28,6	12,5	56	78,9

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 85,9 u (61 hoca) kurslarında hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında öğrencinin hafızlık yapabilecek sabır ve dirence sahip olup olmadığına dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Bu 61 hocanın % 13,1 i bu şıkkı birinci tercih, % 16,4 ü ikinci tercih, % 19,7 si üçüncü tercih, % 18 i dördüncü tercih, % 18 i beşinci tercih ve % 14,8 i de altıncı tercih olarak seçmişlerdir.

Yine öğretmenlerin % 83,1 i (59 hoca) kurslarında hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında öğrencinin hafızlık yapmayı gerçekten isteyip istemediğine dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Bu 59 hocanın % 62,7 si bu şıkkı birinci tercih, % 23,7 si ikinci tercih, % 8,5 i üçüncü tercih ve % 5,1 i dördüncü tercih olarak seçmişlerdir. Öğreticilerden bu şıkkı beşinci tercih ve altıncı tercih olarak seçen olmamıştır.

Öğreticilerin % 81,7 si (58 hoca) kurslarında hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında öğrencinin ezberleme kabiliyetinin olup olmadığına dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Bu 58 hocanın % 31 i bu şıkkı birinci tercih, % 24,1 i ikinci

tercih, % 22,4 ü üçüncü tercih, % 13,8 i dördüncü tercih ve % 8,6 sı beşinci tercih olarak seçmişlerdir. Öğreticilerden bu şıkkı altıncı tercih olarak seçen olmamıştır.

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 78,9 u (56 hoca) kurslarında hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında velinin çocuğuna hafızlık yaptırmayı gerçekten isteyip istemediğine dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Bu 56 hocanın % 19,6 sı bu şıkkı ikinci tercih, % 16,1 i üçüncü tercih, % 12,5 i dördüncü tercih, % 25 i beşinci tercih ve % 26,8 i de altıncı tercih olarak seçmişlerdir. Öğreticilerden bu şıkkı birinci tercih olarak seçen olmamıştır.

Yine araştırmaya katılan öğretmenlerin % 78,9 u (56 hoca) kurslarında hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında öğrencinin eda ve sedasının uygun olup olmadığına dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Bu 56 hocanın % 10,7 si bu şıkkı ikinci tercih, % 12,5 i üçüncü tercih, % 14,3 ü dördüncü tercih, % 17,9 u beşinci tercih ve % 44,6 sı da altıncı tercih olarak seçmişlerdir. Öğreticilerden bu şıkkı birinci tercih olarak seçen olmamıştır.

Yine öğretmenlerin % 78,9 u (56 hoca) kurslarında hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında öğrencinin hal ve gidişinin iyi olup olmadığına dikkat edildiğini belirtmişlerdir. Bu 56 hocanın % 3,6 sı bu şıkkı birinci tercih, % 3,6 sı ikinci tercih, % 17,9 u üçüncü tercih, % 33,9 u dördüncü tercih, % 28,6 sı beşinci tercih ve % 12,5 i de altıncı tercih olarak seçmişlerdir.

Burada ortaya çıkan önem sırasına söylenebilecek pek fazla bir şey yoktur. Önemli olan bu şartlara uyularak öğrenci kabul edilmesidir.

Tablo 78: Bunların hiç birine bakılmaksızın müracaat eden de kabul edilip edilmemesi ile ilgili düşünceleri

Bunların hiç birine bakılmaksızın müracaat eden de kabul ediliyor mu?	f	%
Evet	28	39,4
Bazen	28	39,4
Hayır	15	21,1
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 39,4 ü tablo 77 de verilen cevaplara bakılmaksızın da öğrencilerin hafızlığa kabul edildiğini, % 39,4 ü bazen kabul edildiğini ve % 21,1 i ise kabul edilmediğini belirtmişlerdir. Buradan çıkan sonuç çoğunlukla müracaat eden öğrencilerin kaydının yapılması doğrultusunda bir düşüncenin kurslarda hakim olduğudur.

Öğreticilerle yüz yüze yaptığımız görüşmelerde bu konu ile ilgili olarak şu bilgileri elde ettik: Şu anda gelen her öğrencinin kaydı yapılmaya çalışılmaktadır. Çünkü öğrenci sıkıntısı çekilmektedir. Önceden bu kurslara sınavla öğrenci alınır, hatta kayıt yaptırabilmek için araya hatır konulmuş. Ciddi bir talep söz konusu imiş. Şu anda bu talebin olmaması ve öğrenci müracaatlarının az olması yöneticileri mecburen çok seçici olmadan olabildiğince çok öğrenciyi kaydetmeye zorlamaktadır.

Tablo 79: Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaati ile ilgili düşünceleri

Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaatine katılıyor musunuz ?	f	%
Katılıyorum	5	7,0
Kısmen katılıyorum	42	59,2
Katılmıyorum	22	31,0
Fikrim Yok	2	2,8
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 7 si hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaatine katıldıklarını, % 59,2 si kısmen katıldıklarını, % 31 i katılmadıklarını ve % 2,8 i de fikrinin olmadığını belirtmişlerdir.

Bu konu ile ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığının yaptığı hafızlık sınavını başarı ile geçip belge almaya hak kazanan öğrencileri yansıtan bir tablo vermek faydalı olacaktır.

Tablo 80: 1981-2004 Arası Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan Hafızlık belgesi alanlar

Yıllar	Kız	Erkek	Toplam
1981	208	730	938
1982	252	865	1117
1983	353	1105	1458
1984	539	1392	1931
1985	630	1746	2376
1986	641	1685	2326
1987	602	1981	2583
1988	670	2378	3048
1989	666	2222	2888
1990	764	2520	3284
1991	814	2802	3616
1992	907	3457	4364
1993	930	3241	4171
1994	919	3465	4384
1995	1058	3606	4664
1996	1109	3814	4923
1997	1169	3600	4769
1998	1277	3731	5008
1999	1380	3083	4463
2000	1409	2391	3800
2001	1253	1311	2564
2002	1049	827	1876
2003	779	539	1318
2004	778	532	1310
Toplam	20.156	53.023	73.179

(Kaynak: Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı (1924-1997), Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri 1997-2004 yılları ve arası)

Bu tabloya göre yirmi dört senelik bir dönem içerisinde 73179 öğrenci hafızlığını başarı ile tamamlamış ve belgesini almıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı 2004 yılı istatistiklerine göre halen görevde olan hafız personel sayısı 10705 tir. Normal şartlarda bu güne kadar geçerli olan yasaya göre bir memurun emekli olması için 25 yıl çalışması gerekmektedir. Buna göre 1981 yılında ve daha sonraki yıllarda hafızlık belgesini alıp

göreve başlayan personellerin 2004 yılında hala emekli olmadığını düşünecek olursak 2004 yılındaki hafız personel sayısının azlığı düşündürücüdür. Kaldı ki bu rakamların içinde (Çalışan personel rakamları) 1981 yılından önce göreve başlayan hafız personel sayısı da az değildir. Bu rakamlara göre her yedi hafızdan birisi meslek dışında durmaktadır. Bu ciddi bir kayıptır ve bunun incelenmesi gerekmektedir.

Bu duruma sebep olarak bu araştırmanın sonucunda ulaştığımız bilgilere göre; öğrencilerin hafızlığı tercihini etkileyen faktörler (aile baskısı vs.), öğrencilerin gelecek endişeleri ile başka alanlarda fırsat aramaları, eğitimdeki olumsuz tavır ve davranışların meslekten ve camiadan soğumalara sebep olması gibi etkenler sayılabilir.

Her sahada yapılan işler belli bir neticeye yönelik yapılır. Yani olumlu bir sonuç almak için işler planlanır ve uygulanır. Bu eğitimde de böyledir. İlerde kullanılmayacak bilgi sırf öğretilmiş olmak için öğretilmez. Her bilgi belli bir amaç doğrultusunda öğretilir. Hafızlık da bir eğitim faaliyeti olduğuna göre, bu eğitim de ilerde muhataplar tarafından kullanılсын diye verilir. Aksi takdirde herkes için zaman, para ve emek israfı olur. Bu ise kimse tarafından normal karşılanamaz. Bunun için bu konuya ilgililer tarafından gerekli çareler düşünülmelidir.

Tablo 81: Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaati kısmen de olsa doğru kabul edilecek olursa bunun sebebi ile ilgili düşünceleri

Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaati kısmen de olsa doğru kabul edilirse size göre bunun sebebi ne olabilir?	f	%
Öğreticinin tutumu etkili olmuştur	7	9,9
Öğrenci programa isteyerek katılmamıştır	6	8,5
Bunların hiçbirisi sebep kabul edilemez	3	4,2
Bunların hepsi sebep olabilir	25	35,2
Diğer	26	36,6
Cevapsız	4	5,6
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 9,9 u Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları

kanaati kısmen de olsa doğru kabul edilecek olursa bunun sebebi ile ilgili olarak, öğreticinin tutumunun etkili olduğunu, % 8,5 i öğrencinin programa isteyerek katılmamış olabileceğini, % 4,2 si bunların hiçbirisinin sebep kabul edilemeyeceğini, % 35,2 si bunların hepsinin sebep olabileceğini ve % 36,6 sı ise başka sebeplerin olabileceğini belirtmişlerdir. % 5,6 sı ise bu soruya cevap vermemişlerdir.

Tablo 82: Kur'an Kursu öğretmenlerinin tahsil durumu ile ilgili düşünceleri

Size göre Kur'an Kursu öğretmenlerinin tahsil durumu en az ne olmalıdır?	f	%
İlahiyat Fakültesi mezunu ve hafız	39	54,9
İlahiyat Fakültesi mezunu	1	1,4
İmam-Hatip Lisesi mezunu ve hafız	23	32,4
İmam Hatip Lisesi mezunu	4	5,6
Hafız olursa ilkokul mezunu olabilir	4	5,6
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur'an Kursu öğretmenlerinin % 54,9 u Kur'an Kursu öğretmenlerinin tahsil durumunun en az ilahiyat fakültesi mezunu ve hafız, % 1,4 ü ilahiyat fakültesi mezunu, % 32,4 ü imam-hatip lisesi mezunu ve hafız ve % 5,6 sı imam-hatip lisesi mezunu olması gerektiğini ifade ederken; % 5,6 sı ise hafız olursa ilkokul mezununun da olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu tabloya göre öğretmenlerin tercih ettikleri şıklara bakıldığında % 93 ü hafızlığın bir öğretici için şart olduğunu belirtmişlerdir.

Burada dikkatimizi çeken bir durum vardır. Öğreticilerin % 56,3 ü kendileri bu eğitime ve formasyona sahip olmamalarına rağmen Kur'an Kursu öğretmenlerinin sahip olmaları gerektiğini açık yüreklilikle ifade etmişlerdir. Öğreticilerin çoğunluğu verdikleri bu cevapla kendilerini pedagoji ve eğitim psikolojisi açısından eksik hissedip geliştirme ve yetiştirme ihtiyacını ortaya koymaktadırlar. Bu hafızlık eğitiminin bulunması gerektiği pozisyonu tarif açısından bizim için önemlidir.

Tablo 83: Öğreticilerin “Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur’an’ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir” fikrine katılıp katılmaması ile ilgili düşünceleri

“Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur’an-ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir” fikrine katılıyor musunuz?	f	%
Tamamen katılıyorum	1	1,4
Katılıyorum	21	29,6
Katılmıyorum	38	53,5
Hiç katılmıyorum	9	12,7
Fikrim yok	2	2,8
Toplam	71	100,0

Araştırmaya katılan Kur’an Kursu öğretmenlerinin % 1,4 ü “Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur’an-ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir” fikrine tamamen katıldıklarını, % 29,6 sı katıldıklarını, % 53,5 i katılmadıklarını, % 12,7 si ise hiç katılmadıklarını ve % 2,8 de herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmişlerdir. Tablo 35 de öğrencilere de sorduğumuz bu soruya onlar % 57,2 oranında katıldıklarını, % 22,6 oranında katılmadıklarını ve % 20,2 oranında da herhangi bir fikirleri olmadıklarını belirtmişlerdir. Öğreticilerde kabul etme oranı öğrenciler kadar çok olmasa da öğrencilere etki edecek derecede yeterli olduğu da görülmektedir.

Bu sonuçlara göre % 31 gibi hafife alınmayacak bir oranda hocanın, öğrencinin zorlansa bile hafızlığı tamamlaması için uğraşılması fikrine sahip olmalarının doğru olmadığını düşünüyoruz. Zira öğrenci seçiminde hassas davranılsa böyle sonuçlarla karşılaşma ihtimali zayıflayacaktır. Aksi takdirde zoraki kazandırılan bilgi de kalıcı olmaz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye’de yapılmakta olan hafızlık eğitiminin mevcut durumunu tespit edip, problemlerini ortaya çıkarmak ve bu problemlere çözüm önerileri geliştirmek amacıyla İstanbul’da seçilmiş Hafızlık eğitimi veren 8 Kur’an Kursunda, öğrenciler ve öğretmenler üzerinde yapılan bir alan araştırmasıdır. Araştırmanın amacına uygun hazırlanan iki ayrı veri toplama aracıyla 226 sı kız, 190 ı erkek olmak üzere toplam 416 öğrenci ve 33 ü bayan 38 i bay olmak üzere toplam 71 Kur’an Kursu öğreticisine anket uygulanmıştır.

Elde edilen veriler sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan “SPSS for Windows 11,5” istatistik programına yüklenmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulardaki sayısal değerler tablolarda düzenlenmiş ve ortaya çıkan sonuçlar yorumlanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmamızın bu bölümünü iki kısımda ele alacağız. Birinci kısımda hafızlık eğitimi ile ilgili elde ettiğimiz sonuçları sıralayacağız. İkinci kısımda ise bu sonuçlarda tespit ettiğimiz problemlere sunacağımız çözüm önerilerini sıralayacağız.

SONUÇLAR

1. İslam din eğitimi içinde en eski ve uzun soluklu, önemli bir yer tutmuş olan hafızlık eğitimi ile alakalı yeterli ve müstakil bir araştırma tespit edilememiştir.
2. Hafızlık yapan öğrencilerin çoğunun hafızlıkla birlikte bir başka eğitime de devam ettiği tespit edilmiştir. Öğrencileri buna iten sebep hafızlık diplomasının hayatta tek başına gelecek kazanmada çok etkin bir fonksiyona sahip olmamasıdır. Ya öğrenci kendisi buna yönelmekte veya öğretmenleri onları bu yönde teşvik etmekte ve eğitime devam etmeleri sağlanmaktadır.
3. Öğreticilerle yaptığımız görüşmelerde teftiş uygulamalarının rehberlik esasına dayalı olmadan, eleştiri mantığı içinde yapıldığını, bunun da öğretmenleri olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir.
4. Öğreticilerin çoğu sekiz yıllık kesintisiz eğitimden sonra başlayan yeni sistemin yerine, eski sistemdeki gibi öğrencilerin daha küçük yaşta bu işe başlamalarının doğru

olduğuna inanmaktadırlar. Ayrıca öğreticilerin genel düşüncelerine göre sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulamasının hafızlık eğitimine her yönden olumsuz etkisi olmuştur.

5. Bu gün Kurslarda çoğunlukla hafızlığa başlamadan önce öğrencilerin ezberleme kabiliyeti test edilmektedir. Fakat testin sonucu çok önem arz etmemekte, gelen öğrencilerin pek çoğu kaydedilmektedir.

6. Öğrencilerin kendilerine sunulan ve yapabilme fırsatı buldukları faaliyetlerin hiç birinden % 23 üzerinde memnuniyet belirtmemişlerdir. Bu sonuç öğrencilerin daha farklı şeyleri arzuladıklarını ve beklentilerinin daha farklı olduğunu göstermektedir.

7. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitim uygulamasından sonra kız ve erkek öğrencilerin oranları tersine dönmüş, erkek öğrencilerin hafızlığa yönelişinde çok ciddi azalma olmuştur. Buna sebep olarak da; öğrenci ve öğretmenlerle yüz yüze yaptığımız görüşmelerde edindiğimiz bilgiye göre, erkek öğrencilerin gelecek kaygısının kızlara göre daha çok olduğu ve bu sebeple erkek öğrencilerin hafızlığa daha az ilgi gösterdiği tespit edilmiştir.

8. Hafızlığa çalışan öğrencilerin çoğu 17-18 yaşın üstündedir. Araştırmada ulaştığımız sonuca göre ilköğretimi bitiren öğrenciler hemen hafızlığa başlamamakta ve başka tecrübelerden sonra hafızlığa gelmektedirler. Ayrıca öğrencilerin çoğunun hafızlıktan, mesleki sahada bir gelecek beklentilerinin olmadığı, gözlerinin başka alanlarda olduğu tespit edilmiştir.

9. Ülkemizde kırsal kesimde ve şehirde oturan (fakat çoğunlukla düşük gelir düzeyine sahip), eğitim seviyesi düşük, çoğunlukla kendi işinde çalışan ve çiftçi-işçi gibi meslekleri icra eden ailelerin çocukları hafızlığı tercih etmektedir. Bunun sebebi ise; öğrenci ve öğretmenlerle yüz yüze yaptığımız görüşmelerde; Kursların öğrencilere tanıdıkları maddi ve manevi imkanlarla en azından bir eğitim sahibi (Açık Lise, Açık İ.H.L vs.) olmak veya boş gezmek olarak tespit edilmiştir.

10. Hafızlık, öğrencilerin gözünde herkesin yapması gereken ve her halükarda ise tamamlanması gerekli olan bir eğitimidir. Zira öğrencilere göre Hafızlık dini bir

gerekliliktir. Bu düşünce öğretmenlerle öğrencilerde paralellik göstermekte olduğu için öğrencilerin bu konuda öğretmenlerinden etkilendikleri açıktır.

11. Bu araştırmada ortaya çıkan bir başka sonuç ise hafızlık yapacak öğrenciye ezberlediğini anlayacak kadar da olsa belli bir seviyede, hafızlığın öncesinde veya esnasında Arapça öğretilmesinin iyi olacağıdır.

12. Öğrencilerle yaptığımız görüşmelerde ciddi bir motivasyon ve konsantre gözlemlenmiştir. Öğrenciler kendilerinin seçilmiş insanlar olduklarını düşünmektedirler.

13. Ayrıca öğrencilerin anne ve babaları yeterli dini tahsile sahip değildirler. Yeterli dini tahsile sahip olmamaları ve kendilerindeki bu eksikliği çocuklarında görmek istememeleri, çocukların aileler tarafından hafızlığa yönlendirilmesinde etkili olmuştur.

14. Bu kursların çoğunun öğrencilerden ücret almadığı, aksine öğrencilere maddi destek de sağladığı tarafımızdan araştırmamızın uygulanması aşamasında yaptığımız görüşmelerde tespit edilmiştir.

15. Yaş olarak değişik aktivitelere, dinlenmeye ve rahatlamaya çok ihtiyacı olan bu öğrencilerin, bu tip faaliyetleri yapma şanslarının olmadığı elde ettiğimiz bulgulardan ortaya çıkmaktadır.

16. Kurslarda öğretmenlerin; diğer okullarda başarılı olamayanların hafızlığa gönderilmesinden, hafızlık süresinin uzaması ile öğrencilerin sıkıntılarının artmasından, öğrencilerin bilinçsizce hafızlık yapmalarından, hafızlık eğitiminin yeterli bir programa sahip olmamasından, kız öğrencilerin yaşlarının büyük olması sebebi ile adet hallerinin dersi olumsuz etkilemesinden, vb. problemlerden kaynaklanan hafızlığın işleyişini direkt etkileyen rahatsızlıklar tespit edilmiştir.

17. Kur'an Kursu öğretmenlerinin şimdiye kadar hafızlığa çalıştırdıkları öğrencilerin hafızlığı zamanında tamamlama oranı gayet yüksektir.

18. Öğrenci ve öğretmenlerin memnun oldukları ve olmadıkları şeyleri toplu olarak ele aldığımızda bazı şeylerin hem olumlu hem de olumsuzlar içinde yer aldığını görmekteyiz. Bunun sebebi her kursun özelliği aynı değildir. Birisinde bulunan

güzellikler bir diğesinde bulunmamakta ve bu sebeple aynı olay hem olumlu hem de olumsuz cevapların içinde yer alabilmektedir.

19. Öğrenciler ise hafızlık eğitimi ile alakalı olarak; kız öğrencilerin özürlü iken okumaya zorlanmak, dayak yemek ve geleceğinden endişe duymak vb. gibi olumsuz davranışlardan memnun değillerdir.

20. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu hafızlık yapıyor olmaktan memnun gibi görünseler de yüz yüze yaptığımız görüşmelerden ve araştırmamızdaki bazı sorulara verilen cevaplardan elde ettiğimiz sonuca göre memnuniyetsizliğin oranı aslında hiçte az değildir. Fakat öğrenciler bu memnun olup olmama konusunu içinde oldukları ve aldıkları hafızlık eğitimi yerine, bu soruyu genel hafızlık müessesesi olarak anlamış ve memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Halbuki öğrencilerin pek çoğunda oldukça ciddi rahatsızlıklar vardır. Bunun neticesi olarak her 4 öğrenciden 3 ü zaman zaman hafızlığı bırakmayı düşünmektedirler.

21. Bu bulgular bize öğreticilerin pedagojik formasyon eksikliğini, motivasyon, bilgi ve becerilerinin yeterli olmadığını ve meslekle ilgili destekleyici eğitime ihtiyaçları olduklarını göstermektedir.

22. Öğrencilerin bazı konularda öğreticilerinden şikayetleri olsa da, öğrencilerin çoğunun öğreticilerinden memnun oldukları tespit edilmiştir.

23. Kurslarda öğrencilerin ödüllendirilmesinde ve cezalandırılmasında; umursamama, dayak atma, hakaret vb. bazı olumsuz davranışlar mevcuttur. Bunlar sağlıklı bir eğitimde bulunmaması gerekli şeylerdir.

24. Elde edilen bulguların ışığında hafızlığını tamamlayıp belgesini almış yaklaşık her yedi hafızdan birisinin meslek dışında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca hafız olup da hafızlığını kullanmayacak bir meslekte çalışan insanlarla yaptığımız görüşmelerde ezberlerin çoğunun unutulduğu öğrenilmiştir.

ÖNERİLER

1. Öncelikle Hafızlık eğitimi ile ilgili daha çok sayıda bilimsel çalışma yapılmalıdır. Çünkü bu güne kadar bu konu ile ilgili müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Halbuki bu eğitim, İslam Din eğitimi açısından en eski ve en uzun soluklu olanıdır.
2. Hafızlık eğitimine yeni bir statü kazandırılmalı, öğrencilerin gelecek endişeleri ortadan kaldırılmalıdır. Şu anki şartlar içerisinde hafızlık eğitiminin müstakil bir okul haline gelmesi mümkün görülmemektedir. Fakat diğer meslek liselerinin son sınıfında uygulandığı gibi; İmam-Hatip Liselerine hafızlık bölümleri açılabilir ve öğrenciler iki gün kültür dersleri görür, haftanın geri kalan üç gününde hafızlığa çalışabilirler. Bu şekilde hafızlık iki yılda değil de dört yılda bitebilir. Buna benzer uygulamalar diğer İslam Ülkelerinde de vardır (Bkz. Kuveyt Vakıflar Bakanlığı, 1997). Konu, uzmanlarınca daha da teferruatlı olarak ele alınıp şekillendirilebilir. Bu sayede öğrencilerin hafızlığı zaman kaybı yerine daha da kazançlı bir sistem olarak görmeleri de sağlanmış olur.
3. Öğretici ve öğrencilerin teftişleri esnasında eleştiri mantığından ziyade, rehberlik mantığı esas alınmalı, teftişler ön yargıdan uzak yapılmalı ve öğrenci ve öğreticilerin sevk ve heyecanlarının sönmesine izin verilmemelidir.
4. Hafızlık eğitimi uzman ve ehil kişiler tarafından yeniden ele alınmalı, müstakil bir müfredat ve yönetmelik hazırlanmalı ve bu eğitim sistemi çağın ihtiyaçlarına cevap verecek bir hale getirilmelidir. Hafızlığın bir yaygın eğitim faaliyeti olmadığının aksine bir ihtisas eğitimi olduğunun altı çizilmeli ve tedbirler ona göre düşünülmelidir.
5. Hafızlık için gelen öğrenciler önce hazırlık kursuna tabi tutulmalı, bu kursta öğrencilerin öncelikle hafızlığı tercih sebepleri incelenmeli ve kendilerini neyin beklediği anlatılmalıdır. Hem öğrencilerin hafızlığa başladıktan sonra eğitimi bırakmalarını en aza indirmek için, hem de bitirdikten sonra alakasız işlerle uğraşacak öğrencilerin boştan yere zaman kaybına engel olmak için bu gereklidir ve önemlidir.
6. Hafızlığın geleceği açısından diplomasına resmiyette daha iyi geçerlilik kazandıracak tedbirler düşünülmeli, gerekiyorsa bu eğitim daha uzun yıllara yayılarak bir başka resmi

eğitimle birlikte birleştirilmelidir. Bu gün için buna Açık İlköğretim, Açık İ.H.Lisesi vb. imkanlar mevcuttur.

7. Hafızlık eğitimi, kurs derneklerinin ve vakıflarının müdahalelerinden kurtarılmalı, onların sadece fiziki yapı ile meşgul olmaları, eğitime karışmamaları sağlanmalıdır.

8. Bazı bölgelerde kk kk kursların ayrı ayrı faaliyet yapmaları yerine, bunların bir araya toplandığı, bu eğitim için gerekli fiziki şartlar gz önünde bulundurularak Yatılı Bölge Hafızlık kursları/okulları açılabilir. Bu sayede hem ekonomik, hem de sosyal kazanımlar elde edilebilir.

9. Bazı kurs ve ğreticilerin Hafızlıkla alakalı değişik ezberleme tekniklerini kullandıkları bilinmektedir. Bizce bu tekniklerin tümü bütün öğreticilere öğretilmeli veya her kursta bu teknikleri kullanabilen birer öğretici bulunmalıdır. Bu sayede farklı kabiliyetlere sahip öğrencilere farklı ezberleme teknikleri uygulanabilir ve bu sayede verimin daha da artması sağlanabilir.

10. Kursların, yöneticilerin ve öğreticilerin hurafelerden uzak, bilimsel mantığa ve geniş dünya görüşüne sahip kimseler haline getirilmesi için gayret gösterilmeli ve buralardan yetişen öğrencilerin de bu mantıkta insanlar olarak yetişmesi sağlanmalıdır.

11. Hem ğrenci hem de öğreticilerin çoğunlukla istediği Arapça eğitimi öğrencilere verilmelidir. Günümüzde bunun ehemmiyeti biraz daha artmıştır. Öğrenci psikolojisi açısından da, ne manaya geldiğini bilmediği şeyleri ezberlemek öğrencilerde olumsuzluklara sebep olmaktadır. Bu sebeple hafızlığın öncesinde veya esnasında Arapça eğitimi öğrencilere verilmelidir.

12. Bu kursların ve öğrencilerin geleceği açısından halledilmesi gereken önemli konulardan birisi de güven sorunudur. Gerek toplumun bir kısmının gerekse devletin bazı kurumlarının bu kurslara ve öğrencilere karşı güvensizlik içeren bir ön yargı ve olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları bilinmektedir. Bu güvensizlik hem sorunların haline engel olarak ortada durmakta, hem de öğrencilerin üzerinde ciddi bir psikolojik baskı oluşturmaktadır. Bu sebeple Kur'an Kursları, olabildiğince şeffaf hale getirilmeli ve bu güvensizliği ortadan kaldıracak her türlü tedbir düşünülüp uygulanmalıdır.

13. Hafızlık eğitiminin ve bu kursların amaçları yeniden gözden geçirilmeli, gerekiyorsa yenilenmeli (ki öğretmenlerin bu konudaki kafa karışıklığı bunun gerekliliğini göstermektedir) ve bu amaçlar doğrultusunda yeni programlar ve yönetmelikler hazırlanmalıdır.

14. Hafızlığa öğrenci kabulünde mutlaka isteklilik, yetenek vs. bazı kriterler aranmalı, her gelen öğrenci hafızlığa başlatılmamalıdır.

15. Öğrencilere Hat, Musiki, Halkla İlişkiler vb. ek dersler verilmelidir. Bu sayede hem öğrencilerin farklı kabiliyetler kazanmaları sağlanabilir. Ayrıca mesela Hat dersi öğrencilerin ezberlemede ve ezberlediklerini muhafaza etmede faydalarına olur.

16. Öğrencilerin ezberlediklerini kullanabilecekleri ortamların (Teravih, Mukabele, İmamet vs.) onlara sağlanması ezberlerini sağlamlaştırma ve muhafaza adına önemlidir. Ayrıca diğer derslerde Laboratuvar ne ise hafızlar için de Cami o özelliği taşınmalıdır.

17. Hafızlığa çalışan öğrencilerin bu hafızlığı kullanabilecekleri mesleklerin eğitimini almaları için imkanlar oluşturulmalı, daha sonra bu mesleklere girişte kolaylıklar sağlanmalıdır. Bu sayede ciddi bir emek ve mali kaybın önüne geçilmiş olur.

18. Kurs binaları eğitime daha uygun hale getirilmeli, bundan sonra açılacak kurslar için gerekli kriterleri yerine getirme şartı aranmalıdır. Fiziki durumu uygun olmayan ve apartman dairesinden kursa çevrilmiş yerlere izin verilmemelidir.

19. Kurs binaları için proje yarışmaları düzenlenmeli, eğitime elverişli, öğrencilerin her türlü ihtiyaçlarının gözetildiği güzel binaların tasarlanması sağlanmalıdır. Sınıf ortamından yatak odalarına, yemekhaneden kütüphaneye varıncaya kadar her şey en ince ayrıntısına kadar bu eğitimin ruhuna uygun tasarlanmalıdır.

20. Kurslara eğitim teknolojisi açısından modern araç ve gereçler temin edilmeli, öğrenciler bunlardan yararlandırılmalıdır. Ayrıca bu eğitim için uygun olan eğitim-öğretim; metot, araç, gereçler üzerinde çalışmalar, alan araştırmaları yapılmalıdır.

21. Kurs öğretmenlerinin pedagojik formasyon açıkları giderilmeli ve bundan sonraki aşamada pedagojik formasyon şartı aranmalıdır. Bu gün yaşanan bazı problemlerin altında bu eksikliğin yattığı araştırmamızda görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin sosyo-

ekonomik durumu ve özlük hakları da olabildiğince düzeltilmelidir. Yine Kur'an Kursu öğretmenleri yaptıkları işe uygun bir isimle anılmalı ve öğretmenlik gibi daha uygun bir statüye kavuşturulmalıdırlar.

22. Öğreticilerin kendilerini ve düşüncelerini yenilemeleri sağlanmalıdır. Zaman zaman öğretmenler ve yöneticiler, eğitim teknikleri ve eğitim psikolojisi hakkında hizmet içi eğitim kurs ve seminerlerine tabi tutulmalıdır. Özellikle ödül ve ceza konularında öğretici ve yöneticiler en doğru bilgilerle bilgilendirilmelidir. Ayrıca eğitim teknolojileri hakkında da yeterli donanım verilmelidir.

23. Öğrencisinin Hafızlık imtihanında, mezuniyetinde ve diplomasında öğreticisine de yetki ve söz hakkı verilmelidir.

24. Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin diğer öğrencilere göre eğitime daha çok vakit harcadıkları bilinmektedir. Dolayısı ile bu öğrencilerin daha fazla dinlenmeye ve eğlenmeye ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar göz ardı edilmemeli, bu faaliyetlerden men cezası verilmemeli ve aksine daha fazla faydalanmaları için fırsatlar oluşturulmalıdır.

25. Öğrencilerin sosyal hayatlarını zenginleştirmek ve canlı tutmak için değişik sosyal aktiviteler, spor faaliyetleri ve oyunlar düşünülmeli ve uygulanmalıdır. Ayrıca İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ile görüşülüp o bölgelerde düzenlenen sportif ve kültürel müsabakalara bu kurs ve öğrencilerin de katılımı sağlanmalı, bu sayede öğrencilerin hem kendileri hem de toplumla barışık yaşamaları sağlanmalıdır.

26. Manevi deformasyona maruz kalan öğrencilerin ahlaken daha güzel insanlar olarak yetiştirilmesi, hem şahsi sorumlulukları hem de gelecekte yapacakları işler açısından çok önemlidir. Bunun için gerekli tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- ALAYLIOĞLU, Ruşen-OĞUZKAN, A. Ferhan (1976). **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, İstanbul.
- AKYÜREK, Süleyman (2005/1). **Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlilikleri**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:18 Yıl: 6
- AKYÜZ, Yahya (2001). **Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- AY, Mehmet Emin (1994). **Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Kur'an Kurslarının Problemleri ve Beklentileri**, Uludağ Yayınları, Bursa.
- AY, Mehmet Emin (2000). **Kur'an Öğretiminde Mükafat ve Ceza**, Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- BALTACI, Cahit (2000). **Türk Eğitim Sistemi İçinde Kur'an Kursları**, Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- BAYRAKTAR, M. Faruk (1992). **Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma**, Yıldızlar Matbaası, İstanbul.
- BAYRAKTAR, M. Faruk (2003). **Kur'an Kurslarının Sorunları ile ilgili Bazı Düşünceler**, Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu, Kayseri.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit (1983). **Genel Öğretim Bilgisi**, Binbaşioğlu Yayınevi, Ankara
- BİRİŞİK, Abdülhamit (2002). "**Kur'an**", DİA., Ankara, c., XXVI, 383-388
- BOZKURT, Nebi (1993). "**Darul-Kurra**", DİA., İstanbul, c., VIII, 543-545
- BOZKURT, Nebi (1997). "**Hafız**", DİA., İstanbul, c., XV, 74-78

BUYRUKÇU, Ramazan (2001). **Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Göller Bölgesi Örneği)**, Fakülte Kitapevi, Isparta.

BÜYÜKDİNÇ, Mustafa (2001). **Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitim sonrası Kur'an kurslarında eğitim ve öğretim**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

CANAN, İbrahim (2004). **Rivayetlerin Işığında Kur'an-ı Kerim'in Cem edilmesi**, Kur'an'ın Mucizevi Korunması, ss: 29-60 Işık Yayınları, İstanbul.

CEBECİ, Suat (1996). **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi**, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÇELEBİ, Ahmet (1976). **İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi**, Çev: Ali Yardım, Damla Yayınevi, İstanbul.

DAĞ, Mehmet-ÖYMEN, Hıfzurrahman R (1974). **İslam Eğitim Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri

Diyanet İşleri Başkanlığı APK Dairesi (1999). **Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı (1924-1997)**, Ankara.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Kursları İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği (2000)

EBU DAVUD, Süleyman b. El-Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani (2000), **Süneni Ebi Davud**, Daru's-Selam, Riyad, III. Baskı.

EL-BUHARİ, Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. El-Muğire Ebu Abdillah (2000). **Sahihu'l-Buhari**, Daru's-Selam, Riyad, III. Baskı.

EL-KETTANİ, Muhammed Abdülhay (1993). **Et-Teratibu'l-İdariyye**, Çev: Ahmet Özel, İz Yayıncılık, İstanbul.

ELMALILI, Hamdi Yazır (1935). **Hak Dini Kur'an Dili**, İstanbul.

- GENÇ, Yusuf (1997). **Kur'an kurslarında eğitim ve toplum (Sakarya örneği)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GÖZÜTOK, Şakir (2002). **İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi**, Fecr Yayınevi, Ankara.
- HALİFE BİN HAYAT (2001). **Tarihu Halife bin Hayyat**, Çev: Abdulhalik Bakır, Ankara.
- HAMİDULLAH, Muhammed (2000). **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, Çev: Salih Tuğ, İfav Yayınları, İstanbul.
- HEYET (1992). **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Çağ yayınları, İstanbul.
- İBN HİŞAM, **Es-Siretü'n-Nebeviyye**, Daru İbn Kesir, Tahkik, M. Es-Saka, İ. El-Ebyari, A. Şebli, ts.
- İBN MACE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebi'i el-Kazvini (2000). **Sünenu İbn Mace**, Daru's-Salam, Riyad, III. Baskı.
- İBN MANZUR, Muhammed bin Mükrem, **Lisanü'l Arap**, Darü'l-Fıkr, I-XXVI, Beyrut, ts.
- İBN SA'D (1957). **Et-Tabakatü'l-Kübra**, Beyrut.
- KANAD, H. Fikret (1976). **Kısaltılmış Pedagoji**, İstanbul.
- KARAÇAM, İsmail (1990). **Sonsuz Mucize Kur'an**, Çağ Yayınevi, İstanbul.
- KAZICI, Ziya (1983). **Ana Hatları ile İslam Eğitim Tarihi**, Bir Yayınları, İstanbul.
- KAZICI, Ziya (2000). **Bir Eğitim Kurumu Olarak Darul-Kurra**, Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- KAZICI, Ziya (2003). **İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi**, İfav Yayınları, İstanbul.
- KAZICI, Ziya (2004). **Osmanlı'da Eğitim Öğretim**, Bilge Yayınları, İstanbul.
- KESKİOĞLU, Osman (1953). **Kur'an Tarihi**, İstanbul.

- KİRPİTÇİ, Eyüp (1996). **Kur'an Kursları ders programlarının geliştirilmesi üzerine bir araştırma**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KUR'AN-I KERİM VE AÇIKLAMALI MEALİ (2002). Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- Kuveyt Vakıflar Bakanlığı (1997). **Kur'an-ı Kerim ve Kur'an'ı Ezberleme Metotları**, Sempozyum Özel Sayısı, Kuveyt.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. El-Haccac b. Müslim el-Kuşeyri en-Nisaburi (2000). **Sahihü'l-Müslim**, Daru's-Selam, Riyad, III. Baskı.
- NESAI, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan (2000). **Sünenu'n-Nesai**, Daru's-Selam, Riyad, III. Baskı.
- ÖCAL, Mustafa (2003). Müzakere, Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu, Kayseri.
- ÖNKAL, Ahmet (2000). Müzakere, Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- ÖZBEK, Abdullah (1988). **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, Esra Yayınları, Konya.
- ŞEN, Süleyman Zihni (1995). **Kur'an kursu öğrenci ve öğretmenlerinin beklenti ve sorunları**, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ŞENGÜL, İdris (2004). **Hz. Osman Döneminde Kur'an-ı Kerim'in İstinsahı, Çoğaltılıp Neşredilmesi**, Kur'an'ın Mucizevi Korunması, ss: 89-118 Işık Yayınları, İstanbul.
- TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜĞÜ, Ankara
- TEKİNEŞ, Ayhan (2004). **Cibril'in Son Dersi: Arza-i Ahira**, Kur'an'ın Mucizevi Korunması, ss: 175-196 Işık Yayınları, İstanbul.

TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed b. İsa (2000). **Camiu't-Tirmizi**, Daru's-Selam, Riyad, III. Baskı.

VAROL, M. Bahaüddin (2000). **Hulefa-i Raşidin Dönemi Eğitim ve Öğretim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:10, ss:479-504.

VAROL, M. Bahaüddin (2001). **Hulefa-i Raşidin Dönemi Eğitim ve Öğretim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış II**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:11, ss: 157-176.

www.diyamet.gov.tr

YILDIRIM, Suat (1983). **Kur'an- Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş**, Ensar Neşriyat, İstanbul.

ZENGİN, Z.Salih (2002). **II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi**, Akçağ Yayınları, Ankara.

EKLER

EK 1: Diyanet İşleri Başkanlığı Kuran Kursları İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği

(Resmi Gazete Yayın Tarih ve Sayısı: 03/03/2000/23982)

BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

Amaç

Madde 1- Bu Yönetmeliğin amacı; Kur'an kurslarının, Kur'an kursu öğrenci yurt veya pansiyonlarının açılış ve çalışmaları, kurslarda verilen eğitim-öğretim hizmetleri ile bunların yönetilmesi ve denetlenmesi esaslarını belirlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönetmelik, Başkanlığa bağlı Kur'an kursları, Kur'an kursu öğrencileri yurt veya pansiyonları ile buralarda yürütülen hizmetleri kapsar.

Dayanak

Madde 3- Bu Yönetmelik, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4- Bu Yönetmelikte geçen:

- a) Başkanlık;** Diyanet İşleri Başkanlığını,
- b) Müftülük;** İl ve ilçe müftülüklerini,
- c) Müftü;** İl ve ilçe müftülerini,
- d) Müdür;** Kur'an kursları müdürünü,
- e) Kurs Yöneticisi;** Kur'an kursu yöneticisini,
- f) Yurt veya Pansiyon Yöneticisi;** Bu Yönetmeliğe göre açılan yurt veya pansiyonların yöneticisini,
- g) Öğretici;** Kur'an kursu öğreticisini,

h) Nöbetçi Öğretici; Yurt veya pansiyonlarda kalan öğrencilerin ders saatleri dışında eğitimleri ve sorunları ile ilgilenen görevliyi,

İ) Geçici Öğretici; bu Yönetmeliğinin 21 inci maddesine göre görevlendirilen öğreticileri,

i) Öğrenci; kurslara devam edenleri,

j) Kurs; Arzu eden vatandaşlara Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak yüzünden okumayı öğretmek, ibadetler için gerekli süre, ayet ve duaları ezberletmek, hafızlık yaptırmak ve İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları hakkında bilgiler vermek için açılan Kur'an kurslarını,

k) Yaz Kursu; İlköğretimin 5 inci sınıfını bitirenler için tatillerde ve Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetiminde yaz aylarında açılan Kur'an kurslarını,

İ) Yurt veya pansiyon; Kur'an kursunda okuyan öğrencilerin barınma, yatma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılandığı yeri,

m) (Ek: 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete);(Mülga: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete)

İKİNCİ KISIM

Kur'an Kursları

BİRİNCİ BÖLÜM

Kur'an Kurslarının Amacı

Kursların amacı

Madde 5- Kur'an kurslarının amacı, nitelikleri uygun olan vatandaşlara;

a) Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak, yüzünden okumayı öğretmek,

b) Kur'an-ı Kerim'i doğru bir şekilde okumayı sağlayıcı bilgileri (tecvid, tashih-i huruf ve talim) uygulamalı olarak öğretmek,

c) İbadetler için gerekli süre, âyet ve duâları doğru olarak ezberletmek ve bunların meallerini öğretmek,

d) Hafızlık yaptırmak,

e) İslâm Dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile Peygamberimizin hayatı ve örnek ahlâkı (sireti) hakkında bilgiler vermektir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kursların Açılışı ve Kayıt İşlemleri

Kursun açılışı

Madde 6- Kurslar, Başkanlıkça Milli Eğitim Bakanlığı ile koordine edilerek gerekli görülen il, ilçe, belde ve köylerde açılır.

Kurs binaları, imkânlar ölçüsünde Başkanlıkça hazırlatılan projelere uygun olarak yaptırılır. Müftülükler, kendi bölgelerinde kurs yapımı ile ilgili gerçek veya tüzel kişilerce girişilecek teşebbüsleri bu açıdan yönlendirirler ve çevrenin ihtiyacını karşılayacak olan projeyi Başkanlıktan temin ederek uygulanmasını sağlarlar.

Müftülükler, yeteri kadar derslik, yönetim odası, teneffüs alanı, tuvalet, lâvabo ve benzeri bölümleri bulunmayan yerlerde kurs açılması için yapılan başvuruları işleme koymazlar.

Gerçek veya tüzel kişilere ait binalarda kurs açılabilmesi için ayrıca bina sahibinin en az üç yıl süre ile binanın kullanım hakkını Diyanet İşleri Başkanlığına vermesi şarttır.

Hazırlanan kurs binaları bizzat ilgili müftü tarafından görülerek bu maddede belirtilen şartlara uygunluğu tespit edildikten sonra açılış için Başkanlığa teklifte bulunulur.

Açılış şartları

Madde 7- Bir yerde kurs açılabilmesi için;

a) Yönetmeliğin 6 ncı maddesi esaslarına göre en az 20 öğrenci alabilecek kapasitede bir binanın hazırlanması,

b) Milli eğitim ve sağlık müdürlüklerince bu binanın eğitim-öğretim ve sağlık açısından kurs binası olmaya elverişli olduğuna dair rapor düzenlenmesi,

c) Eğitim-öğretim için gerekli araç ve gereçlerin temini ile bunların ilgili müftülükçe demirbaş kaydının yapılmış olması,

d) (Değişik: 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete);(Değişik: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete) Kurs

açılması için en az 15 öğrencinin, öğrenciler küçük ise kanunî temsilcilerinin başvurması,

e) Kurs açılma teklifinin Başkanlığa ulaştırılması,

f) Kurs açılması istenen bina hakkında Başkanlığa intikal eden mevcut bilgilerin ve çevrenin kursa ihtiyacı olup olmadığının Başkanlık müfettişleri veya Din Eğitimi Dairesi Başkanlığınca yerinde tetkik ve tespit edilerek değerlendirilmesi, bu mümkün olmadığı takdirde Başkanlıkça verilecek yetkiye göre söz konusu değerlendirmenin ilgili il müftüsünce yapılması,

gereklidir.

Başkanlıkça kursun açılması uygun görüldükten ve mahalline gerekli tebligat yapıldıktan sonra kurs açılmış olur.

Başkanlıkça açılan kurslara standart kurs tabelası asılır.

Diyanet İşleri Başkanlığı dışında vakıf ve dernekler dahil hiçbir gerçek veya tüzel kişi tarafından kurs açılmaz.

Kayıt şartları

Madde 8- Kursa kayıt olacaklarda aşağıdaki şartlar aranır:

a) Türk vatandaşı olmak, (yabancı uyruklu olanlar, Dışişleri Bakanlığının görüşü alındıktan sonra, Başkanlığın izni ile kursa kaydedilebilirler),

b) İlköğretimi bitirmiş olmak.

Kayıt için gerekli belgeler

Madde 9- Kursa kayıt olacaklardan;

a) Dilekçe,

b) İlköğretimi bitirdiğini gösteren belgenin aslı veya onaylanmış örneği, yaz Kur'an kursları için ise ilköğretimin 5 inci sınıfını geçtiğini gösteren karnenin okul yönetimince onaylanmış örneği,

c) Nüfus hüviyet cüzdanının fotokopisi veya örneği,

d) 2 adet vesikalık fotoğraf, istenir.

Kayıt işlemleri

Madde 10- Başkanlıkça ayrı bir tarih bildirilmediği takdirde kayıt işlemleri her yıl Eylül ayı içinde yapılır. Ancak gerektiğinde Ekim ayında da kayıt yapılabilir.

Kursa kayıt için başvuranlar, gerekli belgeleri tamamlamaları hâlinde başvuru sıralarına göre öğrenci sicil defterine kaydedilirler. Hafızlığa çalışan öğrenciler için ayrı sicil defteri tutulur.

Öğrenci durum çizelgeleri

Madde 11- Kursa devam eden öğrencilerin öğrenci durum çizelgeleri, hafızlığa çalışan ve Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyan öğrenciler için ayrı ayrı olmak üzere Ekim ayı sonu itibarıyla ilgili kurs yöneticisi tarafından doldurulup imzalanarak müftülüğe teslim edilir. Bunlardan hafızlığa çalışanların öğrenci durum çizelgeleri müftülükçe onaylandıktan sonra bir nüshası ile yüzünden okuyanların kız-erkek olarak sayıları en geç Kasım ayı sonunda, Başkanlıkta olacak şekilde gönderilir. Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyanların öğrenci durum çizelgeleri müftülükte muhafaza edilir.

Öğrenci nakli

Madde 12- Kurs öğrencilerinin başka bir kursa naklen gitmeleri hâlinde, bunların ayrılış ve kayıt işlemleri geciktirilmeden ilgili müftülüklerce yapılır.

Kayıt silme

Madde 13- Aşağıdaki hâllerde öğrencilerin kursla ilişkileri kesilir.

a) Bir ders yılında özürsüz toplam 45 gün veya aralıksız 30 gün devamsızlığı olanlar,

b) Yönetimce belirlenen kurallara uymayan, kursun düzen ve disiplinini bozan, verilen ödev ve görevleri yapmayan, tutum ve davranışları İslâm Dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile bağdaşmayan öğrencilerden yazılı olarak iki defa uyarıldığı hâlde tutum ve davranışlarında düzelme olmayanlar.

Kursla ilişkileri kesilen öğrencilerin yurt veya pansiyonla da ilişkileri kesilir ve bunların ayrılış sebepleri ile tarihleri sicil defterine işlenir.

Kurslarda öğrenci mevcudu

Madde 14- Kurslarda sınıf mevcudunun 15 öğrenci olması esastır. Ancak öğretici sayısının yeterli olmadığı hallerde bu sayı 30'a kadar çıkabilir. Öğrenci sayısının 30'u aşması halinde ikinci bir sınıf açılır. Öğretici sayısı

elverişli olduğu hallerde mevcut öğrenciler, öğretmenler arasında müftülükçe taksim edilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Eğitim ve Öğretim

Program ve uygulanması

Madde 15- Kurslarda Başkanlıkça hazırlanan eğitim ve öğretim programları uygulanır. Derslerde, Başkanlıkça yayınlanan ders kitapları ile diğer eğitim araçları kullanılır.

Eğitim-öğretimin başlaması ve sona ermesi

Madde 16- Kursta eğitim-öğretim, Ekim ayının ilk haftasında başlar, Mayıs ayının son haftasında sona erer.

Hafızlık yapacakların seçimi

Madde 17- Hafızlığa ayrılacak olan öğrenciler, yıl sonu sınavlarında, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden işlek olarak okuma ve ezber kabiliyetleri de dikkate alınarak, sınav komisyonlarınca seçilirler. Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı kurs dışında öğrenenlerden hafız olmak isteyenlerin seçimi de aynı usul ile yapılır.

Hafızlığa ayrılan öğrenciler için, komisyonca örneği Başkanlıkça belirlenen bir belge düzenlenir ve kayıtla ilgili diğer belgelerle birlikte öğrenci dosyasında saklanır.

Bir yerde birden çok kurs olduğu takdirde, hafızlığa çalışan öğrenciler bu amaçla ayrılacak bir kursta toplanabilirler. Hafızlığa başlatılan öğrenciler, hafızlıklarını tamamlayıncaya kadar iki yıl eğitim-öğretime devam ederler. Bu süre en çok bir yıl daha uzatılabilir.

Dinlenme tatili

Madde 18- Kur'an kursları, yarı yıl dinlenme tatiline ilköğretim ve orta öğretim kurumları ile birlikte girer. Ayrıca, doğal afet, kötü hava şartları ve benzeri sebeplerle okullar tatil edildiği takdirde o yerdeki Kur'an kursları da kendiliğinden tatile girer.

Haftalık ders saatleri ve ders konularının işlenmesi

Madde 19- Kurslarda haftalık ders saatleri:

a) Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma çalışmaları yapılan kurslarda: 18 saat Kur'an-ı Kerim, 1 saat İtikat, 3 saat İbadet, 1 saat Siyer, 1 saat Ahlâk dersi olarak 24 saat zorunlu, ders yapılır.

b) Hafızlık çalışması yapılan kurslarda; haftalık ders programları 24 saat üzerinden düzenlenir. Bu sürenin 20 saati Kur'an-ı Kerim, 1 saati İtikat, 1 saati İbadet, 1 saati Siyer ve 1 saati de Ahlâk dersi için ayrılır.

Gerektiğinde kurslarda ikili öğretim yapılabilir.

Tekli eğitim-öğretim yapılan kurslarda dersler 45, teneffüsler 15 dakika; ikili eğitim-öğretim yapılan kurslarda ise dersler 40, teneffüsler 10 dakika olarak uygulanır.

Programlarda yer alan dersin konusu, Öğrenci Yoklama ve Ders Defterine yazılarak dersi işleyen öğretici tarafından imzalanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yönetim

Kursun yönetimi ve kurs yöneticisi

Madde 20- Kursların yönetimi, ilgili müftünün gözetimi altında kurs yöneticisine aittir.

Birden fazla öğretici olan kurslarda öğreticilerden birisi müftülüğün teklifi ve mülkî amirin onayı ile kurs yöneticisi olarak görevlendirilir ve adı Başkanlığa bildirilir. Bir öğretici bulunan kurslardaki öğreticiler aynı zamanda o kursun yöneticisidirler.

Öğreticilikte geçici olarak görevlendirilecekler

Madde 21- (Değişik: 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete);(Değişik: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete) Kurslarda öğretici ihtiyacının kadrolu öğreticilerle karşılanması esastır. Ancak bu ihtiyaç kadrolu öğreticilerle karşılanamadığı takdirde, Devlet memuru, memur emeklisi veya sigortalı olup Kur'an kursu öğreticiliği yapabilecek niteliğe sahip olanlar, ilgili müftünün teklifi ve mülki amirin onayı ile geçici olarak Kur'an kursu öğreticiliğinde görevlendirilebilir.

Kur'an kursu reticilerinde 23/11/1999 tarihli ve 23885 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Sınav, Atama, Nakil ve Görevde Yükselme Yönetmeliğinde belirtilen nitelikler aranır.

Öğreticilerin başka kurslarda geçici olarak görevlendirilmesi

Madde 22- Öğrencisi bulunmayan kursların üreticileri, yaz aylarında üretici ihtiyacı olan başka kurslarda müftülükçe geçici olarak görevlendirilebilir.

Memur olmayanların kurslarda çalıştırılması

Madde 23- Kadrolu personel dışında, kurslarda ve eklentilerinde görev alacak olanlar, ilgili müftünün teklifi ve mülki amirin onayı ile görevlendirilirler.

İzinler

Madde 24- Kur'an kursu üreticileri, kurslarda eğitim-öğretim devam ettiği sürece yıllık izin kullanamazlar.

Ek ders ücretleri

Madde 25- Kurslarda yönetici ve üretici olanlar ile reticilikte geçici olarak görevlendirilenlerin ek ders ücretleri, 29/8/1984 tarihli ve 84/8502 sayılı Kararnamenin eki Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kurslarında Okutulacak Ders Saatleri ile Ek Ders Ücretlerine Dair Esaslar'a göre ödenir.

En az beş öğrenciye hafızlık yaptıran üreticilere, öğretimin devam etmesi kaydıyla ek ders ücreti yıl boyunca ödenir.

Kurslarda bulundurulmayacak yayınlar ve yasak faaliyetler

Madde 26- Kursta, Başkanlık ve diğer resmî kurum ve kuruluşların yayınları ile Başkanlıkça uygun görülmüş olan yayınların dışında basılı, sesli ve görüntülü yayınlar ve Diyanet İşleri Başkanlığı mührünü taşımayan Kur'an-ı Kerimler bulundurulamaz ve öğrencilere tavsiye edilemez. Kursta siyasî nitelikte etkinliklere izin verilmez.

Kurslarda sosyal ve kültürel faaliyetler

Madde 27- Kurslarda, Kur'an kurslarını tanıtmak, Kur'an öğretimini yaygınlaştırmak ve verimi artırmak amacıyla derslerin dışındaki vaaz, konferans, seminer ve benzeri sosyal ve kültürel etkinliklerin yapılabilmesi ilgili müftülüğün iznine bağlıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sınavlar ve Belge İşlemleri

Sınav komisyonları

Madde 28- Kursta Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyan öğrencilerin sınavlarını yapacak olan komisyonlar, ilgili müftü, müftü yardımcısı, Kur'an kursu müdürü, vaiz veya murakıbbın başkanlığında, sınavı yapılacak kursun yöneticisi ve sınava girecek öğrencinin öğreticisi olmak üzere üç kişiden oluşur. Öğreticisi tek olan kurslarda sınav komisyonu yukarıda belirtilenlerden birinin başkanlığında kurs öğreticisi ve müftünün uygun bulacağı bir din görevlisinden oluşur. İhtiyaç duyulması hâlinde bu komisyonların sayısı çoğaltılabilir.

Yurt içinde ve yurt dışında hafızlık tespit sınavı komisyonları Başkanlıkça oluşturulur. Komisyon üyelerinin çoğunluğunda hafızlık şartı aranır. Yurt dışında Hafızlık Tespit Sınav Komisyonu, din hizmetleri müşavirinin Başkanlığında kurulur, komisyon üyeleri yurt dışında görevli olanlar arasından seçilir.

Sınavların şekli ve zamanı

Madde 29- Kur'an kurslarında okuyan öğrenciler için;

- a) Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma,
  - b) Hafızlık tespit,
- sınavları yapılır.

Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma kursunu bitirme sınavı, her öğretim yılı sonunda, derslerin kesildiği günü izleyen ilk Pazartesi gününden itibaren programda yer alan konulardan sözlü olarak yapılır.

Hafızlık tespit sınavı ise Başkanlık merkezinde, Başkanlıkça uygun görülen illerde, yurt dışı din hizmetleri müşavirliklerinde, din hizmetleri müşavirliği bulunmayan yerlerde ise ataşeliklerde sözlü olarak yapılır.

Dışarıdan hafızlık belgesi almak isteyenler ile Kur'an kurslarına devam edip önceki yıllarda yapılan hafızlık tespit sınavlarında başarılı olamayanlardan tekrar sınava girmek isteyenler, 30 Nisan tarihine kadar buldukları il müftülüklerine dilekçe ile başvururlar.

Müftülükler, hafızlık tespit sınavına girecek Kur'an kursu öğrencileri ile dışarıdan sınava girmek için başvuranların isim listelerini ayrı ayrı düzenleyerek 15 Mayıs tarihine kadar Başkanlığa gönderirler.

Kur'an kursu öğrencisi veya dışarıdan sınava girecek her adaya ilgili müftülüklerce fotoğraflı ve onaylı sınava giriş belgesi verilir. Sınava girecekler, sınava giriş belgesi ile birlikte nüfus cüzdanı fotokopisi ve sınav giriş belgelerindeki fotoğrafın aynı olan iki adet vesikalık fotoğrafı yanlarında bulundururlar.

Başkanlık merkezindeki hafızlık tespit sınavına girmek isteyenler ise, bir dilekçe ile, nüfus cüzdanı fotokopisi ve yeni çekilmiş üç adet vesikalık fotoğrafla birlikte Başkanlığa başvururlar Başkanlıkça kendilerine fotoğraflı ve onaylı sınav giriş belgesi verilir.

Yurt dışında sınava girmek isteyenler de yukarıda belirtilen belgelerle birlikte din hizmetleri müşavirliklerine ve atâşeliklerine başvururlar, müşavirlik ve atâşeliklerce kendilerine fotoğraflı ve onaylı sınav giriş belgesi verilir.

Değerlendirme

Madde 30- Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma kurslarında yapılan sınavlarda değerlendirme, her ders için ayrı ayrı olmak üzere 100 puan üzerinden yapılır. Başarılı sayılabilmek için derslerin her birinden en az 50 puan alınması şarttır.

Hafızlığa çalışmış olan öğrencilerin hafızlık tespit sınavlarında değerlendirme ise, sadece Kur'an-ı Kerim'i hıfz için 100 puan üzerinden yapılır. Başarılı sayılabilmek için en az 50 puan alınması şarttır.

Belge işlemleri

Madde 31- Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma kurslarını başarıyla bitiren öğrencilere Başkanlıkça bastırılan ve müdür veya yönetici tarafından imzalanıp ilgili müftü tarafından onaylanan Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğrenenlere mahsus Kur'an Kursu Bitirme Belgesi verilir.

Bu belgeler, müftülüklerde bulunan belge defterine kaydedildikten sonra ilgililere imza karşılığında teslim edilir.

Hafızlık tespit sınavında başarılı olanlara Başkanlıkça Hafızlık Belgesi verilir.

ALTINCI BÖLÜM

Yaz Kursları (1) (2)

Yaz kursları

Madde 32-(Değişik 27/8/2000 tarih ve 24153 sayılı Resmi Gazete); (Değişik birinci fıkra:24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete);(Değişik birinci fıkra: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete) Okulların tatil olduğu zamanlarda, ilköğretimin 5 inci sınıfını tamamlayan öğrenciler için kanuni temsilcilerinin talebine bağlı olarak Kur'an-ı Kerim'i ve mealini öğrenebilmeleri ve dini bilgilerini geliştirebilmeleri amacıyla Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetiminde yaz Kur'an kursları açılır. Ancak, bu kursların süresi iki ayı ve haftada beş günü aşamaz.

Kurs binaları, camiler ve müftülüklerce uygun görülecek diğer yerler müftülükçe açılacak bu kurslara tahsis edilebilir. Ayrıca, halk eğitimi hizmeti binalarından ve taşınmalı eğitim uygulaması nedeniyle atıl durumdaki ilköğretim okulu binalarından valilik onayı ile bedelsiz olarak yararlanılabilir.

(Değişik üçüncü fıkra: 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete); (Değişik üçüncü fıkra: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete) Bu kurslarda günde üç saat eğitim-öğretim yapılır. Bu sürenin iki saati Kur'an-ı Kerim ve meali, bir saati de itikat, ibadet, siyer ve ahlak dersi için ayrılır.

(Değişik dördüncü fıkra: 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete);(Değişik dördüncü fıkra: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete) Yaz Kur'an kurslarının açılışı, kayıt tarihleri, yer ve sayıları milli eğitim müdürlüklerinin görüşü alınarak müftülüklerce tespit edilir.

Yaz kurslarına katılanlar için bitirme sınavı yapılmaz.

(Ek Fıkra: 24/11/2003z tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete);(Mülga: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete)

Akşam kursları (3)

Madde-32/A (Ek Madde: 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete); (Mülga: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete)

Camilerde Kur'an Eğitimi

Camilerde Kur'an-ı Kerim Eğitimi

Madde 33- Kurs bulunmayan veya bulunup da ihtiyaca cevap vermeyen yerlerde il veya ilçe müftüsünün teklifi, il veya ilçe milli eğitim müdürlüğünün uygun görüşü ve mülki amirin onayı ile camilerde Kur'an-ı Kerim eğitimi verilebilir. Eğitimlerde müftülüklerce görevlendirilen imam hatip, müezzin

kayımlar, arzu eden vatandaşlara Kur'an-ı Kerimi ve gerekli dini bilgileri öğretirler.

Bu eğitimlere ilköğretim çağını geçenler katılabilir. Müracaat çok olduğu takdirde, ilgili müftülük yaş gruplarına göre bir sınıflandırma yapar ve ders saatlerini bu sınıflandırmayı göz önünde bulundurarak düzenler.

Eğitime katılan her gruba, her gün iki saat ders verilir. Bu derslerde, Bakanlıkça kurslar için kabul edilen müfredat programlarından ve ders kitaplarından yararlanılır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Öğrenci Yurt veya Pansiyonları

BİRİNCİ BÖLÜM

Açılış ve Yönetim

Açılış

Madde 34- Yurt veya pansiyonlar, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca açılan Kur'an Kurslarında okuyan öğrencilerin barınma ve beslenmelerini sağlamak üzere, ilgili müftünün teklifi ve mülkî amirin onayı ile açılır.

Açılışta aranacak belgeler

Madde 35- Yurt veya pansiyon olarak kullanılacak binanın, kullanım amacına her bakımdan uygun ve yeterli olduğuna dair;

a) Bayındırlık ve iskan müdürlüğü veya belediye fen işleri müdürlüğü teknik raporu,

b) Sağlık müdürlüğü raporu,

c) Millî eğitim müdürlüğü raporu,

d) İtfaiye müdürlüğü raporu,

aranır.

Yurt veya pansiyonların açılışında aranacak fizikî şartlar

Madde 36- Yurt veya pansiyon olarak kullanılacak binalarda açılış izni verilebilmesi için aşağıdaki şartlar aranır.

a)Bina; kâgir, prefabrike veya betonarme olmalı, giriş ve servis kapıları bulunmalı,

b)Binanın tamamı Başkanlığa en az üç yıllık tahsis edilmiş olmalı,

c)Bina içinde;

1-Yönetici odası,

2-Ziyaretçi odası,

3-Etüd ve çalışma odası,

4-Kitaplık,

5-Yatakhane,

6-Revir,

7-15 öğrenci için en az 1 adet WC,

8-25 öğrenci için en az 1 adet banyo,

9-10 öğrenci için en az 1adet lavabo,

10-Lokal veya kantin,

11-Yemekhane

12-Mutfak, kiler, bulaşık yıkama yeri,

13-Yedek su deposu,

14-Sağlık şartlarına uygun aydınlatma ve ısıtma sistemi,

15-Yangın merdiveni ve yangına karşı yeterli söndürme malzemesi ve tesisatı,

16-Telefon,

bulunmalıdır.

Hizmete açılma ve kapanma zamanı

Madde 37- (Değişik: 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmi Gazete);(Değişik: 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmi Gazete)

Yurt veya pansiyonlar eğitim-öğretim yılı devamınca hizmete açık bulundurulur. Yurt veya pansiyonların kapanış saatleri, buldukları şehirlerin özellikleri ile ulaşım durumu dikkate alınarak yurt veya pansiyon yöneticisi tarafından tespit edilir, müftünün onayı ile uygulanır.

Öğrenciler yurt veya pansiyondaki etüd, yemek ve yatış saatleri ile yurt veya pansiyonun kapanış saatine riayet etmek mecburiyetindedirler.

Yurt veya pansiyonlara öğrenci kabulü

Madde 38- Yurt veya pansiyonlara öğrenci kabulünde aşağıdaki öncelik sırası dikkate alınır.

- a) Öksüz ve yetim olanlar,
- b) Fakir olanlar,
- c) Anne ve babaları yurt dışında olanlar,
- d) Mahrumiyet bölgesinde olup devam edeceği türde Kur'an kursu bulunmayan yerlerden gelenler,
- e) Mahrumiyet bölgesi dışında olup devam edeceği türde Kur'an kursu bulunmayan yerlerden gelenler.

İKİNCİ BÖLÜM

Yurt veya Pansiyon Yönetimi

Yönetim

Madde 39- Kur'an kursu öğrencilerinin barındığı yurt veya pansiyonların yönetimi ve diğer hizmetleri müftülüklerce sağlanır.

Müftü bu hizmetleri yürütmek üzere, Kur'an kursu müdürünü veya kurs öğreticilerinden birini veya bunların bulunmaması hâlinde müftülük personelinden veya din görevlilerinden uygun görülecek birini mülkî amirin onayı ile görevlendirir. Yurt veya pansiyon görevlileri de aynı usulle görevlendirilir.

Yurt veya pansiyon yöneticisi, yurt veya pansiyonla ilgili hizmetlerin yürütülmesinden müftüye karşı sorumludur.

Yurt veya pansiyon yöneticisinin görevleri

Madde 40- Yurt veya pansiyon yöneticisinin görevleri şunlardır:

- a) Yurt veya pansiyonu yürürlükte bulunan mevzuat ve bu Yönetmelik hükümlerine göre yönetir.
- b) Öğrencilerin yurt veya pansiyona kayıt ve kabullerini yapar, beslenme, barınma, ısınma, genel kültürlerini geliştirme ve spor yapma ihtiyaçlarını karşılar. Sağlık problemleri ile ilgilenir. Eğitimlerine yardımcı olur.
- c) Yurt veya pansiyonda disiplin, temizlik, tertip ve düzeni sağlar. Özellikle banyo, çamaşırhane, yatakhane, tuvalet ve lavaboların daima temiz ve tertipli olmasını temin eder. Yurt veya pansiyonun genel temizliğinin yapılmasını sağlar.
- d) Yurt veya pansiyona kayıtlı olmayan öğrenciler ile yabancıların yurt veya pansiyonda barındırılmalarını önler.
- e) Etütlerin zamanında ve verimli olarak yapılmasını sağlar.
- f) Yurt veya pansiyon binasının ve içindeki her türlü alet ve malzemenin bakım ve onarımını zamanında yaptırır, yangından korunma tedbirlerini alır. Ayrıca yurt veya pansiyonun genel korunma tedbirlerini alır.
- g) Yurt veya pansiyondaki kitaplığın zenginleştirilmesini ve öğrencilerin faydalanmaları için açık bulunmasını sağlar.
- h) Öğrencilerin ziyaretçi kabul etme saatlerini ve yerlerini düzenler.
- ı) Yemekhane, yatakhane ve diğer hizmet yerlerinin açılış kapanış saatlerini tespit eder ve düzenli uygulanmasını sağlar.
- i) Yurt veya pansiyonda çalışan hizmetli, aşçı gibi diğer personelin görevlerini müftünün onayı ile tespit eder, herkesin kendi görevini zamanında ve en iyi bir şekilde yapmasını sağlar.
- j) Yurt veya pansiyon görevlilerinin veya nöbetçi öğretmenlerin nöbet çizelgelerini hazırlar ve uygulanmasını sağlar.
- k) Müftü tarafından yurt ve pansiyonla ilgili verilecek diğer görevleri yapar.

Nöbetçi öğretici

Madde 41- Nöbetçi öğreticinin görevleri şunlardır:

a) Yurt veya pansiyonda kalan öğrencilerin ders saatleri dışında eğitimleri ile ilgilenir.

b) Öğrencilerin etütlerde ders çalışmalarını sağlar, gerektiğinde derslerinde onlara yardımcı olur.

c) Öğrencilerin günlük vakit çizelgelerini uygular, etütlerde yoklama yapar, gece bekçilerini ve diğer görevlileri kontrol eder, onlara gerekli talimatları vererek, disiplin ve emniyeti temin eder.

d) Öğrencilerin vaktinde yatıp kalkmalarına, düzenli bir şekilde yemek yemelerine ve diğer sosyal ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olur.

e) Öğrencilerin iyi alışkanlıklar kazanmalarına ve kötü alışkanlıklardan kaçınmalarına yardımcı olur.

f) Hastalanan öğrencilerin durumları ile ilgilenir, yurt veya pansiyon görevlisine bildirir.

g) Yurda veya pansiyona gelen misafirlerle ilgilenir, onlara yardımcı olur, disiplinsiz hareketlere imkân vermez.

h) Yurt veya pansiyon nöbet defterine nöbeti ile ilgili hususları yazar, önemli olayları en kısa sürede yurt veya pansiyon görevlisine bildirir.

ı) Müftü ile yurt veya pansiyon yöneticisi tarafından verilecek diğer görevleri yapar.

Evcî çıkma ve izin

Madde 42- Öğrenciler velilerinin yazılı isteği üzerine, kursa dönüşlerinde evde kaldıklarına dair imzalı bir belgeyi yurt veya pansiyon yönetimine vermeleri şartıyla cumartesi, pazar veya resmî tatil günlerinde, yurt veya pansiyonun bulunduğu yerdeki akrabasının yanına evcî çıkabilirler. Öğrenciler, velilerinin yazılı izni olmaksızın geceyi hiçbir şekilde yurt veya pansiyon dışında geçiremezler. Aksine hareket edenlerin, velilerine en kısa zamanda haber verilmek suretiyle yurt veya pansiyonla ilişkileri kesilebilir.

Sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler için öğrencilere yurt veya pansiyon görevlisinin gözetiminde izin verilebilir.

Malî işler

Madde 43- Yurt veya pansiyonlarda kâr amacı güdülmez. Ancak yürütülen hizmetlerin devamını ve iyileştirilmesini sağlamak için, hayırseverlerden ve mecburi olmaksızın, maddî durumu elverişli olan öğrenci velilerinden, makbuz mukabili bağış alınabilir.

Aynî yardımlar da belge düzenlenerek kabul edilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kur'an Kursu, Yurt veya Pansiyonların Denetimi

Denetim ve gözetim

Madde 44- Kur'an kursları ile yurt ve pansiyonların denetimi, Diyanet İşleri Başkanlığı müfettişleri, ilgili müftü ve müdürler tarafından yapılır.

Ayrıca bu kurslar ile yurt ve pansiyonlar üzerinde, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 17 ve 56 ncı maddeleri ile 22/7/1999 tarihli ve 4415 sayılı Kanuna göre Millî Eğitim Bakanlığının ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre de vali ve kaymakamların gözetim ve denetim yetkileri saklıdır.

Yurt veya pansiyonun kapatılması

Madde 45- Yapılan denetleme sonucunda;

a) Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı hareket edildiği,

b) Devletin, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü bozma doğrultusunda faaliyet gösterildiği,

c) Bölgecilik ve ırkçılık propagandası yapıldığı,

d) Yapılan ikazlara rağmen tâbi oldukları mevzuat hükümlerine ve bu Yönetmelikte belirtilen esaslara uyulmadığı,

e) Sorumlu olduğu öğrencilerin barınma, beslenme, eğitim ve öğretim ihtiyaçlarının karşılanmadığı,

f) Öğrencilerin güvenliğinin sağlanmadığı ve tehlikeye sokulduğu, tespit edilen yurt veya pansiyonlar kapatılır. Kapatılma işlemleri mahallin mülkî amirinin onayı ile yapılır. Sonuç Başkanlığa bildirilir.

Kapatılma kararı alınan yurt veya pansiyonlarda kalan öğrencilerin barınmaları konusunda gerekli tedbirler ilgili müftülükçe alınır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Defter, Belge ve Faaliyetler

Kurslarda, yurt veya pansiyonlarda bulundurulacak defterler ve diğer gerekli belgeler

Madde 46- Kurslarda bulundurulacak defterler ve diğer gerekli belgeler şunlardır:

- a) Öğrenci sicil defteri ile öğrenci yoklama ve ders defteri,
- b) Kursun açılış onayı ile kursta öğreticilik yapanların atama onayları,
- c) Öğrenci durum çizelgesi ile belge alanların listeleri,
- d) Kursla ilgili mevzuat,
- e) Gelen ve giden yazılar.

Yurt veya pansiyonlarda bulundurulacak defterler ve dosyalar şunlardır:

- a)Gelen-giden evrak defteri,
- b)Ambar esas defteri,
- c)Ambar hesaplarını denetleme defteri,
- d)Öğrenci eşya dağıtım defteri,
- e)Revir defteri,
- f)Öğrenci yoklama ve izin defteri,
- g)Öğrenci kütük defteri,
- h)Ziyaretçi defteri,
- ı)Olay kayıt defteri
- i)Kitaplık defteri,
- j)Teftiş defteri ve dosyası,
- k)Öğrenci özel dosyası veya fişi,
- l)Erzak muayene raporlarının saklandığı dosya,
- m)Yazışma dosyaları,
- n)Günlük tabela.

Faaliyetlerin bildirilmesi

Madde 47- Yurt veya pansiyonun yıllık faaliyetleri, her yıl eğitim-öğretim sezonu sonunda, özet bir raporla müftülüğe bildirilir. Bu raporda yeni yıl için ihtiyaç duyulan hususlar hakkındaki tekliflere de yer verilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Çeşitli ve Son Hükümler

Yönerge

Madde 48- Bu Yönetmelikle düzenlenen konularda Başkanlık yönerge çıkarma yetkisine sahiptir.

Yürürlükten kaldırılan yönetmelik

Madde 49- 16/11/1990 tarihli ve 20697 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 50- Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 51- Bu Yönetmelik hükümlerini Diyanet İşleri Başkanlığının bağlı olduğu Bakan yürütür.

(1) Bu madde başlığı, 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmeliğin 4 üncü maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(2) Bu bölüm başlığı, 23/12/2003 tarih ve 25325 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmeliğin 4 üncü maddesi ile değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(3) Bu madde başlığı, 24/11/2003 tarih ve 25299 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmeliğin 4 üncü maddesi ile eklenmiş ve metne işlenmiştir.

EK 2: Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Tespiti Yönetmeliği

(Resmi Gazete Yayın Tarihi ve Sayısı: 20.06.1975/15271)

KAPSAM:

Madde 1- Bu yönetmelik 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun 1897 sayılı kanunla değişik 36. maddesi A bendinin 7/b fıkrası gereğince hazırlanmış olup, Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluşunda halen görevli bulunanlarla yeniden göreve atanacak olanların hafızlığını belirleme esaslarını gösterir.

Madde 2- Diyanet İşleri Başkanlığınca açılmış bulunan Kur'an Kursları, Kur'an Kursları Yönetmenliğine uygun olarak devam edip mahallinde imtihana girmek veya dışardan imtihana girerek bitirmek suretiyle, Diyanet İşleri Başkanlığınca tasdikli hafızlık belgesi almış olanlar hafız sayılır. Daha evvel müftülükler veya Diyanet İşleri Başkanlığınca tasdikli hafızlık belgesi almış olanların hakları mahfuzdur.

İMTİHANLARIN ZAMANLARI:

Madde 3- İmtihanlar, Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim aylarının ilk Salı günü Başkanlıkça tesbit edilen yer veya yerlerde yapılır. (Salı günü tatil rastlarsa tatili takip eden ilk iş gününde imtihanlara başlanır.) Salı günü bitirilmediği takdirde müteakip günlerde sınavlara devam edilir.

İMTİHANLARA GİRİŞ ŞARTLARI:

Madde 4- İmtihana girebilmek için:

- a) İmtihana giriş dilekçesi
- b) Görevli bulunduğu veya ikamet ettiği yer Müftülüğünce verilmiş örnek 1 deki fotoğraflı ve tasdikli hafızlık imtihanına giriş belgesi,
- c) Fotoğraftı ve tasdikli nüfus cüzdanının aslını yanında bulundurmaktır.

İMTİHAN KOMİSYONLARI:

Madde 5- Hafızlık imtihanları, Başkanlıkça kurulacak imtihan komisyonlarınca yapılır. Komisyon üyelerinin ekseriyetinde hafızlık şartı aranır.

İMTİHANIN ŞEKLİ, MEVZUU VE DEĞERLENDİRİLMESİ:

Madde 6- İmtihanlar, sözlü olarak yapılır. İmtihanlarda başarı notu 100 (yüz) üzerinden 50 (elli) dir.

HAFIZLIK BELGESİ:

Madde 7- imtihanlarda hafız oldukları tesbit edilenlere Başkanlıkça seri numaralı Hafızlık Belgesi verilir. Bu belge, Başkanlıkça tutulacak hafızlık belge defterine işlenir.

Madde 8- Bu yönetmelik maddelerine göre hafız oldukları belirlenenlere 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun 1897 Sayılı kanunda değişik 36. maddesinin A/7-b fıkrası uyarınca İşlem yapılır.

Madde 9- Bu yönetmelik Resmi Gazete’de neşri tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 10- Bu yönetmelik hükümlerini Diyanet İşleri Başkanı yürütür.

HAFIZLIK İMTİHANINA GİRİŞ BELGESİ

NOT: Bu belge ilgili Müftülükçe tasdik olunduktan sonra imtihana girmek isteyen adaya verilecektir.

Adaylar imtihanda giriş belgelerini yanında bulundurmak ve istenildiği zaman göstermek mecburiyetindedirler.

Örnek: 1 No’lu belge

Ebadı: 20x15

EK 3: Anket Formu (Öğrenciler)

Sevgili Öğrenciler,

Türkiye'deki hafızlık eğitiminin sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek üzere bir çalışma yapılmaktadır. Gerçekçi ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için sizin vereceğiniz bilgilere ihtiyaç bulunmaktadır. Sonuçların şahsınızla bir ilgisi bulunmamaktadır, o yüzden isminizi yazmanızı istemiyoruz. Lütfen aşağıdaki soruları size göre en doğru şekilde cevaplayınız. Yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Bilal ÜNSAL
Sakarya Üni. Sos. Bil. Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1-Cinsiyetiniz? a( ) Erkek b( ) Kız

2- Kaç Yaşındasınız ? (yazınız).....

3-Öğrenim durumunuz nedir?

a( )İlkokul(5 Yıl) b( )İlköğretim (8 Yıl) c( )Lise d( ) Lise terk e( )Başka (yazınız)
.....

4-Halen hafızlık yaparken veya hafızlığa hazırlanırken başka bir okula da devam ediyor musunuz?

a( ) Evet (Ediyorsanız Hangisi Yazınız)..... b( ) Hayır

5-Babanızın öğrenim durumu nedir?

a( )Okur-Yazar Değil b( ) İlkokul c( ) Ortaokul d( ) Lise e( )Üniversite
f( )Başka (yazınız).....

6-Annenizin öğrenim durumu nedir?

a( )Okur-Yazar Değil b( ) İlkokul c( ) Ortaokul d( ) Lise e( )Üniversite
f( )Başka (yazınız).....

7-Babanızın mesleği nedir? (yazınız).....

8-Annenizin mesleği nedir? (yazınız).....

9-Babanızın dini tahsili nedir?

a( )Kur'an Kursu b( )İmam-Hatip Lisesi c( )İlahiyat Fakültesi d( ) Başka.....

10-Annenizin dini tahsili nedir?

a( )Kur'an Kursu b( )İmam-Hatip Lisesi c( )İlahiyat Fakültesi d( ) Başka.....

11-Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır? (yazınız).....

12-Ailenizin oturduğu ev hangisidir?

a( ) Köy evi b( ) Gecekondu c( ) Apartman dairesi d( ) Dupleks ev e( ) Villa

13-Hafızlığa başlayalı kaç ay oldu ? (yazınız).....

14-Sizi Hafızlık yapmaya sevk eden sebep nedir?

a( ) Ailemin isteği b( ) Kendi isteğim c( ) Hocamın isteği
d( ) Yapmayı düşündüğüm mesleğe katkı düşüncesi e( ) Başka (yazınız).....

15-Kaçıncı sayfaları ezberliyorsunuz(Kaçla gidiyorsunuz)?

(yazınız).....

16-Günde kaç sayfa ezber (ham olarak) yapıyorsunuz?

a( ) 1 sayfa b( ) 2 sayfa c( ) 3 sayfa d( ) 4 sayfa e( ) Bitirdim pişiriyorum

17-Hafızlık yapıyor olmaktan memnun musunuz?

a( ) Çok memnunum b( ) Memnunum c( ) Memnun değilim d( ) Hiç memnun değilim

18-Hafızlığa başlamadan önceki duruma geri dönseniz hafızlığa başlamak ister miydiniz?

a( ) Evet isterdim b( ) Hayır istemezdim c( ) Bilemiyorum d( ) İsteyip istememem önemli değil gönderirlerdi

19-Hafızlık yapmakla aşağıdakilerden hangisini gerçekleştirmiş olacaksınız?

a( ) Ailemin isteğini yerine getirmiş olacağım b( ) Topluma faydalı olup saygınlık kazanacağım

c( ) Dini bir emri yerine getirmiş olacağım d( ) Hafız diye anılacağım e( ) Bilmiyorum

f( ) Başka (yazınız).....

20- Şu anda hafızlık yapıyor olmanız sebebi ile insanlar size nasıl davranıyorlar?

a( ) Takdir ve tebrik ediliyor b( ) Pek fark edilmiyor

c( ) Küçük görülüyorum d( ) Başka (Yazınız) .....

21-Hafızlığı bitirdikten sonra hangi sahada eğitim yapmak istiyorsunuz?

a( ) Liseye devam etmek istiyorum b( ) İmam-Hatip Lisesine devam etmek istiyorum

c( ) Başka (yazınız).....

22-Hafızlığı bitirdikten sonra hangi sahada çalışmak istiyorsunuz?

a( ) Din Görevlisi olmak istiyorum b( ) Kur'an Kursunda Hoca olmak istiyorum

c( ) Serbest çalışmak istiyorum d( ) Başka (yazınız).....

23-Hafızlığa başlamadan önce hiç Arapça öğrendiniz mi?

a( ) Hiç öğrenmedik b( ) Az bir miktar öğrendik d( ) Yeteri kadar öğrendik

24- Size göre hafızlığa başlamadan önce belli bir düzeyde Arapça öğrenmek gerekli midir?

a( ) Çok gereklidir b( ) Gereklidir c( ) Fark etmez d( ) Gereksizdir

25- Hafızlık yaparken başka nelerle meşgul olursunuz?

a( )Kitap okurum b( )Arapça öğrenirim c( )Lise derslerine çalışırım d( )Oyun oynarım
e( )Başka.....

26- Eğitim süresince nerede kalıyorsunuz?

a( ) Kursta Kalıyorum b( ) Ailemle Kalıyorum c( )Başka(*Yazınız*).....

27- Kurs Masraflarınızı Kim Karşılıyor?

a( )Ailem b( )Kurs Yöneticileri c( )Akrabalarım d( )Hayır sevenler
e( )Başka (*Yazınız*).....

28- Hocanızın size yaklaşımı nasıldır?

a( )Çok içten b( )Samimi c( )Resmi-mesafeli d( )Soğuk e( )Kııcı

29- Hocanızın eğitim tarzı nasıldır?

a( )Tavizsiz b( ) Katı c( )Esnek d( )Anlayışlı e( ) Yapıcı

30- Ezber yaparken birden canın sıkılıp hafızlığı bırakmak istediğin oluyor mu?

a( ) Sıkça oluyor b( ) Ara sıra oluyor c( ) Çok az oluyor d( ) Hiç olmuyor

31- Size göre din görevlisi olmayanların hafızlık yapmaları gerekli midir ?

a( ) Çok gereklidir b( ) Gereklidir c( ) Gerekli değil ama iyi olur d( ) Gereksizdir

32- “Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur’an-ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir” fikrine katılıyor musunuz?

a( )Tamamen katılıyorum b( )Katılıyorum c( )Katılmıyorum d( )Hiç Katılmıyorum
e( )Fikrim yok

33- Dersi zamanında ve tam olarak yapamadığınızda hocanızdan nasıl bir ceza görürsünüz?Üç tanesini önem sırasına göre yazınız?

a).....

b).....

c).....

34- Dersi zamanında ve tam olarak yaptığınızda hocanızdan nasıl bir ödül alırsınız?Üç tanesini önem sırasına göre yazınız?

a).....

b).....

c).....

35- Kursunuzda hoşlanmadığınız ve canınızı sıkan üç şeyi önem sırasına göre yazınız?

a) .....

b) .....

c) .....

36- Kursunuzda beğendiğiniz ve hoşunuza giden üç şeyi önem sırasına göre yazınız?

a) .....

b) .....

c) .....

37- “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere şunu yapmazdım” diyebileceğiniz şeyler nelerdir? Önem sırasına göre yazınız.

a).....

b).....

c).....

38- “Ben Kur’an Kursu hocası olsam hafızlık yaptırdığım öğrencilere karşı şöyle davranırdım.” diyebileceğiniz şeyler nelerdir? Önem sırasına göre yazınız.

a).....

b).....

c).....

39- Hafızlık eğitiminde sizin önemli gördüğünüz şöyle olmalı diyebileceğiniz eğitim faaliyetleri nelerdir? Önem sırasına göre yazınız.

a).....

b).....

c).....

EK 4: Anket Formu (Öğreticiler)

Sayın Kur'an Kursu Öğreticisi,

Türkiye'deki hafızlık eğitiminin sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek üzere bir çalışma yapılmaktadır. Gerçekçi ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için sizin vereceğiniz bilgilere ihtiyaç bulunmaktadır. Sonuçların şahsınızla bir ilgisi bulunmamaktadır, o yüzden isminizi yazmanızı istenmiyoruz. Lütfen aşağıdaki soruları size göre en doğru şekilde cevaplayınız. Yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Bilal ÜNSAL
Sakarya Üni. Sos. Bil. Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1-Cinsiyetiniz? a( ) Bay b( ) Bayan

2-Medeni haliniz? a( ) Evli b( ) Bekar

3-Yaşınız? (*Yazınız*).....

4- Hizmet süreniz ? (*Yazınız*).....

5-En son mezun olduğunuz okul nedir? (Örnek:İlahiyat Fak.,A.Ö. İlahiyat Önlisans veya A.Ö. Sosyal Bilimler v.s.) (*Yazınız*).....

6-Lisans üstü eğitim yapıyor musunuz?

a( )Evet (*Hangi alanda yazınız*)..... b( ) Hayır

7- Hafız mısınız?

a( ) Hafızım b( ) Hafızım ama zayıf c( ) Yarım hafızım d( ) Değilim

8- Hiç Hizmetiçi eğitim kursuna katıldınız mı?

a( ) Evet (*Katıldıysanız Kaç Sefer Yazınız*)..... b( ) Hayır

9- Mesai saatleri dışında gelir getiren başka bir işle meşgul oluyor musunuz?

a( ) Evet (*Evet ise Nelerle Yazınız*) ..... b( ) Hayır

10-Şimdiye kadar kaç hafız yetiştirdiniz ?

a( ) 5'den az b( ) 5-10 kişi c( ) 10 -20 kişi d( ) 20-30 e( ) 30 dan fazla

11-Şu anda kaç öğrenciniz hafızlığa çalışıyor? (*Yazınız*).....

12- Hafızlığa başlamadan önce öğrencinin ezberleme kabiliyetini test ediyor musunuz?

a( ) Evet b( ) Hayır c( ) Bazen d( ) Başka (*Yazınız*).....

13- Size göre bir çocuğun en ideal hafızlığa başlama yaşı kaç olmalıdır ?

(*Yazınız*).....

14-Size göre din görevlisi olacak bir kişinin hafız olması gerekli midir ?

a( ) Çok gereklidir b( ) Gereklidir c( ) Gerekli değil ama iyi olur d( ) Gereksizdir

15- Size göre din görevlisi olmayanların hafızlık yapmaları gerekli midir ?

a( ) Çok gereklidir b( ) Gereklidir c( ) Gerekli değil ama iyi olur d( ) Gereksizdir

16- Size göre hafızlığa başlamadan önce çocuğa belli bir düzeyde Arapça öğretmek gerekli midir?

a( ) Çok gereklidir b( ) Gereklidir c( ) Fark etmez d( ) Gereksizdir

17-Sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulaması hafızlık eğitimini öğrenci sayısı açısından nasıl etkiledi?

a( ) Hafızlık yapmak isteyen öğrenci sayısı son derece azaldı
b( ) Hafızlık yapmak isteyenlerin sayısında bir azalma olmadı
c( ) Hafızlık yapmak isteyen öğrenci sayısı arttı

18-Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulaması hafızlık eğitimini eğitim kalitesi açısından nasıl etkiledi?

a( ) Hafızlık eğitiminin kalitesine etki etmedi
b( ) Hafızlık eğitiminin kalitesini olumlu yönde etkiledi
c( ) Hafızlık eğitiminin kalitesini olumsuz yönde etkiledi

19- Çocuğun gelişmesi ve başarılı olması bakımından hafızlık yapan öğrencinin yatılı mı yoksa gündüzlü mü olması daha iyidir?

a( ) Yatılı olması daha iyidir b( ) Gündüzlü olması daha iyidir
c( ) Duruma göre değişir d( ) Fark etmez

20- Kursunuzda hafızlığa başlayan öğrencilerin yüzde kaç hafızlıklarını tamamlayabiliyorlar?

(*Yüzde olarak yazınız*) .....

21-Sizece ilköğretim mezunu öğrencilerle ilköğretim mezunu öğrencilerden hangileri hafızlıkta daha başarılıdır?

a( ) İlkokul(5 yıl) b( ) İlköğretim(8Yıl)

22-Size göre bu gün Hafızlık Kur'an Kurslarındaki eğitimin amacı nedir?

.....

23- Bu amaçları gerçekleştiriyor musunuz?

a( ) Evet b( ) Hayır c( ) Kısmen

24- Size göre ideal bir hafızlık eğitimi programı için aşağıdakilerden hangilerini doğru buluyorsunuz?

- a( ) Hafızlık yapan öğrenci başka hiçbir şeyle uğraşmamalı yapabildiği kadar çok ezber yapmalıdır.
b( ) Hafızlık eğitimi programında Kur'an ezberi ile birlikte bazı yan dersler de olmalıdır.
c( ) Hafızlığa çalışan öğrencinin her gün düzenli bir şekilde oyun oynamasına ve dinlenmesine imkan verilmelidir.

25- Sizce Hafızlık yaptıran Kur'an Kursları bu günkü statüsünde ve bu metotla verimli midir? Yoksa yeni bir statü veya metoda ihtiyaç var mıdır?

- a( ) Bu statü ve metot yeterlidir b( ) Yeni bir statüye ihtiyaç vardır c( ) Yeni bir metoda ihtiyaç vardır

26- Size göre normal bir öğrencinin ideal olarak günde kaç sayfa ham ezber yapmalıdır?

- a( ) 1 sayfa b( ) 2 sayfa c( ) 3 sayfa d( ) 4 sayfa e( ) Yapabildiği kadar

27- Kursunuzun hafızlık eğitimine öğrenci kabulünde yasal şartların dışında nelere dikkat ediliyor? (Önem sırasına göre numaralandırınız)

- a( ) Ezberleme kabiliyetinin olup olmadığına
b( ) Öğrencini hafızlık yapmayı gerçekten isteyip istemediğine
c( ) Velinin çocuğuna hafızlık yaptırmayı gerçekten isteyip istemediğine
d( ) Çocuğun eda ve sedasının uygun olup olmadığına
e( ) Çocuğun hal ve gidişinin iyi olup olmadığına
f( ) Çocuğun hafızlık yapabilecek sabır ve dirence sahip olup olmadığına

28- Bunların hiç birine bakılmaksızın müracaat eden de kabul ediliyor mu?

- a( ) Evet b( ) Bazen c( ) Hayır

29- Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaatine katılıyor musunuz ?

- a( ) Katılıyorum b( ) Kısmen katılıyorum c( ) Katılmıyorum d( ) Fikrim yok

30- Hafızlığı bitiren öğrencilerin çoğunun din görevlisi olmadığı bir kısmının da dindarlık çizgisinden uzaklaştıkları kanaati kısmen de olsa doğru kabul edilirse size göre bunun sebebi ne olabilir?

- a( ) Hafızlık eğitimi programı yanlıştır b( ) Hafızlık eğitimi yöntemi yanlıştır
c( ) Hafızlığa başlatma yaşı yanlıştır d( ) Çocuk programa isteyerek katılmamıştır
e( ) Bunların hepsi sebep olabilir f( ) Bunların hiçbiri sebep kabul edilemez
g( ) Öğreticinin tutumu etkili olmuştur h( ) Başka (Yazınız) .....

31- Size göre Kur'an Kursu öğreticilerinin tahsil durumu en az ne olmalıdır?

- a( ) İlahiyat Fakültesi mezunu ve Hafız b( ) İlahiyat Fakültesi mezunu

- c( ) İmam-Hatip Lisesi mezunu ve Hafız d( ) İmam-Hatip Lisesi mezunu
e( ) Hafız olursa, ilkokul mezunu olabilir

32-“Hafızlığa başlayan bir öğrenci Kur’an-ı ezberlemede zorlansa bile hafızlığını tamamlaması gerekir” fikrine katılıyor musunuz?

- a( ) Tamamen katılıyorum b( ) Katılıyorum c( ) Katılmıyorum
d( ) Hiç Katılmıyorum e( ) Fikrim yok

33- Ezberlerini aksatan ve gerektiği şekilde yapmayan öğrencilere nasıl davranırsınız? Üç tane cezalandırma usulünü önem sırasına göre yazınız?

- a) .....
b) .....
c) .....

34- Ezberlerini muntazam yapan başarılı öğrencileri nasıl ödüllendirirsiniz? Üç tane örneği önem sırasına göre yazınız?

- a) .....
b) .....
c) .....

35- Kursunuzda hoşlanmadığınız ve canınızı sıkan üç şeyi önem sırasına göre yazınız?

- a) .....
b) .....
c) .....

36- Kursunuzda beğendiğiniz ve hoşunuza giden üç şeyi önem sırasına göre yazınız?

- a) .....
b) .....
c) .....

37-Hafızlık eğitiminde karşılaştığınız en önemli üç güçlüğü önem sırasına göre yazınız?

- a) .....
b) .....
c) .....

EK 5: Üniversitenin izin yazısı

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Fakültesi

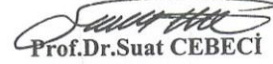
SAYI : B.30.2.SAÜ.0.67.00. 35 / 150

KONU : Anket çalışması

10 4 MAYIS 2005
...../...../200..

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
(İl Müftülüğüne)

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapmakta olan Bilal ÜNSAL "Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri" konulu tez çalışması ile alakalı olarak ilinizdeki aşağıda isimleri yazılı Kur'an Kurslarında bir örneği ekte bulunan anketlerin uygulanması hususunda müsadelerinizi ve gerekli kolaylığın gösterilmesi hususunda emirlerinizi arz ederim.

Prof.Dr.Suat CEBECİ
Dekan

ANKET UYGULANACAK KUR'AN KURSLARI

- 1- Fatih İsmailağa Erkek Kur'an Kursu
- 2- Fatih Camii Erkek Kur'an Kursu
- 3- Gaziosmanpaşa Küçük köy merkez camii Kur'an Kursu
- 4- Bayrampaşa devrim mah. Yeşil Camii Kur'an Kursu
- 5- Fatih Karagümrük Tuba Kız Kur'an Kursu
- 6- Pendik Şeyhli Mah. Tuba Kız Kur'an Kursu
- 7- Ümraniye Aziz Mahmut Hüdayi Kız Kur'an Kursu
- 8- Eyüp Alibeyköy Emniyet tepe Kız Kur'an Kursu

EKLER :

- 1- Anket Formları(2 adet)

EK 6: İstanbul İl Müftülüğünün izin yazısı (Bir tane örnek)

**T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Müftülüğü**

SAYI : B.02.1.DİB.4.34.72.01/310/ 3944
KONU : Anket Çalışması

11-05-2005

..... **KAYMAKAMLIĞINA**

İlgi : SAÜ.İlahiyat Fakültesinin 04.05.2005 tarihli ve B.30.1.SAÜ.0.67.00.35/ 150 sayılı yazısı.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans yapmakta olan Bilal ÜNSAL'ın "Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri" konulu tez çalışması için, İlçenize ait aşağıda isimleri yazılı Kur'an Kurslarında ek'teki anketi uygulayabilmesi hususunda gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRIÇ
Vali a.
İstanbul Müftüsü

EKİ : İlgi yazı ve eki.

S.N. KUR'AN KURSUNUN ADI _____ :

Demirtaş Mah. Fetva Yokuşu Sokak No:44 Süleymaniye – Eminönü 34460 İSTANBUL
Telefon : (0212) 5122370 pbx Faks : (0212) 5123252
e-posta : dinhizmetleri@istanbulmuftulugu.gov.tr Elektronik Ağ : www.istanbulmuftulugu.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Bilal Ünsal, 1967 yılında Ankara'nın Kızılcahamam ilçesi Akdoğan köyünde dünyaya geldi. İlkokulu Kızılcahamam'da, İmam-Hatip Lisesinin orta kısmını Sincan'da, lise kısmını 1985 yılında Çamlıdere İmam-Hatip lisesinde bitirdi. 1986 yılında memuriyet hayatına İmam-Hatip olarak başladı. 1993 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1994 yılında askerliğini kısa dönem er olarak yaptı. 1996-2002 yılları arası Almanya'da Din Görevlisi olarak görev yaptı. 1998-1999 öğretim yılında Saarbrücken Üniversitesinde Almanca dil kursuna devam etti. 2003 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi bilim dalında Yüksek Lisansa başladı. Halen Ankara'da İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.